

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK/
SİBER MAĞDURİYET İLE PSİKOLOJİK
İHTİYAÇLARIN DOYUMU VE GÜVENGENLİK
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

ALİSEYDİ MAHAN

Yüksek Lisans Tezi

**Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Muhammed ÇİFTÇİ
2017**

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK/SİBER
MAĞDURİYET İLE PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARIN DOYUMU VE
GÜVENGENLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

(The investigation of Relationship Between Cyber- Bullying/Victimization and
the Satisfaction of Psychological Needs and Assertiveness Among University
Students.)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aliseydi MAHAN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Muhammed ÇİFTÇİ

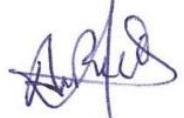
ERZURUM
Mart, 2017

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Yrd. Doç. Dr. Muhammed ÇİFTÇİ'nin danışmanlığında, Aliseydi MAHAN tarafından hazırlanan "Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet İle Psikolojik İhtiyaçların Doyumu ve Güvengelik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı çalışma 03/03 /2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından. Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Adem PEKER (Başkan)

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Yüksel EROĞLU

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Muhammed ÇİFTÇİ (Danışman)

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

29/03/2017

Prof. Dr. H. Mustafa SÖZBİLİR

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Üniversite öğrencilerde siber zorbalık/ siber mağduriyet ile psikolojik ihtiyaçların doyumu ve güvengenlik arasındaki ilişkinin incelenmesi” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

03/03/2017

Aliseydi MAHAN

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK/SİBER MAĞDURİYET
İLE PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARIN DOYUMU VE GÜVENGENLİK
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Aliseydi MAHAN

2017, 138 sayfa

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinde siber zorbalık/siber mağduriyet ile psikolojik ihtiyaçların doyumu ve güvengenlik arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada korelasyonel araştırma modeli kullanılmıştır.

Araştırma evrenini Atatürk Üniversitesi'nde lisans öğrenimi gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma örneklemi ise 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Atatürk Üniversitesi'nde çeşitli fakültelerde öğrenim görmekte olan 218'ı kız 172'si erkek toplam 390 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırma kapsamında veri toplamak amacıyla; demografik bilgi formu, “Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri”, “İhtiyaç Doymu Ölçeği” ve “Voltan Acar Kendini Belirleme Envanteri” kullanılmıştır.

Verilerin çözümlenmesi sürecinde betimsel istatistikler yapılmış, değişkenler arası ilişkilerin belirlenmesi için ise Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi ve Doğrusal Regresyon Analizi tekniklerinden yararlanılmıştır.

Araştırma sonuçları, üniversite öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile psikolojik ihtiyaçların doyumu ve güvengenlik arasında düşük ve orta düzeylerde anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. Psikolojik ihtiyaçların doyumu siber zorbalığı %13.4 oranında açıklarken siber mağduriyeti %10.7 oranında açıklamakta; güvengenlik siber zorbalığı %8.4 oranında açıklayıp, siber mağduriyeti ise %1.1 oranında açıklamaktadır. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinde ‘yeterlilik’ ve ‘ilişkili olma’ siber zorbalık ve siber mağduriyeti anlamlı düzeyde yordamaktadır. Sadece ‘özerklik’ ihtiyacının üniversite öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyetin anlamlı bir yordayıcısı olmadığı görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Siber zorbalık, siber mağduriyet, psikolojik ihtiyaçların doyumu, güvengenlik.

ABSTRACT
MASTER THESIS

**THE INVESTIGATION OF RELATIONSHIP BETWEEN CYBER-
BULLYING/ VICTIMIZATION AND THE SATISFACTION OF
PSYCHOLOGICAL NEEDS AND ASSERTIVENESS AMONG UNIVERSITY
STUDENTS**

Aliseydi MAHAN
2017, 138 pages

This research among university students in cyber-bullying/cyber victimization between psychological satisfaction of needs and assertiveness were examined. Correlational research model was used in the study.

Research population consisted of students receiving undergraduate study at Ataturk University. The research sample the 2014-2015 academic year studying education at various schools in Ataturk University consists of 218 girl 172 males, 390 female students.

Within the study, demographic information form which was prepared for each of the students participating in the study, "Refurbished Cyberbullying Inventory," "Need Satisfaction Scale" and "Voltan Acar Self-Determination Inventory" were used to collect data. In the process of data analysis, descriptive statistics were done and Pearson's Product-Moment Correlation Coefficient analysis and Linear Regression Analysis were used to determine the relations between the variables.

The research results university students between cyberbullying and low satisfaction with the psychological needs and cyber victimization and meaningful relationships with moderate assertiveness shows that. Cyberbullying satisfaction of psychological needs explaining 13.4% of cyber-victimization to explain by 10.7%; assertiveness to explain 8.4% of cyber bullying, and cyber victimization discloses 1.1%. Also according to the research results of students 'competence' and 'not related' cyber-bullying and cyber victimization are significant predictors. Only 'autonomy' cyber bullying and the needs of the students seems to be a significant predictor of cyber victimization.

Key Words: Cyberbullying, cyber victimization, psychological need satisfaction, assertiveness.

ÖNSÖZ

Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyetleri ile psikolojik ihtiyaçların doyumu ve güvengenlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği bu tezin ortaya çıkmasında birçok kişinin emeği ve katkısı vardır.

Öncelikle hiçbir zaman desteğini benden esirgemeyen ve büyük bir titizlik ile çalışmalarımı inceleyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Muhammed ÇİFTÇİ'ye teşekkür ederim.

Tezin oluşum sürecinde bilgisini ve vaktini bütün alçakgönüllülüğü ile benimle paylaşan hocalarım Yrd. Doç. Dr. Adem PEKER'e ve Doç. Dr. İsmail SEÇER'e teşekkür ederim.

Lisanüstü eğitimim sırasında benden yardımlarını ve katkılarını esirgemeyen kıymetli dostum Araştırma Görevlisi Mehmet Buğra ÖZHAN'a teşekkür ederim.

Gerek ölçek uygulamalarında gerekse tez yazım sürecinde benden hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen dostlarım Yücel KOTAN, Halil İbrahim YURDGÜLÜ ve Hakan ÖZATAŞ'a teşekkür ederim.

Ayrıca eğitim hayatımın ilk gününden bu yana maddi ve manevi desteğini hiç esirgemeyen aileme sonsuz teşekkür ederim.

Hayatıma girdiği günden beri benden desteklerini esirgemeyen, sürekli yanımda olan yol arkadaşım biricik eşim Merve MAHAN'a teşekkür ederim.

Son olarak burada adını sayamadığım diğer bütün dostlara, iş arkadaşlarıma ve eğitim hayatım boyunca ders aldığım bütün öğretmenlerime hayatıma kattıkları için teşekkür ederim.

Aliseydi MAHAN

Erzurum, 2017

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	6
1.2.1. Alt Problemler	6
1.3. Araştırmanın Amacı	7
1.4. Araştırmanın Önemi	7
1.5. Sayıtlılar	9
1.6. Sınırlılıklar	9
1.7. Tanımlar	9
1.7.1. Zorbalık	9
1.7.2. Siber Zorbalık	10
1.7.3. Siber Mağduriyet	10
1.7.4. İhtiyaç	10
1.7.5. Psikolojik İhtiyaç	10
1.7.6. Güvengenlik	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	11
2.1. Saldırganlık	11
2.1.1 Saldırganlığın Tanımı	11
2.1.2. Saldırganlığa İlişkin Kuramsal Açıklamalar	12

2.1.2.1. İçgüdü kuramı	13
2.1.2.2. Biyolojik kuram	13
2.1.2.3. Dürtü (Engelleme) kuramı	14
2.1.2.4. Bilişsel çağrışım kuramı	15
2.1.2.5 Öğrenme kuramı	15
2.1.3. Şiddet	16
2.1.4. Saldırganlık, Şiddet, Zorbalık ve Siber Zorbalık İlişkisi	17
2.2. Zorbalık	19
2.3 Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet	21
2.3.1. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet'in Tanımı	21
2.3.2. Siber Zorbalık- Geleneksel Zorbalık İlişkisi	24
2.3.3. Siber Zorbalık Türleri	25
2.3.4. Siber Zorbalık Araçları	27
2.3.5. Siber Zorbalığın ve Siber Mağdurluğun Yaygınlığı	29
2.3.6. Siber Zorbalığın ve Siber Mağduriyetin Nedenleri	32
2.3.7. Siber Zorbalığın Ve Siber Mağduriyetin Etkileri	33
2.4. Psikolojik İhtiyaçlar	36
2.4.1. Öz Belirleme Kuramı	38
2.4.2. Öz Belirleme Kuramına Göre Psikolojik İhtiyaçlar	39
2.4.2.1. Özerklik	39
2.4.2.2. Yeterlilik	40
2.4.2.3. İlişkili olma	41
2.5. Güvengenlik	41
2.6. Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM	55
3.1. Araştırmanın Modeli	55
3.2. Araştırmanın Evreni	55
3.3. Araştırmanın Örneklemi	56
3.4. Veri Toplama Araçları	57
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu	57

3.4.2. Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri	57
3.4.3.İhtiyaç Doyumu Ölçeği	59
3.4.4.Voltan Acar Kendini Belirleme Envanteri	60
3.5. Verilerin Toplanması	61
3.6. Verilerin Analizi.....	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR.....	63
4.1. Üniversite Öğrencilerin Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Psikolojik İhtiyaçların Doyumu ve Güvengenlik Puanları Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi İle İncelenmesi.....	63
4.2. Psikolojik İhtiyaçların Doyumu (Özerklik, Yeterlilik ve İlişkili Olma) ve Güvengenliğin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Puanlarını Yordayıcı Etkisini Belirlemeye Yönelik Regresyon Analizleri.....	666
4.2.1. Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun (Özerklik, Yeterlilik ve İlişkili Olma) Siber Zorbalığı Yordamasına İlişkin Bulgular	66
4.2.2. Güvengenliğin Siber Zorbalığı Yordamasına İlişkin Bulgular.....	67
4.2.3. Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun (Özerklik, Yeterlilik ve İlişkili olma) Siber Mağduriyeti Yordamasına İlişkin Bulgular.....	68
4.2.4. Güvengenliğin Siber Mağduriyeti Yordamasına İlişkin Bulgular.....	69
4.3. Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi.....	70
4.3.1. Siber Zorbalık Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi	70
4.3.2. Siber Mağduriyet Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi	70
4.3.3. Siber Zorbalık Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi.....	71
4.3.4. Siber Mağduriyet Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi.....	72
4.3.5. Siber Zorbalık Puanlarının Fakülte Değişkenine Göre İncelenmesi	74
4.3.6. Siber Mağduriyet Puanlarının Fakülte Değişkenine Göre İncelenmesi	76

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA VE YORUM.....	78
---------------------------	----

5.1. Psikolojik ihtiyaçların doyumu (özerklik, yeterlilik ve ilişkili olma) siber zorbalığı anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?.....	78
5.2. Güvengenlik siber zorbalığı anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?	80
5.3. Psikolojik ihtiyaçların doyumu (özerklik, yeterlilik ve ilişkili olma) siber mağduriyeti anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?	80
5.4. Güvengenlik siber mağduriyeti anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?	82
5.5. Siber zorbalık puanları çeşitli demoğrafik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?	83
5.5.1. Siber zorbalık puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?.....	83
5.5.2. Siber zorbalık puanları sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?.....	84
5.5.3. Siber zorbalık puanları öğrenim görülen fakülteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?	85
5.6. Siber mağduriyet puanları çeşitli demoğrafik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?	85
5.6.1. Siber mağduriyet puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?.....	85
5.6.2. Siber mağduriyet puanları sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?	86
5.6.3. Siber mağduriyet puanları öğrenim görülen fakülteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?	87

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER	89
6.1. Sonuç.....	89
6.2. Öneriler.....	90
6.2.1. Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler	90
6.2.2. İleride Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	91
KAYNAKÇA.....	93
EKLER.....	111

Ek 1. Ölçek Uygulama İzni.....	111
Ek 2. Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri Kullanım İzni.....	116
Ek 3. Psikolojik İhtiyaçların Doyumu Ölçeği Kullanım İzni.....	117
Ek 4. Voltan Acar Kendini Belirleme Envanter Kullanım İzni	118
Ek 5: Kişisel Bilgi Formu	119
Ek 6: Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri	120
Ek 7: Psikolojik İhtiyaçların Doyumu Ölçeği	121
Ek 8: Voltan Acar Kendini Belirleme Envanteri	122
ÖZGEÇMİŞ	123

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Evreni Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları	56
Tablo 2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine, Sınıf Düzeylerine ve Fakültelerine Göre Dağılımları	57
Tablo 3. Veri Setinin Normallik Dağılımının Skewness ve Kurtosis Analizleri İle İncelenmesi.....	62
Tablo 4. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Psikolojik İhtiyaçların Doyumu ve Güvengenlik Puanları Arasındaki Korelasyon Matrisi	63
Tablo 5. Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun Siber Zorbalığı Yordamasına İlişkin Doğrusal Regresyon Matrisi.....	65
Tablo 6. Güvengenliğin Siber Zorbalığı Yordamasına İlişkin Doğrusal Regresyon Matrisi	67
Tablo 7. Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun Siber Mağduriyeti Yordamasına İlişkin Doğrusal Regresyon Matrisi.....	69
Tablo 8. Güvengenliğin Siber Mağduriyeti Yordamasına İlişkin Doğrusal Regresyon Matrisi	699
Tablo 9. Cinsiyete Göre Siber Zorbalık Puanları Farkı İçin Yapılan İlişkisiz Örneklem t-Testi	70
Tablo 10. Cinsiyete Göre Siber Mağduriyet Puanları Farkı İçin Yapılan İlişkisiz Örneklem t-Testi	71
Tablo 11. Sınıf Düzeyine Göre Siber Zorbalık Puanları Farkı İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi.....	71
Tablo 12. Sınıf Düzeyine Göre Siber Zorbalık Ortalaması, Standart Sapması ve Standart Hatası.....	72
Tablo 13. Sınıf Düzeyine Göre Siber Mağduriyet Puanları Farkı İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi.....	73
Tablo 14. Sınıf Düzeylerine Göre Siber Mağduriyet Ortalaması, Standart Sapması ve Standart Hatası	73
Tablo 15. Fakülte Türüne Göre Siber Zorbalık Puanları Farkı İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi.....	74

Tablo 16. Fakülte Türüne Göre Siber Zorbalık Puanları Ortalaması, Standart Sapması ve Standart Hatası	74
Tablo 17. Siber Zorbalık İçin Fakülte Türüne Göre Fark İçin Yapılan LSD Çoklu Karşılaştırma Testi	755
Tablo 18. Fakülte Türüne Göre Siber Mağduriyet Puanları Farkı İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi.....	76
Tablo 19. Fakülte Türüne Göre Siber Mağduriyet Puanları Ortalaması, Standart Sapması ve Standart Hatası	76

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Saldırganlık, Şiddet, Zorbalık ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişki.....	17
--	----

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın konusu ve problem durumu, amacı, önemi, problem cümlesi, sayıtlıları, sınırlılıkları ve araştırmada sıklıkla kullanılan temel kavramların tanımları yer almaktadır.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Problem Durumu

İlk çağlarda resim ve semboller ile iletişim kurmaya çalışan insanoğlu, yaşadığı çağın özelliklerine göre iletişim araçları kullanmıştır. Bu araçlar zamanla mektup, telgraf ve telefon gibi araçlara dönüşmüştür. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyıla gelindiğinde ise teknolojinin gelişmesi ile birlikte bilişimde ve elektronik iletişim araçlarında baş döndürücü gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Teknolojide yaşanan bu gelişmeler ile cep telefonu, bilgisayar ve internet insan yaşamının olmazsa olmaz bir parçası haline gelmiştir.

Literatür incelendiğinde internet kullanımının yaygınlığına dikkat çeken birçok araştırma bulunmaktadır. Lenhart (2009) yaptığı araştırmasında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki üniversiteli gençlerin % 94'ünün interneti seyrek olarak kullandığını, % 74'ünün haftada en az dört saat internet kullandığını ve % 42'sinin zamanının büyük kısmını internette sosyal arkadaşlıklar kurmaya ayırdığını belirtmiştir. Bir diğer iletişim aracı olan cep telefonu yayınlığını ortaya koyan başka bir çalışmada Patchin ve Hinduja (2006) gençlerin %74'ünün telefon ve tablet gibi kablosuz teknolojileri kullandığını belirtmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (Ağustos, 2016) verilerine göre Türkiye'de internet ve cep telefonu kullanımının giderek arttığı görülmektedir. TÜİK'den alınan veriler, Türkiye'de hanelerin % 96.7'sinde cep telefonu bulunduğunu, yetişkin bireylerin % 93.7'sinin internet erişimine sahip olduğunu, hanelerin % 61.2'sinin evden internet kullandığını ortaya koymaktadır. Yapılan başka bir çalışma sonuçları da Türkiye'de

gençlerin yaklaşık %80'inin interneti kullandığını ve cep telefonu aracılığıyla iletişim kurduğunu göstermektedir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). Yukarıdaki çalışmalardan da görüleceği gibi internet ve cep telefonu kullanımı insan hayatının bir parçası haline gelmiş olup günden güne de kullanımı artmaktadır.

Teknolojik gelişmeler ile internetin yaygınlaşması sonucu bilişim teknolojileri de hızlı bir gelişim göstermiştir. Bu gelişmeler sonucunda insanlar mesafe sorunu olmadan uzak yakın herkesle çeşitli sosyal medya araçlarını kullanarak iletişim kurar hale gelmiştir (Barlett ve Gentile, 2012). Durum böyle olunca yeni arkadaşlık kurma ve bunu sürdürme bilişim ve iletişim teknolojileri aracılığıyla meydana gelmektedir (Yaman, Peker ve Eroğlu, 2011). Ayrıca bilişim ve iletişim teknolojileri bireylerin birçok konu hakkında kolayca bilgi edinmelerine yardımcı olmakta ve bireylere yaratıcılıklarını, üretkenliklerini ortaya koymada yardımcı olduğu gibi bu özelliklerini geliştirmede de kolaylıklar sağlamaktadır (David-Ferdon ve Hertz, 2007).

Bilişim ve iletişim teknolojileri bireylere bilgiye ulaşma, aile ve arkadaşları ile iletişim kurma, yaratıcılık imkânı sağlama ve sosyalleşme imkânı sağladığı gibi beraberinde birçok olumsuz durumu da barındırdığı görülmektedir. Bu olumsuz durumlara örnek olarak bireyin şiddet ve cinsellik ile ilgili sitelere erişiminin kolay olması, tehlikeli olabilecek insanlarla iletişime geçebilmesi, uyuşturucu madde kullanımı ve yasal olmayan provokatif arayışların içine sokması gösterilebilir (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011).

İnternetin kötü amaçlı kişilerce kullanılması sonucu ortaya çıkan “kimliği belirsiz zararlı e-postalar, isimsiz çağrılar, hakaret ve tehdit içeren, bir kişi ya da grubu kötülemek ve onlara zarar vermek amacıyla gönderilen mesajlar, kişinin hoşuna gitmeyecek resimlerin gönderilmesi gibi zararlı eylemler *siber zorbalık*” olarak adlandırılmıştır. Bu tarz eylemlere maruz kalıp zarar görenler ise *siber mağdur* olarak betimlenmiştir (Arıcak, 2009).

Zorbalığın bilişim ve iletişim teknolojileri ile birleşerek ortaya çıkan türü olan siber zorbalığın en genel tanımı: “Bir bireye, gruba ya da herhangi bir tüzel kişiliğe karşı bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak yapılan teknik ya da ilişkisel biçimde zarar verici davranışların tümü”dür (Arıcak, 2011). Siber zorbalık üzerinde çalışan Belsey (2008) siber zorbalığı tanımlarken niyet ve tekrarlayan biçimde olmasının üzerinde durarak: “Bir birey veya grubun diğer bireylere zarar vermek amacıyla kötü

niyetle ve sürekli bir şekilde bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanması'' olarak tanımlamıştır.

Siber zorbalık birçok iletişim aracı ile yapılmaktadır. Ayas ve Horzum (2012) bu araçları kısa mesajlar, cep telefonu, video kayıt makineleri, sohbet odaları, e-postalar veya web siteleri olarak sıralamışlardır. İfade edilen araçlarla yapılan siber zorbalığın yaygınlığını belirlemek için yapılan araştırma sonuçları siber zorbalık içeren davranışlarda bulunma ve bu davranışlara maruz kalma oranının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Peker ve Akbaba, 2016; Li, 2006; Arıcak, Sıhıyyen, Uzunhasanoğlu vd., 2008; Ayas, 2011; Özdemir ve Akar, 2011). Bu araştırmalar incelendiğinde, Li (2006) öğrencilerin %25'inin siber zorbalığa maruz kaldığını, %17'sinin ise siber zorbalık yaptığını belirtmiştir. Arıcak ve diğerleri (2008)'nin yaptığı çalışmada ise araştırmaya katılanların siber zorbalık davranışlarında bulunma oranının % 36 olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada siber mağdurların oranı % 6, siber zorba/mağdurların oranı ise % 24 olarak belirlenmiştir. Ayas (2011), lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrencilerinin % 16'sında siber zorbalık davranışlarının bulunduğunu, % 17'sinin de siber zorbalık mağduru olduğunu belirtmiştir. Peker ve Akbaba (2016) da çalışmalarında siber zorbalık oranını % 9 siber mağduriyet oranını %15 ve siber zorba/mağdur oranı ise % 33 olarak bulmuşlardır. Başka bir çalışmada ise gençlerin % 10'unun siber zorbalık olarak değerlendirilebilecek davranışlarda bulundukları bildirilmiştir (Özdemir ve Akar, 2011).

Siber zorbalığın ergenliğin başında düşük bir grafik çizdiği (Hinduja ve Patchin, 2008), 14-15 yaşlarında yükselişe geçtiği (Slonje ve Smith, 2008) ve lise yıllarında bir hayli yüksek oranda yapıldığı (Williams ve Guerra, 2007) görülmektedir. Geleneksel zorbalık oranın yaş ilerledikçe düşmesine rağmen siber zorbalık oranın yaş ile orantılı olarak artmaktadır. Bunun sebebi olarak yaş ilerledikçe teknolojik araçlara ulaşma imkânının kolaylaşması olarak gösterilebilir (Hinduja ve Patchin, 2008).

Yapılan araştırmalar siber zorbalığın ve siber mağdurluğun çeşitli psikolojik sorunlarla ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Siber mağdurların, yüksek düzeyde stres yaşadıklarını (Patchin ve Hinduja, 2006), bu durum karşısında kendilerini dışlanmış ve çaresiz hissettiklerini (Hinduja ve Patchin, 2010) ve siber zorbaya ve bu durumun izleyicilerine karşı yoğun öfke duydukları (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010) belirlenmiştir. Aynı şekilde Hinduja ve Patchin (2010) siber zorbalık yapmanın

mağdurların birçok sorun yaşamasına ve bunun sonucunda bireylerin intihar edebilecek düzeye geldiklerini belirtmişlerdir.

Pellegrini, Bartini ve Brooks, (1999) ergen zorbaların genellikle oldukça duygusal olma eğilimi gösterdiklerini ve özdenetimlerinin düşük olduğunu belirtmişlerdir. Pornari ve Wood (2010) de siber zorbalık yapan bireylerin yoğun öfke duygusu içindeki bireyler olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde Özel (2013) depresyon düzeyi ve benlik saygısının, siber zorbalık puanlarını anlamlı düzeyde yordadığını belirtmiştir. Kısacası yapılan çalışmalarda elde edilen veriler, siber zorbalık içeren davranışlarda bulunmanın ve bu davranışlara maruz kalmanın bir takım psikolojik sorunlarla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Literatür incelendiğinde siber zorbalığın ve siber mağduriyetin yaygınlığı, etkileri, çeşitleri, zorba bireylerin psikolojik özellikleri gibi değişkenler ayrıntılı olarak ele alınmış olmasına rağmen siber zorbalığın nedenleri ve altında yatan faktörleri açıklayan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu çalışmalara bakıldığında Arıca (2009) bireyin karşısındakine düşmanca duygular içinde olmasının ve psikotizmin siber zorba davranışlarda bulunmayı olumlu yönde yordadığını belirtmiştir. Aynı şekilde Dilmaç (2009) da psikolojik ihtiyaçların siber zorbalığı yordama gücünü belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada saldırganlığın, ilgi görmenin ve duyguları anlamanın, siber zorbalığı yordadığını belirtmiştir.

Dilmaç'ın (2009) yaptığı çalışmada psikolojik ihtiyaçlar ile siber zorbalık arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Özellikle gençler tarafından öz-belirleme kuramında belirtilen ihtiyaçlar olan özerklik, yeterlilik ve ilişkili olma ihtiyaçlarını (Deci ve Rayn, 2000) gidermek için de bilişim ve iletişim teknolojileri kullanılmaktadır.

Ergenlik döneminden itibaren gençler arkadaşlık ilişkileri kurma, bu ilişkilerini sürdürme, psikolojik ihtiyaçlarını doyurma ve daha güvengen hale gelmek için çağın iletişim araçlarını kullanarak internet, cep telefonu ve sosyal paylaşım siteleri gibi teknolojik araçlarından yararlanmaktadırlar. Bu araçlarının kullanımı ile karşısındakine zarar veren ve tekrarlayıcı nitelikte olan bütün bu davranışları içeren siber zorbalık eylemlerinin görülmesi de kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu bağlamda öz belirleme kuramında belirtilen ihtiyaçların doyurulmuşluk düzeyi siber zorbalığı ve bu zorbalığa maruz kalmayı etkilemesi kaçınılmaz hale gelmektedir.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde psikolojik ihtiyaçların doyumunun yanında zorbalık ve siber zorbalık ile ilişkili kavramlardan bir diğerinin de güvengenlik olduğu görülmektedir. Mobbinge (sözel zorbalığa) maruz kalan hemşireler üzerinde yapılan bir çalışmada hemşirelerin mobbinge baş etmede atılganlık (güvengenlik) eğitiminin etkili olduğu bulunmuştur (Karakaş, 2011). Bu araştırmayı destekler nitelikte olan başka bir çalışmada da yedinci sınıf öğrencilerinde atılganlık becerilerini geliştirme eğitiminin öğrencilerin atılganlık düzeylerinin yükselmesinde ve zorbalığa uğrama düzeylerinin azalmasında etkili olduğunu göstermiştir (Uğürol, 2010).

Bu araştırmaların gösterdiği gibi güvengenlik ile zorbalık arasında ilişkiler bulunmaktadır. Bu kapsamda zorbalığın sanal ortama taşınmış hali olan siber zorbalık ile güvengenlik arasında da ilişkilerin olacağı düşünülmektedir. Zira güvengenlik kavramı da, “kişinin kendi haklarını korurken başkalarını küçük görmeden ve onların haklarını da yadsımadan davranması” (Voltan-Acar, 1989) olarak tanımlanmaktadır. Graham ve Rees (1991), “güvengen olmanın bireyin kendine ve başkalarına saygı göstermek olduğunu ve temeldeki fikrin, başkalarının inanışları, düşünceleri ve duygularının da en az bireyinkiler kadar önemli olduğunun farkına varılmasıdır” demektedirler.

Üçlü davranış örüntüsü içinde, çekingen davranışlar ile saldırgan davranışların ortasında yer alan güvengen davranışlar bireylerin çekingen veya saldırgan davranmalarını önlemesi anlamına gelmektedir. Diğer bir ifade ile bireyin güvengenlik özelliğinin yüksek olması bireyi çekingen ve saldırgan davranışlardan koruyacaktır. Bu kapsamda zorba ve siber zorba davranışların saldırgan davranışlar içerisinde yer aldıkları düşünüldüğünde bireylerin güvengenlik seviyesi ile siber zorbalığa karışma düzeyleri arasında bir ilişkinin olduğu söylenilebilir.

Bu bağlamda bu araştırmada, üniversite öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyetin psikolojik ihtiyaçların doyumu ve güvengenlik ile olan ilişkisi incelenmiştir. Bu konunun ele alınmasıyla siber zorbalık/siber mağdurluk durumlarına göre bireylerin psikolojik özelliklerini belirlemek açısından literatürdeki eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

Üniversite öğrencilerinde siber zorbalık/siber mağduriyet ile psikolojik ihtiyaçların doyumu, güvengenlik ve çeşitli demoğrafik değişkenler arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?

1.2.1. Alt Problemler

1. Psikolojik ihtiyaçların doyumu (özerklik, yeterlilik ve ilişkili olma) siber zorbalığın anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
2. Güvengenlik siber zorbalığın anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
3. Psikolojik ihtiyaçların doyumu (özerklik, yeterlilik ve ilişkili olma) siber mağduriyetin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
4. Güvengenlik siber mağduriyetin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
5. Siber zorbalık puanları çeşitli demoğrafik değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
 - a) Siber zorbalık puanları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
 - b) Siber zorbalık puanları sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
 - c) Siber zorbalık puanları öğrenim görülen fakülteye göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
6. Siber mağduriyet puanları çeşitli demoğrafik değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
 - a) Siber mağduriyet puanları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
 - b) Siber mağduriyet puanları sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
 - c) Siber mağduriyet puanları öğrenim görülen fakülteye göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bireylerin siber zorbalık davranışlarında bulunmalarının altında yatan faktörler ayrıntılı olarak ortaya konmadığından dolayı siber zorbalığı ve siber mağduriyeti önleme çalışmalarına tam olarak başlanamamıştır. Siber zorbalığa bulaşmanın psikolojik alt yapısı ve ne gibi eksiklerden kaynaklandığını ortaya koymak önleme çalışmaları için ön koşul olacaktır. Bu kapsamda siber zorbalığın ve siber mağduriyetin daha iyi açıklanması için siber zorbalığa bulaşmanın nedenlerini ve bu davranışlara sebep olan eksiklikleri ortaya koyucu bir araştırmanın yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Siber zorbalığın ve siber mağduriyetin çeşitli nedenleri olduğu bilinmektedir. Bu nedenlerden bazılarının da bireylerin psikolojik ihtiyaçların doyumunun tam olarak sağlanamaması ve güvengenlik düzeylerinin düşük olması olabileceği düşünülmektedir. Psikolojik ihtiyaçlarını ailesinde ya da sosyal çevresinde doyuramayan, yeteri kadar güvengen ilişkiler kuramayan bireylerin siber zorbalık/siber mağdurluk düzeylerinin yüksek olacağı ön görülmektedir.

Bu bağlamda bu araştırmanın genel amacı üniversite öğrencilerinde psikolojik ihtiyaçların doyumu ve güvengenlik ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında bir ilişkinin olup olmadığını, ilişkinin olması durumunda bu ilişkinin hangi yönde olduğunu bulmaktır. Diğer bir ifade ile siber zorbalık/siber mağdurluk ile psikolojik ihtiyaçların doyumu ve güvengenlik arasındaki ilişkinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Araştırmanın ikinci amacı ise psikolojik ihtiyaçların doyumu ve güvengenliğin siber zorbalık ve siber mağdurluk puanlarını ne derece yordadığını belirlemektir.

Araştırma sonunda elde edilecek bulgular ile siber zorbalık içeren davranışların ve bu davranışlara maruz kalma nedenlerinden bazıları belirlenecektir. Belirlenen bu nedenlerden hareketle ileride siber zorbalığın/siber mağduriyetin önlenmesine yönelik yapılacak araştırmalara kaynaklık edecek olması araştırmacıyı bu konu üzerinde çalışmaya yönlendirmiştir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Teknolojide yaşanan baş döndürücü gelişmeler ile birlikte bilişim ve iletişim teknolojileri de hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu gelişmeler sonucunda bireylerin bilgi kaynaklarına ulaşması ve bireylerin birbirleri ile karşılıklı ilişkiler kurması daha kolay

hale gelmiş, bireylerin sosyalleşmesine katkı sağlanmıştır. Bu gelişmelerin iletişim kurma, sosyalleşme, bilgiye ulaşma gibi olumlu yönleri olduğu gibi bazı olumsuz sonuçların doğmasına da sebep olduğu görülmektedir.

Bunların başında, web sayfalarındaki kötü içerikli materyaller, internete veya bilgisayar oyunlarına bağımlılık, cihazların yaydığı radyasyon gibi birçok olumsuzluk sıralanabilir. Bu çalışmaya konu olan bir diğer olumsuzluk da; bilgisayar, cep telefonu, e-posta gibi bilgi iletişim teknolojilerini kullanarak yapılan zorbalık olan siber zorbalık ve zorbalığa maruz kalan siber mağduriyettir. Üniversite öğrencilerinin bilgi iletişim teknolojilerini çok fazla kullandığı göz önünde tutulursa bu bireylerde siber zorbalık davranışlarının ve bu davranışlara maruz kalmanın sıkça görüleceği düşünülmektedir.

Siber zorbalığın bireyleri ve toplumu olumsuz etkilemesi sonucunda araştırmacılar siber zorbalığın altında yatan nedenleri araştırmaya yönelmişlerdir. Bu nedenlerden bazılarının da bireylerin psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmamış olması ve güvengenlik düzeylerinin düşük olması olabileceği varsayılmaktadır.

Bireyin ilgi duyduğu işlerle uğraşıp yeterli ve etkin olması, istekleri doğrultusunda çalışıp kendi davranışlarını düzenlemesi, ilgileri doğrultusunda başkalarıyla yakınlık kurarak güvengenlik ve ait olma ihtiyaçlarını gidermesi, daha fazla sosyalleşmesi ve kendi kararlarını verirken daha fazla etkin olmasını psikolojik ihtiyaçlarının doyum düzeyi belirlemektedir (Cihangir-Çankaya, 2005). Sosyal çevresinde güven problemi olan, sağlam bir bağlanma, güvenme yaşantısı geçirmeyen bireyler; özerlik, yeterlilik ve ilişkili olma gibi ihtiyaçlarını karşılayamayan bireyler sanal ortamlarda bu ihtiyaçları gidermek isteyecek ve bu da gerek siber zorbalığa gerek siber mağduriyete yol açacaktır.

Siber zorbalık yapan bireylerin karşısındakinin haklarına saygı duymadığı, siber mağduriyet yaşayan bireylerin de kendi haklarını koruyamadığı bilinmektedir. Bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinde eşitliğe özen gösterdikleri, kendi ihtiyaçlarını görmezden gelmedikleri ve bunların karşılanması için çaba gösterdikleri davranış biçimi olan güvengenlik (Voltan-Acar, 1995) ile siber zorbalık/siber mağduriyet arasında çok yakın bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu ilişkinin ortaya konması önem kazanmaktadır.

İlgili literatür incelendiğinde bu konuyla ilgili yeterli sayıda araştırma yapılmadığı görülmektedir. Bu konuda yeteri kadar araştırma yapılmamış olması araştırmacıyı bu konuda çalışmaya yönlendirmiştir. Elde edilen bulguların siber

zorbalığın ve siber mağduriyetin nedenlerinin anlaşılmasına, siber zorbalık/mağdurluk puanlarının psikolojik ihtiyaçların doyumuna ve güvengenlik düzeyine göre nasıl değiştiğini ortaya koyarak ilgili literatürün gelişmesine katkı sağladığı düşünülmektedir. Ayrıca araştırma sonucunda elde edilen bulguların ailelere, öğretmenlere ve okul psikolojik danışmanlarına kaynaklık edeceği düşünülmektedir.

1.5. Sayıtlar

1. Araştırmaya katılan bireylerin, araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formunu, Siber Zorbalık Ölçeğini, Psikolojik İhtiyaçların Doyumu Ölçeğini ve Voltan Acar Kendini Belirleme Envanterini objektif şekilde doldurduğu varsayılmaktadır.
2. Veri toplama araçlarına verilen cevapların var olan durumu ortaya koyacak nitelikte olduğu varsayılmaktadır.
3. Örneklem alınan öğrencilerin evreni yeterli biçimde temsil edebilme gücüne sahip olduğu varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

1. Zaman bakımından, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında toplanan veriler ile sınırlıdır.
2. Örneklem bakımından, Atatürk Üniversitesinde öğrenim görmekte olan öğrenciler ile sınırlıdır.
3. Ölçme araçları açısından, öğrencilerin her birinin bireysel olarak dolduracağı Kişisel Bilgi Formu, Siber Zorbalık Ölçeği, Psikolojik İhtiyaçların Doyumu Ölçeği ve Voltan Acar Kendini Belirleme Envanteri ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

1.7.1. Zorbalık

Zorbalık “Bir ya da birden çok bireyin kendilerinden daha güçsüz konumda olan bireyleri kasıtlı ve devamlı olarak rahatsız etmesi ve mağdurun kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türü” (Pişkin 2002) olarak tanımlanmıştır.

1.7.2. Siber Zorbalık

Siber zorbalık ‘‘Bilgi iletişim teknolojilerinin kasıtlı, yineleyici biçimde ve düşmanca davranışları destekleyecek tarzda bir birey veya grup tarafından diğer birey ya da gruba zarar vermek amacıyla kullanılması’’ (Belsey, 2008) şeklinde betimlenmiştir.

1.7.3. Siber Mağduriyet

Siber mağduriyet ‘‘Bilgi ve iletişim teknolojileri yoluyla bir birey ya da grubun, teknik ya da ilişkisel biçimde zarar verici davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan dolayı maddi ve manevi mağduriyet yaşaması durumu’’ (Arıcak, Taşkın ve Hüseyin, 2012) biçiminde açıklanmıştır.

1.7.4. İhtiyaç

İhtiyaç ‘‘Kişinin isteklerini, amaçları, arzuları veya değerlerini içeren ve kişiyi harekete geçiren her türlü güdeleyici güç’’tür (Ryan, 1995).

1.7.5. Psikolojik İhtiyaç

Psikolojik ihtiyaç ‘‘İnsanın yaşamını idame ettirebilmesi için belli zamanlarda ve belli oranlarda karşılanması gereken, eksikliği durumunda organizmada gerginliğe neden olan bütün biyo-psikolojik gereksinimler’’ (Darley, 1991; Akt. Sünbül, Kesici ve Bozgeyikli, 2003) olarak tanımlanmıştır.

1.7.6. Güvengenlik

Güvengenlik ‘‘Başkalarını hor görmeden, onların haklarını çiğnemenen, bireyin kendi haklarını koruyabilme yolu olarak geliştirilen bir çeşit bireyler arası ilişkiler biçimi’’ (Alberti ve Emmons, 2002) şeklinde tanımlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ilk olarak saldırganlık ve şiddet, zorbalık, siber zorbalık ve siber mağduriyet, psikolojik ihtiyaçların doyumu ve güvengenlik ilgili gerekli kuramsal temel anlatılmıştır. Daha sonra konu ile ilgili yurtiçinde ve yurtdışında yapılan bazı araştırmalar özetlenmiştir.

2.1. Saldırganlık

2.1. 1 Saldırganlığın Tanımı

İnsanlığın tarihsel gelişimi izlendiğinde bütün asırlarda kavga, çatışma ve savaşların olduğu görülmektedir. Bu durum saldırganlığın insanlık tarihi ile birlikte var olduğunu göstermektedir. Köknel (1996) de bu görüşü destekler nitelikte “insanda saldırgan davranışların kalıplaşmış olduğunu, kızgınlık ve öfke durumunu dışa yansıtan jest ve mimiklerden, doğayı, canlıyı, yıkan, yok eden şiddet davranışlarına kadar geniş bir alanı kapsadığını” belirtmiştir.

Saldırganlığın insanı ve toplumu derinden etkilediği kaçınılmaz bir durumdur. Saldırganlık ülkeler arası savaş, sokak kavgaları, çocuk oyunlarında ki şiddet olguları gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Özellikle eğitim ortamlarında görülen saldırganca davranışlar günden güne artmak ve birçok olumsuz duruma neden olmaktadır. Bu durum araştırmacıları özellikle eğitim kurumlarında saldırganlığı ve saldırganlık sonucu ortaya çıkan diğer davranışları araştırmaya yöneltmiştir.

Saldırganlık, diğer bir canlıya bilerek ve isteyerek, fiziksel ya da duygusal anlamda zarar verme tutum ve davranışını kapsayan bir durum olarak tanımlanmıştır (Ballard, Rattley, Fleming vd. 2004). Kağıtçıbaşı (2004) saldırganlığı, birine ya da bir şeye zarar vermek ve acı çektirmek niyetiyle yapılan davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Başka bir tanıma göre saldırganlık, canlı veya cansız bir varlığa yönelik fiziksel veya duygusal olarak zarar vermeyi amaçlayan her türlü davranıştır (Berkowitz,1993). Berkowitz ve Kağıtçıbaşı bir davranışın saldırganlık olarak tanımlanması için zarar vermek amacıyla yapılması gerektiğini belirtirken Taylor, Pepleau ve Sears (2006) ise “başkalarını inciten ya da incitebilecek her türlü davranışın” saldırganlık olarak tanımlanacağını belirtmiştir. Görüldüğü üzere bazı görüşler sonuca bakıp değerlendirme yaparken bazı görüşler ise hangi niyetle yapıldığına bakmaktadır.

Berkowitz (1993) saldırganlığı düşmanca ve araçsal saldırganlık olarak ikiye ayırmıştır. Düşmanca saldırganlık başkasına zarar vermek için yapılırken, araçsal saldırganlık bireyin amacına ulaşması için istemeden de olsa karşısındakine saldırganlık yapmasıdır (Aktaran Yaman vd., 2011). Saldırganlık fiziksel, sözel ve ilişkisel saldırganlık olarak da üçe ayıran Moeller (2001) fiziksel saldırganlığı kişiye, hayvana ya da nesneye zarar verme; sözel saldırganlığı kelimelerle diğerine zarar verme; ilişkisel saldırganlığı ise bireyin ilişkilerine zarar vermeyi ve manipüle etmeyi amaçlayan davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Saldırganlığı düşünmeden yapılan saldırganlık ve tepkisel saldırganlık olarak ikiye ayıran Griffin ve Gross (2004), düşünmeden yapılan saldırganlığın, zevk ve uyarılmışlık nedeniyle yapıldığını, tepkisel saldırganlığın ise öfke, hayal kırıklığı ve bir engellenme karşısında ortaya çıktığını belirtmektedirler.

Yukarıda ki tanımlar ve yapılan açıklamalar incelendiğinde saldırganlığın temel olarak başkalarına zarar vermek amacıyla yapılan her türlü davranış olduğu görülmektedir.

2.1.2. Saldırganlığa İlişkin Kuramsal Açıklamalar

Saldırganlığın psikodinamiklerini daha iyi anlamak ve saldırganlığa yol açan biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörleri daha iyi anlamak saldırganlığın kuramsal çerçevesine bakmak faydalı olacaktır. Saldırganlığın kuramsal çerçevesinin çok geniş olmasından dolayı burada genel belli başlı kuramların görüşleri belirtilecektir.

2.1.2.1. İçgüdü kuramı

Öncülüğünü Sigmund Freud ve Konrad Lorenz'in yaptığı kuram, saldırganlığı içgüdü olarak değerlendirmekte ve biyolojik bir olgu olarak görmektedir. İçgüdü kuramlarına göre saldırganlık doğuştan varolan, insanın doğasında bulunan açlık, susuzluk ve cinsellik gibi bir dürtüdür. Birey sadece saldırıya uğradığında kendini koruyan uysal varlık değil bunun aksine ileri dercede saldırgan bir varlıktır. Bu saldırganlık bireyin içgüdüsel doğasının bir parçasıdır (Freud, 1971).

Freud'a göre yaşam içgüdü ile ölüm içgüdü arasında ki çekişme sonucu birey çevresine yönelir ve ölüm içgüdü güçlendiğinde birey saldırganca davranır. Freud bireyler saldırganlıklarını davranışa dökemediklerinde onlarda biriken enerjinin psikolojik rahatsızlıklara neden olacağını ve saldırganlığın davranış olarak ortaya konmasının bireyde 'boşalma' (katarsis) sağlayacağını ve bireyi rahatlatacağını savunmuştur. Kısaca içgüdü kuramına göre saldırganlık bireylerde doğuştan vardır ve bireyin sorunlarını çözmesi için gereklidir (Geçtan, 2010).

2.1.2.2. Biyolojik kuram

Saldırganlığı kalıtsal ve biyolojik etmenlerle ele alan kuram saldırganlığın iç güdü olarak açıklanmasına karşı çıkmaktadır. Saldırganlığın bireylerde farklı şekillerde ve farklı şiddette görülmesinin nedenlerini kalıtıma ve biyokimyasal değişikliklere bağlamaktadırlar.

Bu görüşün testi için hayvanlar üzerinde yapılan bir araştırmada saldırganlığın temellerinin genetik ve içgüdüsel olduğu bulunmuştur. İnsan ve hayvan davranışlarının temellerinin birbirlerine yakın olduğu bildiğinden insanların da içgüdüsel olarak saldırgan varlıklar olduğu belirtilmiştir (Şahin, 2003). Biyolojik kurama göre saldırganlığı etkileyen etmenler; sinir sistemi ve bu sistemin merkezi olan beyin, genler, sinir sistemi ve biyokimyasal etmenler ve kandaki kimyasalların değişimi şeklinde sıralanmaktadır (Franzoi, 2005).

Saldırganlığın etmenlerini bu şekilde biyolojik süreçlerle açıklayan kuram cinsiyete göre saldırgan davranışların farklı seviyelerde görülme nedenini ise kromozom yapısı ile açıklamaktadır. Erkeklerde kızlara göre bir tane fazla olan Y kromozomunun

saldırgan davranışlara daha çok neden olduğu belirtilmiştir. Bunun sonucunda da erkeklerde saldırganlık davranışlarının kızlardan fazla olduğu aktarılmıştır (Acet, 2006).

Kısaca biyolojik kuram saldırganlığı, içgüdü ve çevresel faktörlere göre değil biyolojik yapıdaki genler, sinir sistemi, beyin ve DNA yapısı gibi faktörlere bağlı olarak görüldüğünü açıklamaktadır.

2.1.2.3. Dürtü (Engelleme) kuramı

1930'lu yıllarda kuramın temelini atan Dollard ve arkadaşları saldırganlığı bir dürtü olarak ele almıştır. Kurama göre saldırganlığın, belli bir amaca yönelik davranışın dış faktörler tarafından engellendiğinde ortaya çıktığını savunmaktadır. Engellenme ise 'bir amaca yönelik güdülenmiş davranışın önünün kesilmesi olarak' tanımlanmaktadır. Kuram her engelleme sonucu saldırganlığın ortaya çıkmadığını savunarak saldırganlığın ortaya çıkması için birey saldırganca davranacağı ipuçları görmesi gerekmektedir. Bireylerin engellemeyi yorumlama biçimleri ve geçmiş yaşantıları saldırganca davranıp davranmayacaklarını belirler. Geçmişte gösterdiği tepkiler ve bu tepkinin sonuçları, öğrenme deneyimleri, aile yapısı gibi faktörler bireyin engelleme karşısında ki saldırganlık düzeyini belirler (Aktaran. Yaman vd., 2011).

Dürtü kuramını savunan görüşler olduğu gibi eleştiren görüşlerde vardır. Dürtü kuramına yapılan ilk eleştiri engellenmenin her zaman saldırganlıkla sonuçlanacağı varsayımıdır. Kasıtlı yapılan engellemelerin saldırganlığa yol açmaktadır. İkinci eleştiri ise her saldırganlığın engellenmeden kaynaklandığı yöneldir. Bu eleştiri yapanlar engellenmenin saldırganlık nedenlerinden sadece birisi olduğunu ifade etmektedirler. Son eleştiri ise saldırganlığın davranışa dönüştürülmesinin her zaman saldırganlık dürtüsünün azalmasına yol açacağı şeklindeki görüşedir. Bu eleştiri yapanlar katarsisin her zaman saldırganlığın azalmasına yol açmayacağını savunmaktadırlar (Eroğlu, 2014).

Dürtü kuramına göre saldırganlık davranışlarının belirleyici engellenmeler ve bireyin daha önce ki yaşantılarıdır. Ayrıca bireyin aile yapısı ve içinde bulunduğu toplum da saldırganlık düzeyini belirlemektedir.

2.1.2.4. Bilişsel çağrışım kuramı

Berkowitz tarafından geliştirilen kuramına göre saldırganlık, olumsuz duygulara yol açan koşullar tarafından tetiklenmektedir. Bu kurama göre engellenme, olumsuz duygulara yol açan birçok faktörden yalnızca birisidir. Bunun yanında saldırganlığa diğer olumsuz duygulara yol açan koşulların da neden olduğunu savunmaktadır. Bu koşullar arasında aşırı gürültü, kötü kokular, aşırı sıcaklık, ağrı ve hoşlanılmayan birisiyle karşılaşmak örnek olarak verilebilir belirleyecektir (Eroğlu, 2014).

Bilişsel çağrışım kuramı saldırganlığın bu olumsuz koşulların yol açtığı duygu ve düşüncelerden kaynaklandığını savunmaktadır. Bu koşullar bireyi ne kadar şiddetli etkilerse saldırganlığın şiddetinin de o derece olacağını savunmaktadır. Birey olumsuz durum ile karşılaştığında ya kaçacak ya da savaşıacaktır. Bunlardan hangilerini kullanacağını önceki öğrenmeleri, koşullanmaları ve kalıtsal etmenler belirleyecektir (Berkowitz, 1993'ten Aktaran Acet, 2006).

2.1.2.5 Öğrenme kuramı

Sosyal öğrenme kuramına göre saldırganlık ne bir içgüdü ne de bir dürtüdür, sadece öğrenilmiş bir davranıştır. Kurama göre saldırganlığa sebep olan uyarıcılar dış dünyadan geldiğinden saldırganlık öğrenilmiştir. Sosyal öğrenme kuramına göre saldırgan davranışların ödüllendirilmesi ya da cezalandırılması saldırgan davranışların daha sonra görülmesini etkilemektedir. Çevresinde saldırgan kişilerin aldığı cezalar ya da ödüller bireyin saldırganlığa karşı bakışını etkilemektedir. Kısacası bireyler pekiştirmeler ve cezalar sonucunda saldırganca davranıp davranmamayı öğrenir (Tiryaki, 2000).

Öğrenme kuramı saldırganlığı açıklarken içgüdüye, biyolojik yapıya ve dürtülere karşı çıkıp saldırganlığın tamamen öğrenilmiş bir davranış olduğunu savunmaktadır. Saldırgan davranışlara verilen tepkilerin bu davranışların devam edip etmeyeceğini belirlediği görüşü bu kuramın temelini oluşturmaktadır.

2.1.3. Şiddet

Çoğu zaman saldırganlık ile karıştırılan ve birbirleri yerine kullanılan olan şiddet kavramı en genel anlamıyla bireyin kasıtlı olarak karşısındakine fiziksel olarak zarar vermesidir. Olweus (1999) şiddeti “bir kimsenin kendi vücudu ya da herhangi bir nesne ile başka bir bireyi yaralamasını veya ona zarar vermesini içeren saldırganlık biçimi” olarak tanımlamıştır.

Şiddet bir birey ya da grubun bir başka birey ya da gruba karşı zarar amacı ve niyetiyle kötü muamele yapmasıdır. Kötü muamelenin seviyesi bir bireye karşı sorumluluklarını yerine getirmemekten başlayıp fiziksel güç kullanarak fiziksel zarar vermeye hatta yok etmeye kadar varabilmektedir (Siyez, 2013). Milli Eğitim Bakanlığı ve Avrupa Birliği’nin ortak yürüttüğü Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Projesi notlarında (2013) şiddet 5 kategoride incelenmiştir. Bunlar:

1. Fiziksel Şiddet: Bireyin vücuduna yönelik ve bedensel olarak zarar görmesine sebep olan her türlü davranıştır (dövmek, bedeninde sigara söndürmek, itmek, ısırarak, tükürmek, çimdiklemek ...).
2. Psikolojik/Sözel Şiddet: Bireyin saygısını ve öz güvenini sarsıcı nitelikteki her türlü sözel ya da fiili muameledir.
3. Cinsel Şiddet: Bireylerin rızası olmadan cinsel eyleme zorlanmasıdır.
4. Ekonomik Şiddet: Çocuğun gelişimini engelleyici, haklarını ihlal edici ve düşük gelirli işlerde çalışması ya da çalıştırılmasıdır.
5. Siber/Sanal Şiddet: Yineleyici biçimde bir kişinin gözünü korkutmak veya zarar vermek niyetiyle internet, sosyal paylaşım siteleri, web sayfaları gibi iletişim teknolojilerinin kullanılmasıdır. Siber şiddet, diğer şiddet türlerinin hepsinden biraz kendinde bulundurabilmektedir.

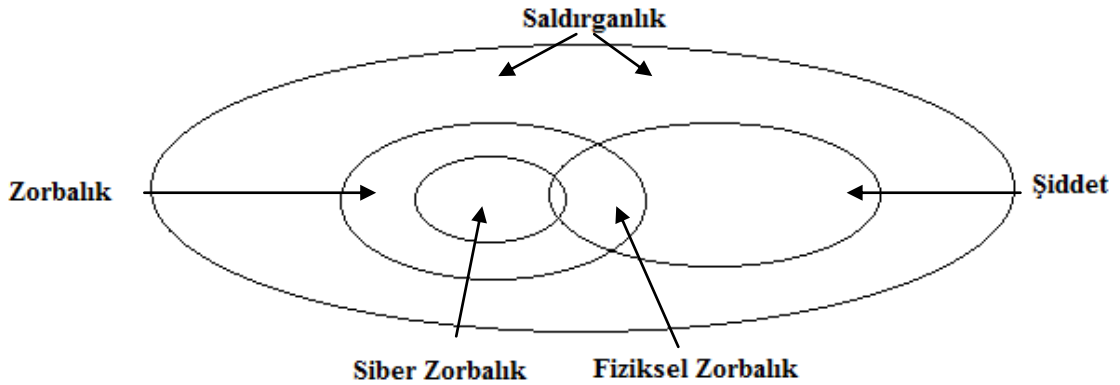
Literatürde ki çalışmalar okullarda öğrenciler arasında saldırganlık ve şiddet davranışlarının görülme sıklığının bir hayli yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Martino, Ellickson, Klein ve arkadaşları (2008) ortaöğretim öğrencilerinin üçte birinin son bir yılda fiziksel bir kavgaya karıştıklarını bildirirken, Whedon, Bakken ve Fletcher (2000) şiddetin birçok eğitim kurumunda hergün görüldüğünü belirtmişlerdir. Ülkemizde şiddet ve saldırganlık üzerine yapılan bir çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin son bir yılda bir kavgaya karışma oranı % 42, kavgadan sonra tıbbi bir müdahaleye ihtiyacı duyan öğrenci oranının ise %7 olduğu belirtilmiştir. Aynı

çalışmada öğrencilerin eğitim hayatı boyunca, zorbalık yapma oranı % 30 olarak bulunmuştur (Alikışflu, Ercan, Erginöz ve Kaymak, 2004).

Literatüre bakıldığında öğrenciler arasında saldırganlığın ve şiddetin altında bireysel, ailevi ve toplumsal faktörlerin olduğu belirtilmiştir (Quinn, Bell-Ellison, Loomis, Tucci, 2007). Özellikle toplumsal faktörlerden olan televizyon ve internet gibi araçlar şiddeti tetiklemektedir. Yapılan çalışmalarda saldırganlığın ve şiddetin yordayıcılarını şöyle sıralanmıştır: annenin eğitimi, annenin ilk çocuğuna sahip olduğundaki yaşı, okul öncesi dönemde çocuğa yönelik katı ebeveyn tutumu ve reddeden tutum, IQ, hiperaktivite, dikkatsizlik ve karşı gelme davranışları (Yıldız 2004).

2.1.4. Saldırganlık, Şiddet, Zorbalık ve Siber Zorbalık İlişkisi

Olweus (1999) şiddetin, zorbalığın ve siber zorbalığın saldırganlığın birer türevleri olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda Pişkin'den (2002) uyarlanan aşağıdaki şekil, saldırganlık, şiddet, zorbalık ve siber zorbalık arasında ki ilişkiyi çok net ortaya koymaktadır.

Şekil 1: Saldırganlık, şiddet, zorbalık ve siber zorbalık arasında ki ilişki.

Şekil incelendiğinde saldırganlığın zorbalığı, şiddeti ve siber zorbalığı kapsadığı görülmektedir. Zorbalık ve şiddetin ortak noktalarının olduğu gibi (vurma, itirme vb) birbirinden bağımsız noktalarının da olduğu dikkat çekmektedir. Siber zorbalık da zorbalığın içinde yer aldığı gibi şiddetten de pay almaktadır.

Alay etme, yalnız bırakma, isim takma gibi zorbalık türlerinin saldırganlık olmasına rağmen fiziksel bir müdahale olmağı için şiddet olarak değerlendirmemiştir. Saldırganlığın şiddeti, zorbalığı ve siber zorbalığı kapsadığı söylenilebilir. Yani şiddet ve zorbalığın saldırganlığın birer alt boyutları olduğu görülmektedir (Pişkin, 2002).

Zorbalık ve siber zorbalığın birer saldırganlık türü olduğu buna karşın bir eylemin zorbalık olarak tanımlanması için saldırganca faaliyetlerin yanında zarar verme amacı taşıması, zorbanın başkaları üzerinde kontrol kurmayı amaçlaması ve bu davranışların devamlılık taşıması gerekmektedir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Şahin, Sarı, Özer ve Er (2010), zorbalığın sadece fiziksel boyutunun olmadığını sözel ve duygusal boyutunun da olduğunu bu yüzden şiddetten farklı bir olgu olduğunu belirtmişlerdir. Aynı şekilde eşit koşullarda olan bireyler arasında herhangi bir sebepten dolayı ortaya çıkan davranışların şiddet ve saldırganlık olarak betimlenebileceği fakat zorbalık ya da siber zorbalık olarak tanımlanmayacağını belirtmişlerdir.

Zorbalıkta zarar verici davranışın belirli bir süre boyunca devam etmesi ve bu davranışın tekrar etmesi gerekmektedir. Siber zorbalıkta ise saldırganca davranışların sanal ortama taşınması ve süreklilik arz etmesi gerekmektedir. Şiddet ve saldırganlıkta belirli bir süre devam etmesine ve tekrarlamasına gerek yoktur. Bireyin herhangi bir bireye sadece bir defalık fiziksel, sosyal veya duygusal biçimde zarar veren veya zarar vermeyi amaçlayan davranışlar şiddet ve saldırganlık olarak değerlendirilebilir fakat, zorbalık ve siber zorbalık olarak değerlendirilmesi söz konusu değildir (Pişkin, 2002).

Smith ve Sharp (1994) zorbalığın saldırganlıktan 3 yönüyle ayrıldığını belirtmiştir. Bunlar:

1. Zorbalar mağdurlarını seçerken çok titiz davranmakta onlar üzerinde kontrol kurabilecekleri kişileri seçmektedirler. Saldırganlar ise böyle seçime girmemektedir.
2. Saldırganlıkta tekrarlayıcılık önemli değilken zorbalığın tekrarlayıcı nitelikte olması gerekmektedir.
3. Zorbalık saldırganlığın yanında mağdurun parasını alma, söylenti çıkarma, eşyasına zarar verme ve dışlama gibi davranışları da kapsamaktadır.

Peker (2015) ergenlerde saldırgan davranışlar ve siber zorbalık eylemleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında saldırgan davranışlar ile siber zorbalık arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler olduğunu belirtmiştir. Aynı çalışmada dolaylı ve

fiziksel saldırganlığın siber zorbalık puanlarını anlamlı düzeyde açıkladığı; sözel saldırganlığın ise siber zorbalık puanlarını anlamlı bir düzeyde açıklamadığı bulunmuştur.

Görüldüğü üzere şiddet, zorbalık ve siber zorbalık eylemleri saldırganlık ile yakından ilişkilidir. Hatta bu eylemlerin birer saldırganlık türü olduğu söylenilebilir.

2.2. Zorbalık

Zorbalık üzerine ilk çalışmalar İskandinavya ülkelerinde Olweus tarafından yapılmıştır. Olweus' un yaptığı bu çalışmalar zamanla diğer ülkelerin dikkatini çekmiş ve diğer ülkelerde de çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Ülkemizde ise konu ile ilgili ilk çalışmalar 2000' li yıllarda yapılmıştır (Pişkin, 2002).

Olweus (1978) ilk olarak zorbalığı grup tarafından yapılan şiddet anlamına gelen *mobbing* olarak tanımlamıştır. Ancak daha sonra zorbalığı “bir veya birden fazla öğrencinin bir öğrenciyi sürekli bir biçimde olumsuz eylemlere maruz bırakması” olarak tanımlamıştır (Olweus, 1999).

Besag (2006) zorbalığı, “güçlü konumdaki öğrenci ya da öğrencilerin, kendi menfaatleri için zayıf olan öğrenci veya öğrencilere zarar verme amacıyla tekrarlayıcı biçimde uyguladıkları fiziksel, psikolojik, sözel ve sosyal saldırganlık davranışları”dır.

Türk Dil Kurumu zorbalığı şu şekilde tanımlamaktadır: “Gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan kimse.” Zorbalık ise, “zorbaca davranışta bulunma” olarak açıklanmıştır (<http://www.tdk.gov.tr>, 27.01.2015). Sullivan ve Sullivan (2004) zorbalığı, ‘birden fazla kişi tarafından, diğer kişi veya kişilere karşı zamana yayılarak yapılan negatif ve daha çok saldırgan veya çıkarıcı davranışlar serisi’ şeklinde tanımlamıştır. Roland (1989) ise mağdurların kendini savunacak yeterlilikte olmamasına dikkat çekerek “kendisini savunamayacak durumdaki bireye karşı fiziksel ya da psikolojik sonuçları olan ve devamlılık teşkil eden bir şiddet biçimi” olarak tanımlamıştır (Akt; Yaman vd., 2011).

Yukarıdaki tanımlardan da görüleceği üzere zorbalık araştırmacılar tarafından farklı şekilde tanımlanmıştır. Bu tanımların dikkat çeken ortak noktaları olduğu göze çarpmaktadır. Bu ortak noktalar ise;

1. İsteyerek zarar vermek istemek,

2. Bu zarar vermek amacıyla yapılan davranışın tekrarlayıcı olması,
3. Zorba ile zorbalığa maruz kalan arasında güç dengesizliğinin olması, şeklinde sıralanabilir.

Zorbalık, davranışlarda farklı şekillerde görülebilmektedir. Pişkin (2002) zorbalığın fiziksel (tokat vurma, dürtme, çekme, vb), sözel (alay etme, kızdırma, isim takma, küçük düşürme, vb), dolaylı (dedikodu, dışlama, vb) ve davranışsal (eşyaları almakla tehdit etme, eşyalarına zarar verme, vb) olarak dört farklı formda karşımıza çıkabileceğini belirtmiştir.

Sullivan ve Sullivan (2004) ise zorbalığı daha sistemli olarak gruplandırmış ve şu şekilde açıklamıştır.

Fiziksel Zorbalık: Zorbalığın en açık formu olan fiziksel zorbalık, bir birey ya da grubun, başka bir bireye ya da gruba fiziksel olarak zarar vermesidir. İtme, çizme, tekmeleme, tokatlama gibi fiziksel saldırılar bu gruba girmektedir.

Fiziksel Olmayan Zorbalık: Sosyal zorbalık olarak da adlandırılan bu zorbalık türü iki farklı türde görülebilmektedir.

a. Sözel zorbalık: Sözel zorbalık sözel iletişimlerde kendini gösteren zorbalık türüdür. Hakaret, tehdit, lakap takmak, alay etmek, aşağılamak gibi sözel yolla yapılan zarar vermelerdir.

b. Sözel olmayan zorbalık: Sözel olmayan zorbalık türü de ikiye ayrılarak açıklanmıştır.

Doğrudan-sözel olmayan zorbalık, zorbalık mağduru kişinin bilgisi dışında veya istemediği halde etkilenmeyi içerir. Burada asıl niyet birey üzerinde kontrol sağlamak ve bu kontrolü sürdürmektir.

Dolaylı-sözel olmayan zorbalık, istekli, tekrarlayıcı ve sistematik olarak ihmal etmek, tecrit etmek, kötü niyetli ve içerikli mesajlar göndermek veya bireyi diğer bireylerin dışladığı öğrenci haline getirmektir.

Mal ve Mülke Zarar Verme: Bu zorbalık türünde zorba mağdurun sahip olduğu mal-mülk ve eşyasına zarar verir. Birinin eşyalarını tahrip etmek, kitaplarına yırtmak ya da eşyaları zorla almak görülür.

Elektronik iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte sanal ortama taşınan zorbalığın yeni bir formu ortaya çıkmış ve bu form “siber zorbalık” olarak adlandırılmıştır.

2.3 Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet

21. yüzyıl ile birlikte bilgi ve iletişim teknolojileri hızlı bir şekilde gelişmiş ve kullanılan iletişim araçlarının çeşitliliği de artmıştır. Bu artış ile birlikte özellikle internet ve cep telefonu yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Her geçen gün yaygınlaşan bu iletişim araçları insan hayatına birçok fayda sağladığı gibi internetin hatalı kullanılması ile sosyal ilişkilerde bozulmalar, okul başarısında düşüklük, depresyon, stres gibi ruh sağlığı bozuklukları da meydana gelmektedir. İnternetin hatalı kullanılması sonucunda ortaya çıkan bir diğer olumsuzluk ise zorbalık davranışlarının sanal ortamda görülmesi sonucu ortaya çıkan zorbalık türü olan ‘siber zorbalık (cyber bullying)’dır. Özellikle gençlerin elektronik iletişim araçlarını sıkça kullandıkları göz önüne alındığında gençler arasında siber zorbalık davranışlarının fazla görüleceği tahmin edilmektedir.

2.3.1. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet’in Tanımı

Siber zorbalık kavramını ilk kullanan Bill Belsey (2008) bu kavramı şu şekilde tanımlamıştır: “Bilgi iletişim teknolojilerinin bilinçli, yineleyici biçimde ve düşmanca davranışları destekleyecek şekilde bir birey veya grup tarafından başka birey ya da gruba zarar vermek amacıyla kullanılması”dır. Siber zorbalık farklı isimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bunlar: “çevrimiçi zorbalık, dijital zorbalık, elektronik zorbalık, çevrimiçi zarar verme, internet tacizi ve internet zorbalığı” (Ybarra, Mitchell, Finkelhor, vd. 2007).

Siber zorbalığın adlandırılmasındaki farklılıklar gibi tanımlanmasında da farklılıklar bulunmaktadır. Genel olarak siber zorbalık hakkında yapılan tanımlara yer vermenin siber zorbalığın muhtevasının ve sınırlarının anlaşılmasına faydalı olacaktır.

Siber zorbalık en genel olarak, teknolojinin kullanıldığı bir tür zorbalık olarak tanımlamaktadır (Campbell, 2005; Strom ve Strom, 2005). Li (2006) ise siber zorbalığı; “cep telefonu, e-posta, web sitesinde kişileri karalamak için anketler düzenleme gibi elektronik iletişim araçlarının kullanımı ile, kişi ya da kişiler tarafından başkalarına zarar vermek amacıyla istemli olarak, yineleyici bir şekilde, düşmanca davranışlar göstermek” şeklinde tanımlamıştır.

Diğer bir tanıma göre siber zorbalık; internet ve diğer iletişim teknolojilerini kullanarak diğer kişilere kasten, tekrarlanarak ve agresif bir biçimde kasıtlı olarak zarar vermek için yapılan davranışlardır (Wikipedia, 2012). Shariff (2008) siber zorbalığı, “web siteleri, sohbet odaları, cep telefonları, anlık mesajlaşma, bloglar ve elektronik postalar aracılığıyla diğer bireylerin aşağılanması, tehdit edilmesi ya da bireylere cinsel içerikli resimler ve mesajlar gönderilmesi” şeklinde betimlemiştir. Ayrıca Sharif (2008) siber zorbalığı psikolojik zorbalık olarak ifade etmiştir.

Hinduja ve Patchin (2009) bir davranışın siber zorbalık olarak değerlendirilmesi için belli başlı ölçütleri taşıması gerektiğini belirtmiştir. Bu ölçütleri şu şekilde açıklamışlardır:

- Israr Edicilik: Zarar verici davranışı yapmak için önceden plan yapmak ve bu davranışı tasarlamak.
- Tekrar Etme: Siber zorbalık içeren davranışların aynı formda sürekli bir şekilde yapılmasıdır.
- Zarar Verme: Yapılan zorbalık eyleminin niyeti karşıdakine zarar vermek ve acı çektirmektir.
- Cep Telefonu, Bilgisayar, Diğer Elektronik Araçlar: Siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan bu araçlar ile yapıyor olmasıdır.

Siber zorbalığın mağdur olma durumuna tepki olarak oluştuğu da görülmektedir. Bu tepkileri tepkisel saldırganlık olarak nitelendiren Pellegrini ve Long (2002), tepkisel saldırganlığı misilleme ve zorbalığa karşı koruyucu tepki olarak tanımlamıştır.

Yukarıda ki tanımlar incelendiğinde siber zorbalık tanımlarının ortak noktalarının bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak:

- a) Kasden (kasıtlı olarak),
- b) Tekrar eden biçimde,
- c) Zarar vermek amacıyla yapılan davranışlar olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde siber zorbalık tanımlarında farklılıklar görülmektedir. Siber zorbalık teknolojik araçlarla yapıldığından her geçen gün çeşitliliği artan teknolojik araçlardan dolayı siber zorbalıkta şekil değiştirebilmektedir. Bunun sonucunda tanımlarda da değişiklikler ve yenilikler görülmektedir.

Siber zorbalık üç yönüyle dikkatleri üzerine çekmektedir. Birinci olarak siber zorbanın sahte kimlik kullanmalarıdır. Siber zorbaların sahte isimlerle e-posta hesapları

açabilmesi ve sohbet odalarına sahte kimlikler kullanarak girebilmesi, siber zorbaların tespit edilmesini güçleştirmektedir (Hinduja ve Patchin, 2009). Kimliğin rahatlıkla gizleyen siber zorba, dedikodu yayma, iftira atma ve ilişkisel zorbalığı içeren diğer davranışları rahatlıkla gerçekleştirmektedir. İkinci olarak sosyal ağların ve sohbet odalarının yeterince denetlenmemesi de zorbalığa zemin oluşturmaktadır. Siber zorbalık yapılan bilişim ve iletişim sistemlerinin denetime tabi tutulamaması, siber zorbalık eylemlerine şahit olan birinin bulunmaması ve siber zorbanın kimlik tespitlerinin güç olması siber zorbayı cesaretlendirmektedir (Hinduja ve Patchin, 2009). Üçüncü olarak siber zorbalığın çok kısa sürede geniş bir kitleye ulaşabilmesi siber zorbalığı arttırmaktadır. Elektronik iletişim araçları ile çok fazla kişiye ulaşma imkanı olduğundan siber zorbalığın kontrolü ve bireyin siber zorbalıkla bas çıkabilmesi güçleşmektedir (Eroğlu, 2011).

Siber zorbalık davranışlarına maruz kalan kişiler olarak nitelendirilen siber mağdurlar üzerine yapılan araştırmalar siber zorbalık üzerine yapılan araştırmalara göre sınırlı kalmıştır. Genellikle siber mağduriyet, siber zorbalığın araştırıldığı çalışmalarda örtük bir şekilde incelenmiştir. Buna karşın Arıcak, Tanrıkulu ve Kınay (2012) siber mağduriyeti “bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak birey ya da grubun, teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlarla karşı karşıya kalması ve bu davranışlardan maddi ve manevi yönden mağduriyet yaşamaması” olarak tanımlamıştır.

Siber mağduriyeti daha detaylı araştırmak üzere anlatımsal verilere dayalı olarak yapılan çalışmalar da mevcuttur. Araştırmacılar mağdurlar ile yaptıkları röportajlar sonucunda siber mağdurlar hakkında şu noktalara dikkat çekmişlerdir:

- Mağdurların duygusal tepkilerinin kendilerini değersiz ve aşağılanmış hissetmek, yalnızlık ve intihar eğilimi, huzursuzluk, stres, okula gitmekten korkmak,
- Duygusal ve psikolojik kötüye kullanmaların etkilerinin iyileşmesinin, fiziksel acıdan daha güç olduğu,
- Mağdurlara göre internet, eğlenmek, araştırma yapmak ve sosyal ilişkiler açısından hayatlarının değişmez bir ögesi olduğundan, bu çeşit kötüye kullanımlardan kaçmanın imkânsız olduğu,

- Mağdurların siber zorbalık olaylarını yetişkinlere bildirdiklerinde internet erişimlerini kısıtlayacağını düşündüklerinden bunu yetişkinlere anlatmadıklarını belirtmişlerdir (Campbell, 2005; Blair, 2003).

Bilgi iletişim araçları ile yapılan siber zorbalık, teknolojik araçların çeşitliliğinin artması, bu araçların daha yaygın olarak kullanılması ve bu araçlara ulaşmanın maliyetlerinin giderek düşmesi nedeniyle nitelik ve nicelik bakımından hızlı bir şekilde artmaktadır (Ayas ve Horzu, 2012).

Bu bağlamda siber zorbalık türleri ve araçları da hızlı bir şekilde çeşitlenmektedir. Günden güne artan siber zorbalık ile geleneksel zorbalık ilişkisi, siber zorbalık türlerini ve araçlarını detaylandırmak faydalı olacaktır. Bu şekilde konunun kapsamı daha iyi anlaşılacaktır.

2.3.2. Siber Zorbalık- Geleneksel Zorbalık İlişkisi

Siber zorbalığın geleneksel zorbalığın bir uzantısı olarak ortaya çıktığını vurgulayan Slonje ve Smith (2008) siber zorbalığı, “geleneksel zorbalığı içeren davranışların SMS, e-posta, cep telefonu, dijital kamera ve internet yoluyla gerçekleştirilmesi” olarak tanımlamıştır. Marczak ve Coyne’a (2010) göre de siber zorbalık geleneksel zorbalığı bir uzantısıdır. Bu tanımları destekler nitelikte yapılan çalışmalar geleneksel zorbaların siber zorbalık yapma oranlarının yüksek olduğu ve geleneksel zorbaların siber zorba olma ihtimallerinin zorba olmayanlara göre iki buçuk kat daha fazla olduğu belirtilmiştir (Li, 2005; Hinduja ve Patchin, 2008).

Ancak bu görüşlerin aksine Dempsey, Sulkowski ve Storch (2009), siber zorbalığın geleneksel zorbalığa göre farklı bir yapıda olduğunu savunmaktadırlar. Brown, Jackson ve Cassidy’ye (2006) göre de geleneksel zorbalık ile siber zorbalık çok farklı yapılardadır. Bu nedenle mutlaka ayrı ayrı analiz edilmeleri gereklidir. Geleneksel zorbalık davranışları siber zorbalığı anlamak için yeterli olmayacağını belirtip siber zorbalıkla ilgili olarak farklı araştırmalar yapmak gerektiğini belirtmişlerdir. Greene’ye (2006) göre geleneksel zorbalık ile siber zorbalık arasında üç ana farklılık vardır. Bunlar:

1. Geleneksel zorbalıkta zorbanın kimliği belliyken siber zorbalıkta siber zorbanın kimliği belli değildir.

2. Geleneksel zorbalık okul sınırlarında gerçekleşirken siber zorbalık her yerde ve her alanda gerçekleşebilmektedir.
3. Geleneksel zorbalıkta zorbayla mağdur arasında asimetrik bir güç dengesi söz konusuysa siber zorbalıkta zorbayla mağdur arasında bir güç dengesizliği zorunlu değildir.

2.3.3. Siber Zorbalık Türleri

Siber zorbalık davranışlarını geniş bir yelpazeyi kapsadığından bu davranışlarının sınıflandırılmasında da araştırmacılar fikir birliğine varmış değildir. Arıcak (2011) siber zorbalığı iki kategoriye ayırmıştır. Bunlar: *Elektronik zorbalık* (teknik olayları içeren ve web sitelerini kullanılmaz hale getirme, kişilerin şifrelerini kırma ya da ele geçirme, zararlı postalar iletme, vb) ve *elektronik iletişim* (e-iletişim) *zorbalığı* (siber zorbalık araçları kullanılarak kişileri sürekli rahatsız etme, lakap takma, alay etme, küfür etme, vb).

Şahin, Sarı, Özer ve Er (2010) ise siber zorbalık olarak nitelendirilebilecek davranışları şöyle sıralamışlardır:

1. E-posta ile başka birine hakaret/cinsellik/tehdit içeren mesajlar yollamak,
2. İzin almadan başkasına ait bilgileri almak,
3. Chat odalarında ve sitelerinde hakaret/cinsellik/tehdit içeren konuşmalar yapmak,
4. Cep telefonunda kısa mesaj yoluyla hakaret/cinsellik/tehdit içeren mesajlar göndermek,
5. Çevirim içi oyunlarda hakaret/cinsellik/tehdit içerikli konuşmalar yapmak,
6. İzinsiz fotoğraflar ve videolar kayda almak ve bunları yaymak,
7. Messenger, e-posta şifrelerini alarak ya da kırarak özel mesajlara ulaşmak ve bunları kullanmak,
8. Telefon numarasını gizleyerek karşıdakini rahatsız etmek,

Walker (2009) ise daha ayrıntılı bir sınıflandırma yaparak teknolojik araçların siber zorbalıkta kullanılma amaçlarına göre siber zorbalık türlerini şu şekilde sıralamıştır:

Çevrimiçi Kavga: Sanal ortamda kaba, hakaret içeren ve öfkeli bir dille yapılan yazışmalardır. Bu tartışmalar genellikle chat odaları, çevrimiçi oyunlar, forumlar gibi herkese açık platformlarda meydana gelmektedir. İki kişi ufak bir grup yada büyük bir grup arasında görülebilmektedir.

Siber Zarar Verme veya Siber Taciz: Saldırganca, hakaret ve küfür içerikli mesajlar gönderme, tehdit içerikli mesajlar yayınlamak, zararlı yazılımlar ile mağduru izleme gibi davranışları içermektedir. Zarar verme isteği öfke patlaması şeklinde olmayıp uzun süreli devam etmektedir.

İftira: Bireyi ya da grubu sanal ortamda karalama, bireyin saygınlığına zarar vermek amacıyla hakaret içeren ve doğruluğu olmayan söylentiler çıkarmadır. Dedikodu yapma söylenti çıkarma şeklinde görülür. Yalan haberler çıkararak bu haberleri sanal ortamda yayma bu grup içinde en çok görülen siber zorbalık türüdür.

Başka Bir Kimliğe Bürünme: Bireylerin başka bir kimliğe bürünme sebepleri siber zorbalığa maruz kalmamak ve arkadaşlarına zarar vermektir. Bireyin hesaplarını ele geçirerek bu hesaplardan diğer bireylere hakaret içeren ve bireyin saygınlığını zedeleyecek mesajlar gönderme.

Başkasının Bilgilerini Internet Ortamında İzinsiz Kullanma: Bireye ait ve onu zor duruma düşürecek sırların, resimlerin, videoların veya bilgilerin sanal ortamda paylaşılması, bireyler arasında paylaşılması ve web sitelerine yüklenmesi. Bu zorbalık türü genellikle yakın arkadaş çevresince yapılmaktadır. Bireyler arkadaşlarına güvendiklerinden özel bilgilerini onlarla paylaşabilmekte ve özel bilgileri ele geçiren karşı taraf bunları sanal ortamda paylaşabilmektedir.

Happy Slapping: Fiziksel saldırıların, kavgaların elektronik araçlarla kaydedilmesi ve bu kayıtların diğer insanlara gönderilmesi şeklinde görülmektedir.

Sanal dışlama: Bireyin kasıtlı olarak sanal ortamda dışlanmasıdır. Bu dışlama sanal ortamda grup içine almama veya gruptan çıkarma şeklinde görülebilmektedir. Diğer bir dışlama biçimi de bireyin mesajlarına kasıtlı olarak cevap vermeme onu yok saymaktır.

Manipülasyon: Siber zorbanın mağdura gizli bilgilerini ya da sırlarını açıklaması ve kendisiyle sürekli görüşmesi için mağdura baskı yapması. Bu tür davranışlar özellikle gençler arasında karşı cins ile kurulan ilişkilerde kendini göstermektedir. Birey kendisi ile konuşmak istemeyen onu reddeden kişiye bu tür davranışlarda bulunabilmektedir.

Cinsel içerikli mesajlaşmak: Başkalarına kendisine ya da başkasına ait çıplak ve uyguzsuz fotoğraflar gönderme, başkalarından çıplak fotoğraflarını zorla alma ve kendisine gönderilen uyguzsuz fotoğrafları başkalarına iletme.

Akbulut ve Çuhadar (2010) öğretmen adayı üzerinde yaptığı çalışmada en çok kullanılan siber zorbalık çeşitlerinin; aşağılamak (harassment), kızdırmak (flaming), gizlenmek/maskelemek (masquerading), siber taciz (cyberstalking) ve iftira/karalama (denigration) olduğunu belirtmişlerdir.

2.3.4. Siber Zorbalık Araçları

Siber zorbalık ile ilgili daha önce yapılan tanımlar incelendiğinde bu tanımların ortak noktalarından birinin elektronik iletişim araçlarıyla yapıyor olması olduğunu görmekteyiz. Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile elektronik iletişim araçlarının çeşitliliği de artmıştır. Çeşitliliği artan bu araçların kötü niyetli kullanması sonucu ortaya çıkan siber zorbalık davranışlarının nasıl yapıldığını ortaya koymak için birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda siber zorbalık yapılan araçlar en genel olarak şu şekilde sıralanmıştır:

1. Cep telefonu,
2. Anlık Mesajlaşma,
3. E-postalar,
4. Sohbet odaları,
5. Oyun Odaları,
6. Sosyal Paylaşım Siteleri (Facebook, Twitter, Xanga, Instagram),
7. Bloglar (Web Günlüğü) ve Forumlar

8. Web siteleri (Yaman vd., 2011; Aydoğan ve Dilmaç, 2010; Kopeckı, Sztokowski ve Krejci, 2012; Li, 2007; Sarak, 2012; Slonje, Smith ve Frisen, 2013; Tanrikulu, 2013; Willard, 2005; Anderson ve Sturm, 2007; Rogers, 2010).

Cep Telefonu: Konuşmak, mesajlaşmak ve internet kullanmak için kullanılan cep telefonunu yaygın bir kullanım alanı sahiptir. Çevremize baktığımızda ortaöğretimi bitiren her bireyin cep telefonu kullandığını görmekteyiz. Ne var ki bu kadar yaygın kullanılan cep telefonu siber zorbalık yapmak amacıyla da kullanılmaktadır. Cep telefonu kullanarak siber zorbalık yapma mesaj, resim ve video klip göndererek

yapılmaktadır. Mağdurun rızası olmadan gönderilen mesaj ve resimler tehditkar nitelikte olup mağdurun öz saygısını zedeleyebilmektedir (Yaman vd., 2011).

Anlık Mesajlaşma: Bireyin internet bağlantısı kullanarak bir kişi yada grupta kurduğu eş zamanlı iletişim kurmasıdır. Bu iletişimde mesaj, ses ve görüntü kullanılabilir. Patchin ve Hinduja (2006) bireylerin anlık mesajlaşma aracılığıyla bireylerin özel bilgilerini çok sayıda insanla paylaşarak siber zorbalık yaptıklarını belirtmiştir. Ayrıca anlık mesajlaşmalar özel bilgilere ulaşarak kişileri küçük düşürme, aşağılama amaçlı da kullanılmaktadır.

E-postalar: Mesaj alıp gönderme programı olan e-posta internette en çok kullanılan programlardan biridir. Bu program ile dünyanın her yerinden insanlar ile iletişim kurmak mümkün hale gelmiştir. Kolay bir şekilde birçok kişiye ulaşma imkanı sağlayan e-postalar ile kırıcı ve zarar verici mesajlar birçok kişiyi olumsuz etkilemektedir. Birden fazla e-posta hesabı almanın kolaylığı, kimliği belirsiz olarak veya başka birinin ismini alarak, çok az yakalanma korkusu veya beklentisi ile tehdit veya taciz edici e-postalar göndermeyi mümkün kılmaktadır (Rogers, 2010).

Sohbet Odaları: Birçok kişinin aynı anda birbirleri ile iletişim kurmasına sohbet, bu iletişimin gerçekleşmesine zemin hazırlayan platformlara, programlara da sohbet odası denilmektedir. Açılmış olan bir sohbet odasına giren birey karşısında ki ile fikir alışverişinde bulunurken klavye yardımı ile mesajlar yazmaktadır. Bu odalarla sahte isim kullanmak çok kolay olup gerekli denetlemeler de yeteri kadar yapılmamaktadır. Gerçek yaşamında iyi ilişkileri olmayan bireyler ilişkilerini bu odalarda geliştirmek istemektedirler. Uzun süre bu odaları kullanan bireylerde bağımlılık oluşabilmektedir (Eroğlu, 2014).

Oyun Odaları: İnternette yaşanan hızlı gelişmeler ile internet ortamı bireylere karşılıklı oyunlar oynama imkanı da sunmaktadır. Bu platformlar bireylere hem oyun oynama hem de sohbet etme imkanı sunmaktadır. Sahte isimlerle bu oyun odalarına giren bireyler karşıdakilere hakaret edip, küfürle bir şekilde iletişim kurmak isteyebilmektedir. Bu hakaretlere cevap verilmesi ile ortaya büyük çaplı bir tartışma çıkabilmektedir.

Sosyal Paylaşım Siteleri: Sosyal paylaşım siteleri, bireyin kişisel hesabı aracılığıyla kendisi ile ilgili paylaşımlarda bulunabildiği ve diğer bireylerle iletişim kurabildiği sanal ortamlardır (Eroğlu, 2014). Günümüzde Facebook, MySpace, Twitter, Instagram

gibi onlarca sosyal paylaşım sitesi bulunmaktadır. Yapılan bir çalışmada sosyal paylaşım sitelerini en çok kullanan grubun üniversite öğrencileri olduğu belirtilip sosyal paylaşım sitelerini kullananların kullanmayanlara göre siber zorbalığa karışma oranının daha çok olduğu belirtilmiştir (Lenhart, 2009).

Bloglar ve Forumlar: Blog, teknik bilgi ve beceri gerektirmeden, bireylerin kendi istedikleri şeyleri, istedikleri formatta yazan insanların oluşturabildikleri, bir yönü ile de günlüğe benzeyen web sitesidir. Forum ise bir konu ile ilgili insanların birbirleri ile o konu üzerinde tartıştığı, sorunlara çözüm bulmaya çalıştığı eş zamanlı olmayan iletişim ortamıdır. Siber zorbalar arkadaşları hakkında ki özel bilgileri, onların huşuna gitmeyecek şeyleri blog ve forumlar arayıcılığıyla paylaşarak karşıdakini utandırarak küçük düşürülebilmektedir (Yaman vd., 2011).

Web Siteleri: Web siteleri, genellikle bir ana sayfadan, metinden ve resim, fotoğraf gibi diğer belgelerden oluşmaktadır. Siber zorbalık araçları arasında yer alan web siteleri arayıcılığıyla kişinin hoşuna gitmeyecek bilgiler ve resimler siteye yüklenebilmektedir. Willard (2007) siber zorbaların başkalarına zarar vermek ya da iftira atmak için web sitesi kurabileceklerini bildirmiştir. Web siteleri aracılığıyla gerçekleştirilen siber zorbalıkta, mağdurun çoğunlukla web sitesini kimin kurduğunu bilmemesi bunun üstesinden gelmede mağdurları zorlamaktadır.

Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett (2006) hangi araçlarla siber zorbalık yapıldığını belirledikleri çalışmalarında katılımcıların %46'sı video ve resimler ile, %37'si telefonla aramanın, %29'si SMS ile ve %12'si sohbet odaları ile siber zorbalığın gerçekleştiğini bildirmişlerdir.

2.3.5. Siber Zorbalığın ve Siber Mağdurluğun Yaygınlığı

Gerek yurt içinde gerek yurt dışında siber zorbalığın ve siber mağduriyetin yaygınlığını, cinsiyete, yaşa ve sınıf düzeyine göre göre görülme sıklılığının farklılaşıp farklılaşmadığı belirlemek amacıyla birçok araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarında ne yazık ki herkesin fikir birliğine vardığı bir oran yoktur. Hemen hemen her araştırma sonucunda farklı oranlar bulunmuştur. Araştırmalardan farklı sonuçlar çıkmasının nedenleri arasında araştırmacıların farklı ülkelerde ve kültürlerde, farklı yaş gruplarında, farklı okul türlerinde ve farklı ölçme araçlarıyla çalışma yapmaları olarak

gösterilebilir. Şöyle ki kimi araştırmacılar hayatlarında bir defa da olsa siber zorbalığa karışmayı dikkate alırken kimileri günlerce hatta aylarca siber zorbalığa karışmayı dikkate almaktadırlar.

Li (2007, s. 1782) Kanada’da 7. Sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmasında öğrencilerin % 14 ‘ünün siber zorbalık mağduru olduğunu, % 15’inin ise siber zorbalık yaptığı belirtmiştir. Laftman, Modin ve Östberg, (2012) İsveç’te 22554 9. Sınıf öğrencisi ile yaptıkları çalışmalarında siber zorbalık oranını % 4, siber mağdur oranını % 5, hem siber zorba hem siber mağdur olma oranını ise %2 olarak bulmuşlardır. 2215 Finlandiyalı gençler ile yapılan bir çalışmada (Mann, 2010) gençlerin % 4.8’inin siber zorbalığa maruz kaldıkları, % 7.4’ünün siber zorbalık davranışlarında bulundukları, % 5.4’ünün ise hem mağdur hem de zorba oldukları belirtilmiştir. Luker (2015) de üniversite öğrencilerinin yarısına yakınının ayda bir siber zorbalık ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmiştir. Bu çalışmalarda görüldüğü gibi farklı ülkelerde farklı sonuçlar çıkabilmektedir.

Farklı ülkelerde yapılan çalışmalar farklı sonuçlar ortaya koyduğu gibi aynı ülkede yapılan çalışmalarda farklı sonuçlar ortaya koyabilmektedir. Şöyle ki ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında Dilmaç (2009), öğrencilerin % 55’inin en az bir defa siber mağduriyet yaşadıklarını % 23’ünün ise en az bir defa siber zorbalık yaptığını belirtmiştir. Erdur-Baker ve Kavşut (2007) ise Türkiye’deki siber zorbalık yapma oranının % 28, siber zorbalığa maruz kalma oranının ise % 30 olduğunu belirtmiştir. Arıcak (2009)’ın bulduğu sonuçlarda diğer araştırmalara benzer olarak siber zorbalık oranını % 20’ siber mağdur oranını ise % 54 olarak bulmuştur. Ayas (2011)’ın bulduğu oranlar yukarıdaki çalışmalara göre biraz daha düşük olduğu görülmektedir. Şöyle ki siber zorbalık oranı % 15, siber mağduriyet oranı ise % 17.4 olarak bulunmuştur. Peker (2015) de siber zorbalık oranını % 17, siber mağduriyet oranını ise % 10.5 olarak bulmuştur.

Ülkelere ve kültürlere göre farklılık gösteren siber zorbalığa bulaşma oranlarına yönelik birçok çalışma yapılmış ve çok farklı sonuçlar alınmıştır. Araştırmalar siber zorbalık oranını % 3 (Berson, Berson ve Ferron, 2002) ile % 44.1 (Calvete, vd, 2010) arasında değiştiğini ortaya koymuştur. Siber zorbalık ile ilgili yapılan diğer çalışmalarda siber zorbalık oranları: Kocaşahan (2012) % 12.3; Peker ve Akbaba (2015) %15; Williams ve Guerra (2007) % 9; Ybarra (2004) % 14.6; Riebel, Reinhold ve Fischer

(2009) % 4; Kowalski ve Limber (2007) % 4.1; Dilmaç (2009) %22,5; Li (2006) % 16.9; Li (2007) % 17.8; Mishna, Cook, Gadalla, ve diğerleri (2010) % 33.7; Arıca ve arkadaşları (2008) % 35.7; Baker ve Kavşut (2007) %28; şeklinde bulunmuştur.

Literatürdeki araştırma sonuçları siber mağduriyet oranının da %5,5 (Riebel ve diğerleri, 2009) ile %72 (Juvonen ve Elisheva, 2008) arasında değiştiği göstermektedir. Siber mağduriyet yaygınlığının belirlenmeye çalışıldığı diğer çalışmalarda siber mağduriyet oranı Peker ve Akbaba (2015) % 9; Ybarra (2004) % 6.5; Dilmaç (2009) %55,3; Kocaşahan (2012) % 11.7; Baker ve Kavşut (2007) %30; Li (2006) % 25; Mishna, Cook, Gadalla, ve diğerleri (2010) % 49.5; Beran ve Li (2005) % 58 şeklinde ortaya konmuştur. Araştırmalarda siber zorbalığa bulaşmanın geleneksel zorbalığa bulaşmadan daha az olduğunu belirtilmiştir (Li, 2007; Lenhart, 2007; Kocaşahan, 2012; Lefter ve Cohen, 2015).

Siber zorbalığa bulaşmanın cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştıran çalışmalarda farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Kimi araştırmalar erkeklerin kızlardan daha çok siber zorbalığa bulaştığını (Erdur-Baker ve Kavsut, 2007; Li, 2006; Dilmaç, 2009; Arıca ve diğerleri, 2008), kimileri kızların erkeklerden daha çok siber zorbalığa bulaştığını (Campfield, 2008), kimileri ise siber zorbalığa bulaşmanın cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığını (Patchin ve Hinduja, 2006; Beran ve Li, 2005) ortaya koymuştur.

Peker ve Akbaba (2016) erkeklerin kızlardan daha çok siber zorbalık yaptıklarını; kızların ise erkeklerden daha çok siber mağduriyet yaşadıklarını belirtmişlerdir. Slonje ve Smith (2008) ise siber zorbalığa bulaşmada cinsiyetin ayırt edici bir etkisi olmadığı belirtilmiş ve kızların e-posta yoluyla siber zorbalığa daha çok maruz kaldıkları, erkeklerin kısa mesaj yoluyla daha çok siber zorbalık yaptıklarını not etmiştir. Lenhart (2007) ise araştırmasında kızların erkeklerden daha çok siber zorbalığa maruz kaldığı belirtip sanal ortamda kimliklerini ve düşüncelerini paylaşan bireylerin siber zorbalık içeren eylemlerle karşılaşma olasılığının daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Yapılan araştırmalar, siber zorbalığın ortaokul başlarında başladığını (Hinduja ve Patchin, 2008; Lenhart, 2009) ortaokulun sonu ile ortaöğretim başlarında yükselişe geçtiğini (Kowalski ve Limber, 2007; Slonje ve Smith, 2008) ortaya koymuştur. Ybarra ve Mitchell (2004b) yaşları 10 ile 17 arasında değişen katılımcılarla yaptığı araştırmada yaşın artmasıyla birlikte siber zorba olma olasılığının arttığı bulunmuştur. Literatürdeki

diğer çalışma sonuçları da bu bulguları destekler nitelikte olup öğrencilerin sınıf düzeylerinin yükselmesi durumunda siber zorbalığın arttığına işaret etmektedir (Williams ve Guerra, 2007; Eroğlu ve Peker, 2015; Taştekin, 2016)

Geleneksel zorbalık yaşla birlikte azalırken siber zorbalık yaşla birlikte artmaktadır. Biegler ve Boyd (2010) bu durumu iletişim araçlarına ulaşma imkânının ve teknolojik yeterliğin yaşla birlikte artmasıyla açıklamaktadır. Kowalski ve Limber (2007), kızlarda yaş arttıkça siber zorbalık davranışının azaldığını, erkeklerde ise yaş arttıkça siber zorbalığın arttığını ortaya koymuştur.

2.3.6. Siber Zorbalığın ve Siber Mağduriyetin Nedenleri

Siber zorbalık ve siber mağduriyetin önlenmesine yönelik çalışma yapılabilmesi için öncelikle siber zorbalığın ve mağduriyetin nedenlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü bir sorunun nedenini belirlemek hem sorunun doğasını anlamaya hem de sorunu çözmeye yardımcı olacaktır. Bu nedenle siber zorbalık ve siber mağduriyete neden olan durumların belirlenmesi ile siber zorbalığın ve mağduriyetin doğası daha iyi anlaşılacak ve çözüm yollarını belirlemek kolaylaşacaktır.

Literatüre baktığımızda siber zorbalığın nedenlerini belirleme yönelik birçok araştırma yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmalara baktığımızda karşımıza ilk olarak elektronik iletişim araçlarının günden güne ucuzlaması, ulaşılabilirliğinin artması ve bireylerin kimliklerini rahatlıkla gizleyebilmesi çıkmaktadır. Bu bilgiyi destekler nitelikte Amerika’da 3767 öğrenci işe Kowalski ve Limber (2007) tarafından yapılan bir araştırmada, siber zorbalık yapanlarının yarısına kimliklerini gizlediklerini belirtmiştir.

Kowalski, Limber ve Agatston (2008) gençleri siber zorbalığa iten nedenleri ise şu şekilde sıralamıştır: Zorbalık yapmaktan haz almak, saygınlık kazanma çabası, reel ortamda gerçekleştiremediği davranışları sanal ortamda gerçekleştirmek, intikam duygusu ve bunları yaparken mağduru ile yüz yüze gelmemek olarak açıklamaktadır.

Yaman ve Peker (2012) ise öğrencilerin siber zorba eylemlerinde bulunma nedenlerini can sıkıntısını gidermek, arkadaş ortamı geliştirmek ve daha önce yaşadığı olumsuz bir olaydan dolayı intikam almak olarak belirtmiştir. Yine aynı şekilde siber zorbaların bu davranışlarını sürekli biçimde yapma nedenlerini; kendilerini iyi hissetme, eğlenme ve sosyal ilişkilerini geliştirdiklerini düşünmeleri olarak sıralamıştır.

Raskauskas ve Stoltz (2007) ise siber zorbalık yapan öğrenciler ile daha detaylı olarak yaptığı araştırması sunucunda, siber zorbaların siber zorbalığı % 38'i eğlence amaçlı, % 25'i intikam alma amaçlı, % 6'sı bireyin kendisini kötü hissettiklerinden yaptıklarını ortaya koymuştur. Araştırmada siber zorbaların % 31'i ise bu konuda fikir belirtmemiştir.

Diğer araştırmalarda da siber zorbalık nedenleri yalnızlık, internet kullanım süresindeki artış, eğlence amaçlı, sosyalleşmek, başarı duygusunu yaşama isteği, bireyler arasında hesap şifrelerinin paylaşılması, siber zorbalığa maruz kalma (Arıcak ve diğerleri, 2008, s. 253; Eroğlu, 2011; Uçanok, Karasoy ve Durmuş, 2011; Şahin, 2012, s. 83; Calvete, Orue, Estévez, Villardón ve Padilla, 2010) olarak sıralamışlardır.

Siber mağduriyetin nedenlerini belirleme yönelik yapılan çalışmalar siber zorbalığın nedenlerine oranla çok sınırlı kalmıştır. Yapılan çalışmalarda; depresyonda olan gençlerin daha fazla siber zorbalık davranışlarına maruz kaldıkları (Ybarra ve Mitchell 2004a; Ybarra, Alexander ve Mitchell, 2005), aynı şekilde öz saygısı düşük olan bireylerin diğer bireylere oranla daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları (Hinduja ve Patchin, 2009) bulunmuştur. Birçok öğrencinin siber zorbalık yapmasına rağmen geleneksel zorbalık yapmadığı; genelsel zorbalık kurbanı olmanın siber zorbalık kurbanı olmakla ilişkili olduğunu (Laftman vd, 2012) ortaya konmuştur.

Ayrıca bireylerin evde, okulda ya da arkadaş çevresinde sosyal ilişkilerini yeteri kadar geliştirememesi ve bu ilişkilerinde doyum sağlayamaması siber zorbalığın ve mağduriyetin nedenleri arasında yer alabilmektedir. Aynı şekilde ihtiyaçlarını özellikle psikolojik ihtiyaçları gerçek yaşamda doyuramayan bireyler bu ihtiyaçlarını sanal ortamda doyurmaya çalışacak ve siber zorbalığa karışacaktır. Bu bakımdan siber zorbalığın ve siber mağduriyetin nedenlerinin tam olarak ortaya çıkartılmasında siber zorbalık ve siber mağduriyetin başka değişkenlerle ilişkisini araştıran çalışmalar belirleyici olacaktır.

2.3.7. Siber Zorbalığın Ve Siber Mağduriyetin Etkileri

Siber zorbalığın etkilerini belirleme yönelik yapılan araştırmalar sonucunda siber zorbalığın gerek psikolojik olarak gerekse akademik ve sosyal yaşama yönelik birçok etkisinin olduğu ortaya konmuştur. Bu bağlamda Lyznicki, Mc Caffree ve

Robinowitz (2004, s. 1723) yaptıkları araştırmalarında siber zorbalığın ciddi akademik, sosyal, duygusal ve yasal sorunlara yol açtığını belirtmiştir.

Yapılan araştırmalar siber zorbaların ve özellikle siber mağdurların akademik başarılarının düşük olduğunu ortaya koymuştur. Willard (2007) araştırmasında zorbalığın derslere zayıf katılım ve okul notlarındaki düşüş gibi etkilerinin olduğunu belirtmiştir. Li (2005) de siber zorbalık davranışlarında bulunanların akademik başarısının, bu davranışlara maruz kalan mağdurların akademik başarısından daha düşük olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde Ybarra ve diğerleri (2007) de siber mağdurların okuldan kaçma, disiplin cezası alma ve okula kesici delici alet getirme gibi davranışlar gösterdiğini saptamıştır.

Hinduja ve Patchin (2005), siber zorbalık mağdurlarının % 34'ünün kendisini sinirli ve öfkeli hissettiğini, % 22'sinin kendisini üzgün ve mutsuz hissettiğini ve % 30'unun kızgın hissettiğini belirlemiştir. Akbulut ve Çuhadar (2010, s. 72) da siber zorbalık mağdurlarının sonrası için en sık yaşadıkları psikolojik problemlerin korku ve endişe olduğu belirtilmiştir. Lise öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada (Şahin vd, 2010) öfke duygusunun siber mağdur kızlar ve erkeklerin ortaklaşa yaşadığı tek duygunun olduğu, üzüntü ve aşağılanmışlık duygusunun sadece siber mağdur kızlarda, nefret ve intikam isteğinin ise sadece siber mağdur erkeklerde görüldüğü tespit edilmiştir.

Sourander, Brunstein Klomek, Ikonen ve diğerleri (2010, s. 720) siber mağdurların yaşadıkları problemleri; duygusal sorunlar, uyku güçlüğü, karın ağrısı, akran sorunları, baş ağrısı, ve kendini okulda güvende hissetmeme olarak ifade ederken, siber zorbalarda; hiperaktivite, davranış sorunları, düşük olumlu sosyal davranış, sigara ve alkol kullanımı, baş ağrısı ve okulda kendini güvende hissetmeme gibi davranışlarının daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir.

Siber zorbalığın etkileri belirlenmeye yönelik yapılan başka bir çalışmada, (Sleglova ve Cerna, 2011) araştırmaya katılan bireylerin çoğunda, siber zorbalık etkisi olarak düşük benlik saygısı, güvensizlik, yalnızlık, hayal kırıklığı gözlemlendiğini; üst düze etkileri olarak da kendine zarar verme, yakın çevresine ve ailesine karşı agresif davranmanın olduğunu belirtmiştir. Sonuçları bakımından bu çalışmaya benzer olan başka bir çalışmada Wolak, Mitchell ve Finkelhor (2007) siber mağdurların aileleriyle sık sık çatışma yaşadıklarını, kişilerarası ilişkilerde zorbalığa maruz kaldıklarını,

saldırganca davranışlar sergilediklerini ve sosyal ilişkilerinde problemler yaşadıklarını bulmuştur. Ayrıca aynı kişi tarafından uzun süre siber zorbalığa maruz bırakılmanın, siber zorbanın yaşının 18'den büyük olmasının ve siber mağdurdan fotoğrafının istemesinin, siber mağdurun yaşadığı stresi arttırdığı belirlenmiştir. Ybarra ve Mitchell (2004a) de siber zorba/mağdurların ebeveynleriyle duygusal bağlarının yetersiz olduğunu, sanal ortamdaki etkinliklerinin ebeveynleri tarafından yeterince denetlenmediğini ve internet dışındaki ortamlarda da mağduriyet yaşadıklarını bildirmiştir.

Ybarra ve diğerleri (2007), siber zorbalığa maruz kalan ergenden %20'sinin depresyon semptomları gösterdiklerini gözlemlemiştir. Aynı şekilde Mitchell, Wolak ve Finkelhor (2008) siber mağdurların depresyona girmeye, suç işlemeye ve madde kullanmaya daha eğilimli olduğunu bildirmiştir. Bu kapsamda siber zorbalık ile suça bulaşma arasındaki ilişkiyi inceleyen Ybarra ve Mitchell (2004b) ergenler üzerinde yaptıkları çalışmalarında sanal ortamda zorbalıkta bulunanların %37'sinin geçen yıl içinde suça yönelik davranışlarda bulundukları bildirilmektedir. Aynı çalışmada suça bulaşan siber zorbaların %26'sının alkol ve %23'ünün sigara kullandıkları, % 44'ünün problemli davranışlar sergilediklerini belirtilmiştir. Ateş ve Güler (2016) de siber zorbalık yapan bireylerin toplumsal kaygılarının daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Sourander ve arkadaşları (2010) mağdur öğrencilerin, zorbalık yapan öğrencilere göre daha fazla depresyon ve intihar düşüncelerine sahip olduklarını; zorba-kurban öğrencilerinin sadece zorba öğrencilerine göre depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir.

Yapılan araştırmalarda da görüldüğü gibi siber zorbalığın etkileri en alt düzeyde utanma şeklinde görüleceği gibi en ileri boyutta intihar şeklinde de görülebilmektedir. Bu derece önemli etkiye sahip bir durumun daha ayrıntılı araştırması gerekmektedir. Bu bağlamda siber zorbalık ve siber mağduriyet ile psikolojik ihtiyaçların doyumu ve güvengenlik arasında bir ilişkinin olup olmadığı, ilişkinin olması durumunda nasıl bir ilişkinin olduğu ortaya çıkarmak bu çalışmanın amaçlarından biri olarak ele alınmıştır.

2.4. Psikolojik İhtiyaçlar

İnsanoğlunun yaşamını sürdürebilmesi için birtakım yaşamsal ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir. İhtiyacı genel olarak, bireyin içindeki fizyolojik ve sonradan edinilmiş eksiklik ve yetmezlik olarak tanımlanabilir. İhtiyaç “insanlara özgü; güdü, ümit, motivasyon, istek, arzu ve başarı isteği gibi yüksek dürtüler olarak açıklanabilir. İnsan ihtiyaçları, fizyolojik ihtiyaçlar (beslenme, cinsellik, boşaltım, uyarılma, haz vb) ve psikolojik ihtiyaçlar (beyne baskı yaparak kişiyi davranışa geçiren uyarıcılar) olarak iki kategoride incelenebilir (Oksal, 1986’dan Aktaran Çelikkaleli ve Gündoğdu, 2005).

Psikolojik ihtiyaçlar yaşamımızda önemli bir yere sahiptir ve yönelimlerimizi etkilemektedir. Doyumlarımızı veya doyumsuzluklarımızı, yönelimlerimizin şiddetini psikolojik ihtiyaçlar etkilemektedir (Çelikkaleli, 2005). Birçok kuramcı psikolojik ihtiyaçları anlamak ve betimlemek için farklı araştırmalar yapmıştır. Psikolojik ihtiyaçlar üzerine yapılan çalışmalar Mc Dougall ile başlamıştır. Daha sonra konu ile ilgili belirtilen görüşler Freud’a aittir. Freud’un İçgüdüler Kuramına göre insan organizması eksikliğini duyduğu nesneyi bulup doyuma ulaştığında dengesini baştan kurar. Freud’un tanımladığı yaşam içgüdü, bireysel yaşamın ve insan ırkının devamlılığını sağlamaktadır. Açlık, susuzluk ve cinsellik yaşam içgüdüünün içindedir. Ölüm içgüdüünün içinde saldırganlık dürtüsü bulunur. Freud’a göre ihtiyaçlar yaşam içgüdüü ve ölüm içgüdüü çerçevesinde şekillenir (Çelikkaleli ve Gündoğdu, 2005).

Maslow’a göre insan ihtiyaçları; fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, ait olma ve sevgi ihtiyacı, saygı ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacıdır. Bu beş ihtiyaç birbirini üzerine kuruludur. Maslow’a göre ihtiyaçlar hiyerarşisinin temelinde fizyolojik ihtiyaçlar vardır. Bu ihtiyaçlar giderilmeden birey diğer ihtiyaçları karşılama çabasına girmeyecektir. En üst düzey ihtiyaç ise kendini gerçekleştirmedir. Bireyde kendini gerçekleştirme ihtiyacının oluşması için diğer ihtiyaçların doyurulmuş olması gerekmektedir. Aksi durumda kendini gerçekleştirme ihtiyacının ortaya çıkması engellenmiş olacaktır (Cüceloğlu, 1997).

İhtiyaçların biyolojik boyutuna dikkat çeken Hull, dürtü kuramında (drive theory) temel ihtiyaçları biyolojik açıdan ele almakta ve insanların; su, yiyecek, cinsellik, acıdan kaçınma ve hazzı ulaşma gibi temel biyolojik ihtiyaçları olduğunu öne sürmektedir. Bu ihtiyaçlar doğuştan olup, eksikliğinde organizmayı harekete geçiren ve

canlılığın devamını sağlayan özeliğe sahiptir. Dürtü kuramına göre bir ihtiyaç organizmanın biyolojik gerekliliğinden kaynaklanmaktadır (Deci ve Ryan, 2000).

Bir diğer kuramcı Murray ise, Hull'un aksine temel ihtiyaçların sadece biyolojik olmadığını aynı zamanda psikolojik olduğunu ve sonradan kazanıldığını savunmuştur. Murray, temel psikolojik ihtiyaçları geniş bir perspektiften ele almış ve ihtiyaçların organizmayı harekete geçiren birçok etken olabileceğini ifade etmiştir. Murray, 12 olarak belirlediği biyolojik ihtiyaçları yetersizlik (yiyecek, su, hava vb.), gerginlik ve acıdan kaçınma başlıkları altında sınıflarken, psikolojik ihtiyaçları olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayırmış ve 28 psikolojik ihtiyaç (başarma, gösteriş, düzen, özerklik, yakınlık, duyguları anlama, ilgi görme, gibi) belirlemiştir (Sünbül, Kesici ve Bozgeyikli, 2003).

Alderfer, Maslow'un İhtiyaç Hiyerarşisi kuramında bazı değişiklikler yaparak, ERG diye adlandırdığı kuramında ihtiyaçları var olma ihtiyacı, ilişki ihtiyacı ve büyüme ihtiyacı olmak üzere üç grup hâlinde incelemiştir. Var olma ihtiyacı Maslow'un fizyolojik ve güvenlik ihtiyacına karşılık gelirken; ilişki ihtiyacı, sevgi, saygı, ihtiyacına karşılık gelmektedir. Büyüme ihtiyacı ise kendini gerçekleştirme ihtiyacına karşılık gelmektedir (Aytaç, 1997).

Anlatılan kuramlar incelendiğinde temel ihtiyaçları, doğuştan ya da sonradan kazanılmasına göre fizyolojik ya da psikolojik oluşuna göre farklı şekillerde ele almışlardır. Bazı kuramcılar ihtiyaçları sadece fizyolojik açıdan ele almış, bazı kuramcılar psikolojik ihtiyaçları temel almış, bazıları da her ikisini birlikte ele almışlardır.

Son yıllarda temel psikolojik ihtiyaçlar üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde bu araştırmaların büyük çoğunluğunun öz-belirleme kuramı üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu araştırmada Öz-Belirleme Kuramı'nın açıkladığı psikolojik ihtiyaçlar araştırmanın ele aldığı değişkenlerden biri olması nedeniyle Öz-Belirleme Kuramı'nın psikolojik ihtiyaçlara bakışı hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir.

2.4.1. Öz Belirleme Kuramı

Motivasyon, kişilik ve ihtiyaç kuramı olan öz-belirleme kuramı, motivasyonu organizmik bakış açısıyla ele almakta; insanın kişilik gelişimini destekleyen ve doğuştan gelen bir güç olarak kabul etmektedir. İnsanlar kendi kararlarını ve seçimlerini yaparken etkin bir rol oynayıp sosyal çevreyle etkileşimine bağlı olarak özgür ve bağımsızca seçimler yapabilirler (Deci ve Ryan, 2000) görüşü kuramın temelini oluşturmaktadır. Öz-belirleme kuramı bireyi içsel yaşantıları, değişen çevresi ve yaşantılarıyla beraber bir bütün olarak ele almaktadır (Cihangir-Çankaya, 2005).

Öz-belirleme kuramına göre davranışın oluşması sürecinde birey, başkalarının zorlaması ve kontrolü olmadan, özgürce seçimler yaparak bu seçimlerinin sorumluluğunu alır ve kabul eder (Deci, 1992). Kişinin öz-belirleme kuramı içerisinde içsel güdülenmeyle birlikte davranışın dışsal düzenleyicileri de incelenmiştir Dışsal güdülenmede insanlar ödüle ulaşmak ya da cezadan kurtulmak için davranışta bulunurlar. Kuram dışsal zorlamaları bireyin içselleştirdiğini ileri sürmekte ve bu içselleştirmenin bireyin davranışlarına yansıdığını savunmaktadır (Wehmeyer, 1999).

Öz-belirleme kuramı içerisinde organizmik bütünleşme kuramı, bilişsel değerlendirme kuramı, nedensellik yönelimi kuramı, temel ihtiyaçlar kuramı ve amaç içeriği kuramı olmak üzere beş mini kuram bulundurulur. Burada bu mini kuramlar içinde temel ihtiyaçlar kuramı üzerinde durulacaktır. Öz-belirleme kuramı, gruplar içerisindeki süreçlerde kişinin bireysel gelişimini anlamak için psikolojik ihtiyaçların anlaşılmasını odağına alan bir kuramdır (Sheldon ve Bettencourt, 2002).

Öz-belirleme kuramı çerçevesinde bireyin gelişimi, temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumuna bağlıdır. Temel psikolojik ihtiyaçların doyurulmasına bağlı olarak, kişi ilgi duyduğu işlerle uğraşıp sosyal çevresi içerisinde yeterli ve etkin olur; istekleri doğrultusunda çalışma eğilimi göstererek kendi davranışlarını düzenler ve ilgileri doğrultusunda başkalarıyla yakınlık kurarak güvengenlik ve ait olma ihtiyaçlarını giderir. Psikolojik ihtiyaçların doyurulması, insanları daha fazla sosyalleştirip kendi kararlarını verirken ve çevreyle olan etkileşiminde daha fazla etkin olmasını sağlar (Cihangir-Çankaya, 2005).

2.4.2. Öz Belirleme Kuramına Göre Psikolojik İhtiyaçlar

Öz belirleme kuramının kurucularından olan Ryan (1995) ihtiyacı iki farklı şekilde tanımlamıştır. Birinci tanıma göre ihtiyaç, ‘kişinin isteklerini, amaçlarını, arzularını veya değerlerini içeren ve kişiyi harekete geçiren her türlü güdeleyici güç’tür. İkinci tanımda ihtiyaç kavramı, psikolojik gelişimi ve sağlığı ön plana alan ve teknik olarak da daha kullanışlı hale getirilmiştir. Ryan ve Deci (2000), ihtiyaç kavramını bir taraftan Hull’un kuramında olduğu gibi doğuştan gelen organizmik gereksinimler olarak tanımlarken, diğer taraftan Murray’ın kuramındaki gibi ihtiyaçların psikolojik olduğunu belirtmektedirler (Aktaran Cihangir-Çankaya, 2005).

Öz-belirleme kuramında temel psikolojik ihtiyaçlar, psikolojik ve sosyal destek ya da besin olarak tanımlanarak kişisel büyüme, bütünleşme ve öznel iyi oluş için gerekli olarak görülmektedir (Cihangir-Çankaya, 2005). Deci ve Ryan ‘besin’ olarak isimlendirdikleri temel psikolojik ihtiyaçların tam olarak doyurulmaması durumunda sağlıklı bir gelişimin meydana gelemeyeceğini iddia etmişlerdir. Deci ve Ryan üç temel ihtiyacın evrensel olduğunu, fakat bunun bütün kültürlerde aynı şekilde doyurulduğu veya ifade edildiği anlamına gelmediğini belirtmektedirler. Her kültürün değerleri farklı şekillerde içselleştirmesine bağlı olarak temel ihtiyaçlar da farklı şekillerde doyurulmaktadır (Deci ve Ryan, 2000)

Öz belirleme kuramına çerçevesinde özerklik, yeterlik ve ilişkili olma ihtiyaçları temel psikolojik ihtiyaçlardır. Bu ihtiyaçların doyumu etkili bir içselleştirme yapma, psikolojik gelişim, bütünlük ve öznel iyi oluş için gereklidir (Deci ve Ryan, 2000). Aşağıda bu ihtiyaçlara kısaca değinilmektedir.

2.4.2.1. Özerklik

Öz belirleme kuramına göre özerklik ihtiyacı, kişinin kendi davranışlarını başlatma, sürdürme ve sonlandırması, kendi başına kararlar alabilmesi, kendi hür iradesiyle seçimler yapabilmesi anlamına gelmektedir (Deci ve Ryan, 2000). Özerkliğin karşıtı olan bağımlılık (heteronomi) ise, içsel dürtü ve taleplerin veya dışsal ödül ve cezaların etkisiyle kişinin davranışlarını düzenlemesi, bu doğrultuda seçimler yapmasıdır (Deci ve Ryan, 2000). Ryan ve Deci bireyin davranışlarında özerk olmasının

içinde bulunduğu çevreden bağımsız bir şekilde olamayacağını savunmuşlardır (Aktaran Cihangir-Çankaya, 2005).

Özerklik, içinde davranışları, duyguları ve değerleri barındıran bir yapıya sahiptir (Cihangir-Çankaya, 2005). *Duygusal özerklik*, bireyin ilişkilerindeki yakınlık düzeyine ve kendi ayaklarının üzerinde ne derece durduğuna odaklanırken, *davranışsal özerklik* davranışlarla birlikte bireyin karar verme süreci ve sonrasındaki seçimlerine odaklanmaktadır. *Değerlerde özerklik* bireyin büyüdüğü, yaşadığı çevrenin değerleri ve görüşlerinin kendi değerlerine bağlanmasıyla ilgilidir (Ryan ve Lynch, 1989'ten Aktaran Özer, 2009).

Özerklik bireyin herhangi bir karar alırken ya da davranışta bulunurken başkalarına bağlı kalmadan kendi başına karar alıp davranışta bulunması, bu davranışı devam ettirip ettirmeme konusunda kararını kendisinin verebilmesi ve bu kararının sorumluluğunu alabilmesidir.

2.4.2.2. Yeterlilik

Yeterlik, öz belirleme kuramı çerçevesindeki en genel anlamıyla kişinin yaptığı bir işten doyum sağlayarak yeteneklerini geliştirmesidir (Deci ve Ryan, 1985). Diğer bir ifadeyle yeterlik, bireylerin kapasitelerini en yüksek düzeyde kullanarak başa çıkması gereken meselelerin üstesinden gelmesine kılavuzluk etmesidir. Ayrıca yeterlik, bir işi yapmak için gerekli olan bilgi, güç, beceriye sahip olma ile yapabileceğine ilişkin inançları içerirken, bir yandan da hedef belirleyip istenen sonuçlara ulaşma görevini yerine getirmektir (Cihangir-Çankaya, 2005).

Kişinin yeterlik ihtiyacı dışarıdan teşvike gerek duymaksızın özerk bir şekilde kişiyi davranışa itmeli. Bir kişinin çevresiyle uyumundaki yeterlik basitçe ne yapacağını bilmek değildir. Daha ziyade bu yeterlik, kişinin yapması gereken görevlerle ilgili değişen talepleri yönetmesini sağlayan bütünleşmiş eylemlerin içinde organize olmuş ve seçilmiş becerilerin yer aldığı üretken bir kapasiteyi içermektedir (İlhan, 2009).

Yeterlik duygusu karşılanan kişiler, hedeflerine ulaşacaklarına inanmaktadırlar. Çünkü bir işi yapmak için gereken bilgi, güç ve beceriye sahip olmakla birlikte bir işi yapabileceklerine ilişkin inançları doğrultusunda kendilerine hedef belirleyip istedikleri

sonuçlara ulaşabilirler (Cihangir-Çankaya, 2005). Yeterlik ihtiyacı karşılanmayan bireyler, beceri ve yeteneklerini kullanmada, uğraştıkları işe uyum sağlamada daha eksik ve yetersiz olacaklardır. Bu kişiler çevrenin taleplerini karşılamada ve yeni durumlara hazır olup uyum sağlamada yetersiz olacaklardır (Deci ve Ryan, 2000).

2.4.2.3. İlişkili olma

İlişkili olma ihtiyacı, öz belirleme kuramına göre kişinin diğer insanlarla bağlantılı olma isteği duyarak çevreyle etkileşim halinde olması ve bu etkileşim sonucu ait olma duygusunu yaşamasıdır. Diğer bir ifadeyle ilişki ihtiyacı, insanların başkaları tarafından anlaşılma, başkalarıyla bağlantıda olma, destek alma/verme ve bir arada bulunma çabalarını yansıtır (Deci ve Ryan, 2000).

İlişkili olma ihtiyacı, bireyin ailesi, arkadaşları ve sosyal hayatı ile ilişki kurmanın önemini vurgulamaktadır. Ancak kişi ilişkide bulunurken özerklik değerinin önemini zayıflatmamalı, aksine özerkliğini destekleyecek ilişkiler kurmaya çalışmalıdır (Deci ve Ryan, 2000).

Öz-belirleme kuramındaki ilişkili olma ihtiyacı Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki ait olma ihtiyacına denk geldiği görülmektedir. Birey ilişkili olma ihtiyacını doyurmadan diğer üst ihtiyaçlarını doyuramayacaktır.

Burada önemli olan bireyin ilişkili olma ihtiyacını karşılarken özerliğinden feragat etmemesi ve çift taraflı bir iletişim içinde olmasıdır. Yani birey hem çevresinden destek almalı hem de çevresine destek vermelidir.

2.5. Güvengenlik

İnsanoğlu çevresindeki bireyler ile iletişim kurarak fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını gidermektedirler. Bireylerin ihtiyaçlarını karşılarken kullandıkları iletişim tarzları çeşitlilik göstermektedir. Torucu (1994) bu iletişim tarzlarını güvengen, çekingen ve saldırgan olarak sıralamıştır.

Çekingen davranış bireyin kendi haklarından vazgeçerek, haklarını elde etmekten vazgeçmesidir. Bu bireyler kendini ifade etmede zorlanırlar, duygularını göstermede tutukturlar. Saldırgan davranış ise bireyin diğer insanların haklarını kabul

etmemesi, başkalarının haklarını çiğneyerek kendi isteklerini elde etmeye çalışmasıdır. Saldırgan davranışlarda bulunan bireyler için amaca ulaşmak önemlidir. Amacına ulaşmak için başkalarını küçük görme, onların duygu ve düşüncelerini dikkate almama ve karşısındakini yok sayma gibi davranışlarda bulunabilirler. Güvengenlik ise iletişimi zorlaştıran ya da iletişimde kopmalara yol açan utangaçlık (çekingen) ve saldırganlık gibi iki uçtaki davranış biçimlerinin ortasında yer alan tutarlı davranışlar bütünüdür (Alberti ve Emmons, 2002).

Güvengenlik kavramı 1950'lerden sonra Amerika'da *assertiveness* adıyla bir kişilik özelliği, davranış örüntüsü olarak ortaya çıkmıştır. Türkçede ilk olarak *atılganlık* kavramıyla karşılık bulan *assertiveness* kavramı daha sonra *güvengenlik* kavramı olarak karşılık bulmuştur (Voltan-Acar, 1989; 1995). Literatürde güvengenliğin çeşitli tanımları olduğu görülmektedir.

Smith'e (1998) göre güvengenlik, "kişiler arasında güven, sıcaklık, yakınlık, sevgi ve sevecenlik gibi bağların oluşmasını ve bireylerin kendilerini daha etkili olarak ifade etmelerini mümkün kılan bir süreç"tir. Psikoloji sözlüğünde güvengenlik, "bireyin kendini ortaya koyucu, haklarını koruyucu, fiziksel, sözel veya toplumsal düzeyde kendini başkalarıyla eş konuma getirmesini sağlayacak davranış örüntüsü" olarak tanımlanmıştır (Budak, 2000: 333). Korkut (2004, s.136) da benzer biçimde güvengenliği "bir bireyin başkalarının haklarını horgörmeden ve zedelemekten bireyin kendi haklarını savunması, düşünce, duygu ve inanışlarını doğrudan, dürüst ve uygun yollarla ifade etmesi" şeklinde tanımlamıştır. Kısaca güvengenlik, "bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinde eşitliğe özen gösterdiklerini, kendi ihtiyaçlarını görmezden gelmediklerini ve bunların karşılanması için çaba gösterdiklerini" ifade eder (Voltan-Acar, 1995).

Humphreys'a (1993) göre güvengen bireyler kendini açıkça ifade ederler, başkalarıyla etkili iletişim kurarlar, başkalarından bağımsız iş yapabilirler, iyimserdirler, yaşamaktan ve mücadele etmekten zevk alırlar, doğrudan ve açık iletişimi tercih ederler, kendilerini ve başkalarını oldukları gibi kabul ederler, bireysel farklılıklara saygılıdır, kendilerine güvenirler ve değer verirler. En önemlisi de kendilerinin ve başkalarının haklarına saygılıdır. Güvengen olmayanlar ise başkalarına bağımlı, karamsar, kadercı, kendilerini hiçbir zaman iyi bulmayan, mükemmeliyetçi, kendilerini sürekli olarak eleştiren, kendilerini sevelemeyen olarak görün bireylerdir (Aktaran Altun, 2006).

Alberti ve Emmons (2002) güvengen davranışların, kendini ifade etmeye dayalı, başkalarının haklarına saygılı, dürüst, doğru ve kesin, tarafların eşitliğine ve yararına güdümlü, duyguların, görüşlerin, ricaların ve sınırların söze dökülmesi, evrensel değil duruma ve kişiye uygun ve toplumsal sorumluluk üstlenen davranışlar şeklinde özellikleri içerdiklerini belirtmişlerdir.

Whirte ve Voltan Acar (2000) da güvengenlik eylemini oluşturan sözel olmayan çeşitli öğelerin olduğunu belirtmiş ve bu öğeleri şöyle sıralamışlardır:

Gözle iletişim: Birey karşısındaki ile konuşurken, onunla etkili iletişim kurabilmek ve söylenenlerin doğruluğunu anlatabilmek amacıyla, o kişiye doğrudan doğruya bakmak gereklidir. Ancak, gözle iletişim de seviye çok önemlidir. Karşıdakinin gözüne sürekli bakmak onu rahatsız edecektir.

Vücutun duruşu: Kişiyle konuşurken karşısındakinin yüzüne bakılmalıdır. Bireyler ayakta ise dik durulur. Onunla ilgilenildiği ortaya konmalıdır.

Jestler: Uygun jestlerin sözlü ifadelerle eşlik etmesi, karşı tarafa verilecek mesajı daha anlamlı kılar. Ancak ne çok fazla el kol işaretleriyle konuşulmalı nede hiç jest kullanmadan konuşulmalıdır.

Yüz ifadesi: Davranışın güvengen olabilmesi için yüz ifadesinin de gönderilen mesajla uyuşması gerekir.

Ses tonu: Fısıltı şeklinde, tek düze bir ses istenileni anlatmaya nasıl yetmezse, bağırarak da diğer kişiyi savunmaya iter. Güvengen olmak istenildiğinde birey ses tonunu iyi ayarlamalıdır.

Zamanlama: Güvengenlikte duraksama olmadan doğal anlatım hedef olmalıdır. Fakat, uygun bir zamanı seçmek için yargı gereklidir. Örneğin, yalnızken “hayır” diyebileceği bir isteğe, başkalarının yanında “hayır” diyemeyebilir.

İçerik: Ne söylenildiğinden çok nasıl söylenildiği önemlidir. Bu nedenle, mesajı gönderirken karşıdaki bireyi savunmaya itmeden, bireyin kendini ifade etmesi gerekmektedir.

Göktürk (2009) güvengenliğin yukarıda belirtilen sözsüz iletişim öğelerine ilaveten, duygulanım, konuşmanın tonu, süresi ve ifade tarzı, tepki vermeme, gülümseme gibi sözlü bileşenlerinin de olduğunu belirtmiştir.

İletişim biçimi olan güvengenlik ‘başkalarını küçük görmeden, onların haklarını çiğnemen, bireyin kendi haklarını koruyabilme, duygu ve düşüncelerini açıkça ifade

edebilme yolu olarak geliştirdiği kişiler arası ilişki biçimi” olarak nitelendirilebilir (Alberti ve Emmons, 2002). Deniz (1997) de temel sosyal beceri ve yeteneklerden birisi olan güvengenliğin kişilerarası ilişkilerde önemli rol oynadığını vurgulamaktadır.

Bireylerin güvengen davranışları farklı biçimlerde görülmektedir. Göktürk (2009) bu davranışları şu şekilde sınıflamıştır:

1- Temel Güvengenlik: Bu tür güvengenlikte, duyguların, düşüncelerin ve inançların basit ve anlaşılır bir şekilde paylaşılması esastır. Bu yapıda, “Ben böyle düşünüyorum.” “Ben böyle istiyorum.” ya da “Ben hissediyorum.” şeklinde basit cümlelerle istekler paylaşılır, duygu ve düşünceler iletilir.

2- Empatik Güvengenlik: Güvengenliğin bu türünde, iletişime geçilen bireye karşı duyarlılık içinde davranma esastır. Bireyin karşısındaki kişinin içinde bulunduğu durumu ve duygularını anlamak ve kendi hakkını da koruyan bir şekilde, bu anlayışı dile getirme şeklinde iki adımdan oluşur.

3- Daha Önceki Güvengen Davranışları Basamak Olarak Kullanma: Duygular ve istekler birkaç kez, anlaşılır, sade ve net bir şekilde ifade edilir, ardından son söz söylenir. Örneğin: Yarın mesai bitimine kadar senedimi ödemezseniz, yasal haklarımı kullanmak zorunda kalacağım.

4- Güvengen Davranmada ‘Ben-Dili’ Etkisini Kullanma: İletişimde ben dili, kişinin rahatsız olduğu davranışı ifade ederken, kendisinde nasıl bir his uyandırdığını belirtiş şeklidir. Dönmez (2007) ve Çağdaş (2000) ben iletilerinin üç ögeyi içermesi gerektiğini belirtmiştir. Birincisi sorun yaratan davranışın tanımlanmasıdır: “Yemeğini yemediği zaman...”, “söylediklerimi yapmadığın zaman...”. İkincisi kabul edilmeyen davranışın, kişi üzerindeki nasıl bir etki oluşturduğunun net ve anlaşılır bir şekilde söylenmesidir: “İşimi yapamıyorum, başım ağrıyor...”. Son olarak duyguların uygun yolla dile getirilmesidir: “Öfkeleniyorum, üzülüyorum...”.

Townend (1991) güvengenliği özgüvenle ilişkilendirmiş ve yüksek özgüvene sahip kişilerin kendileri ve başkaları ile ilgili olarak olumlu duygu ve düşüncelere sahip olacaklarını bu anlamda olumlu davranışlar sergileyeceklerini buna karşın, özgüven eksikliği içindeki bireylerin ise kendileri ve başkaları ile ilgili olumsuz duygu ve düşüncelere sahip olmalarından dolayı çekingen davranacaklarını belirtmiştir.

Koç da zorbaca davranışlara maruz kalmanın, öğrencilerin yeterlik ve değerli olma duygularını olumsuz yönde etkilediğini ve özsaygı gelişimlerini engellediğini

bildirmektedir. Buna paralel olarak özsaygı gelişimleri olumsuz etkilenen öğrencilerin sorumluluk duygusunu kazanamamaları, başarısızlığı arttıracak ve antisosyal davranışların ortaya çıkmasına neden olacağını bildirmektedir (Koç, 2006).

Araştırmanın da gösterdiği gibi öz saygı ile zorbalık birbirleri ile ilişki kavramlardır. Bu bağlamda öz saygı ile ilişkili olan güvengenliğin de siber zorbalık/ siber mağdurluk üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir.

Bu konuda Pamuk (2013) güvengenlik (atılgnlık) ile akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalıştığı araştırmasında güvengenlik ile akran zorbalığı arasında bir ilişki olmadığı bulgulamıştır. Buna karşın başka bir çalışmada güvengenlik düzeyinin artmasının zorbalığa maruz kalmayı azalttığı ortaya konmuştur (Uğürol, 2010).

Görüldüğü gibi zorbalık ile güvengenlik arsında bir ilişki vardır. Bu kapsamda siber zorbalık ile güvengenlik arsında da bir ilişki olacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın amaçlarından biri de bu ilişkinin ortaya çıkartılmasıdır.

2.6. Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar

Yukarıda siber zorbalığın ve mağduriyetin yaygınlığına, türlerine, yapılan araçlara; cinsiyet, sınıf ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerine göre hangi oranlarda görüldüğü ve farklılaşıp farklılaşmadığına yer verildiğinden ilgili araştırmalar kısmında araştırmaların bu kısımlarına yer verilmeyecektir. Bu bölümde siber zorbalık ve mağduriyetin hangi yönlerinin çalışıldığına ve hangi sonuçların bulunduğuna yer verilecektir.

Akçagündüz, Oral, Avanoğlu (2006) Diyarbakır'da internet kafe kullanıcıları ile yaptığı çalışmasında Bilgisayar oyunları, çevrimiçi oyunlar ve internet sitelerinde sanal şiddet öğelerini araştırmıştır. Kullanıcılarının yüksek oranda kumar, şiddet, pornografi içeren siteleri tercih ettikleri anlaşılmaktadır. İnternet kafede oynanan bilgisayar oyunlarında en fazla tercih edilen oyun türünün savaş % 27.2 oyunları olduğu tespit edilmiştir. Savaş oyunlarının en çok tercih edilme nedenleri olarak; şiddeti bir ifade biçimi olarak benimsemiş ve öğrenmiş bireylerin negatif enerjilerini savaş oyunları yoluyla deneyimledikleri ve bu tür oyunları kendilerini ifade edebilmenin bir yolu olarak seçtikleri belirtilmektedir. Araştırmada ayrıca kullanıcıların bilgisayar

oyunlarındaki şiddet öğelerini önemsemedikleri ve bu şiddet öğelerine karşı son derece duyarsız davrandıkları da tespit edilmiştir.

Sarak (2012), erkek öğrencilerin, kardeş sayısı 4 ve üzerinde olanların, anne/baba eğitim seviyesi okuryazar ve altında olanların, okuldaki başarı durumu kötü olanların, internet kafeye gidenlerin, internete internet kafeden bağlananların, cep telefonundan isimsiz çağrılar bırakanların, psikiyatrik destek alanların daha fazla siber zorbalık yaptığı ve siber zorbalığa uğradığını rapor etmiştir. Ayrıca interneti her gün kullanan öğrencilerin haftada bir kullananlardan daha fazla siber zorbalık yaptığı, cep telefonundan internete bağlanan öğrencilerin daha fazla siber zorbalığa uğradığı tespit edilmiştir. Son olarak öğrencilerin siber zorbalık yapma durumu ile sınıf düzeyi ve cep telefonundan internete bağlanma durumu; siber zorbalığa uğrama durumu ile interneti kullanım sıklığı arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Slonje ve Smith (2008) tarafından İsveç'te yaşları 12-20 arasında değişen 360 ergenle siber zorbalığın kapsam ve niteliği araştırılmıştır. Siber mağdurların yaşadıkları durumu ya arkadaşlarına söyledikleri ya da kimseye bahsetmedikleri görülmüştür. Sonuç olarak bu durum ile alakalı ebeveynlerin haberdar edilmediği görülmüştür.

Çetin, Peker ve Eroğlu (2010), yaşam doyumunun düşmesinin ve internet bağımlılığının artmasının kız öğrencilerde siber zorba olma olasılığını arttırdığını bulmuştur. Araştırmanın başka bir sonucu ise kız öğrencilerinde internet bağımlılığının siber mağdur olma riskini artırdığı saptanmıştır.

Ybarra, Diener-West ve Leaf (2007), tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada gençlerin siber zorbalık davranışları nedeniyle önemli derecede psiko-sosyal problemler yaşadıkları belirlenmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan gençlerin % 64'ünün zorbalık ya da mağdur olma durumunun okulda olmadığını belirttikleri görülmüştür.

Bayar (2010) de Türkiye'de ortaokul ve lise öğrencileri ile yaptığı araştırmasında okul iklimi ile siber mağduriyet arasındaki ilişkiye akran algısının kısmen aracılık ettiği, okul iklimi ile siber zorbalık arasındaki ilişkide böyle bir rolün olmadığı bulmuştur.

Williams ve Guerra (2007) öğrenciler tarafından okul ikliminin olumlu algılanmasının ve okula devanın yüksek olmasının siber zorbalığa karışmayı %9 oranında azalttığını bulmuştur. Çalışmanın başka bir sonucu ise bireyin zorbalığı kabul

etmemesi, okul iklimini olumlu görmesi ve arkadaşlarını yardımsever bulması, siber zorbalığa bulaşmayı önlediğidir.

Topçu (2008) yaptığı araştırmada 13-21 yaşları arasındaki ergenlerin %48'nin siber zorbalık yaptığını saptamıştır. Araştırma sonucunda geleneksel zorbalık tecrübesi ve siber zorbalık araçlarını sık kullanmanın siber zorbalığı yormada anlamlı birer değişkenler olduğu gözlenmiştir. Ayrıca geleneksel ve siber zorbalık ile empati düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu, empati düzeyi yükseldikçe zorbalık yapma oranının düştüğü bulunmuştur.

Topçu'nun (2008) araştırmasının sonuçları ile paralellik gösteren Peker, Eroğlu ve Ada (2012) yaptıkları çalışmada gençlerde siber zorbalık ve siber mağduriyetin yordayıcılarını bulmak amacıyla 400 orta öğretim öğrencisi ile yaptıkları çalışmalarında siber zorbalık ve mağduriyet ile empatik eğilim, algılanan akademik başarı, cinsiyet ve haftalık internette geçirilen süre arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçlarında empatik eğilimin ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında negatif yönde ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırmada siber zorbalığın empatik eğilim, cinsiyet ve algılanan akademik başarı tarafından; siber mağduriyetin ise empatik eğilim ve haftalık internette geçirilen süre tarafından yordandığı bulunmuştur.

Tanrikulu (2013) tarafından ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilerde üzerinde yapılan araştırmada; aktif çatışma, kızgınlık ve fiziksel saldırganlık siber zorbalığı pozitif yönde; öz saygı ve empatik eğilimler ise siber zorbalığı negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Buna karşın Çiftçi (2010), 9. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri ile empatik eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuştur.

Tokunaga (2010) literatür araştırmasının referanslarını tarayarak siber mağduriyet hakkında nicel bir araştırma yapmıştır. Sonuç olarak, siber mağduriyet yaşayan bireylerin ciddi psikososyal, duygusal ve akademik sorunlar yaşadığı bulgulamıştır.

Literatür incelendiğinde yapılan araştırmalarının büyük çoğunluğunda siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaş ve cinsiyet gibi değişkenler ile ilişkilerin incelendiği görülmektedir. Yapılan araştırma bulgularının büyük oranı, siber mağdurların sadece ilköğretim ve lise öğrencileri ile sınırlı kalmadığını göstermektedir.

Siber zorba davranışlarda bulunun bireylerin duygusal ve fiziksel özelliklerini belirlemek amacıyla 13- 16 yaş arası bireyler ile yapılan çalışma sonuçlarında şu

noktalara dikkat çekilmiştir: Siber zorbaların pek çok fiziksel ve akli sorunlar yaşamaya daha yatkın oldukları bulunmuştur. Çalışmada siber zorbaların da duygusal, motivasyonel ve davranışsal sorunlar yaşadıkları ve başkaları ile anlaşmada zorluk yaşayacakları bildirilmiştir (Mann, 2010).

Hakan (2011) Ankara’da 5 ilköğretim okulunun 5. ve 8. sınıflarından seçilen 250 öğrenci üzerinde farklı zorbalık türleri ile karşı karşıya kalma sıklığı ve boyun eğme davranışı ile durumluk-sürekli öfke ilişkisi karşılaştırmıştır. Zorba davranışa maruz kalma ile sürekli-öfke düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu ilişki incelendiğinde; bedensel, sözel, duygusal, cinsel zorbalık ile yüksek düzeyde karşı karşıya kalan 8. sınıf öğrencilerinin, bu zorbalık türleri ile daha az karşı karşıya kalan öğrencilerden daha çok sürekli öfke belirtisi gösterdikleri, 5. sınıf öğrencilerinde ise tersi bir sonucun söz konusu olduğu belirtilmiştir.

Eroğlu (2014) ergenlerde ile yaptığı başka bir çalışmasında siber zorba, mağdur ve zorba/mağdurların problemleri internet kullanımı ve babanın izleme davranışının yetersiz olması yönüyle siber zorbalığa hiçbir biçimde karışmamış bireylerden farklılaştığını belirtmiştir. Ayrıca olumlu arkadaşlık niteliklerinin, anne ve baba nitelikleri ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynamadığını belirtmiştir.

Eroğlu (2011) tarafından yapılan araştırmada riskli internet kullanma davranışları ile dışsal öz-değer alanları siber zorbalığı ve siber mağduriyeti pozitif yönde, içsel öz-değer alanları ise negatif yönde yordadığı ortaya konmuştur.

Manap (2012) tarafından yapılan araştırmada; Samsun İli’nin merkez ilçelerinde ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinden oluşan 559 kız, 583 erkek toplam 1142 öğrenci üzerinde farklı değişkenlere göre siber zorbalık davranışları incelenmiştir. Araştırmada bir sosyal aktiviteye katılan öğrenciler ile herhangi bir sosyal aktiviteye katılmayan öğrenciler ile siber zorbalık arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Ancak izlenen film ve yayın türüne göre siber zorbalık düzeyinin farklılaştığı bulunmuştur. Romantik ve Komedi yayınları izleyen öğrencilerin macera, gerilim ve bilim kurgu yayınları izleyen öğrencilere oranla daha az siber zorbalık yaptıkları bulunmuştur.

Özbay (2013) da siber zorbaları ve siber mağdurları çeşitli değişkenlere göre incelemiştir. Siber zorba ve mağdurların psikolojik özellikleri de belirlemek amacıyla İstanbul ilinde liselerde okuyan 1257 öğrenci ile yaptığı çalışmada; cinsiyet, okul

türü, algılanan okul başarısı, sosyoekonomik durum, internette kalma süresi, interneti kullanma amacı, kişinin internette kendisini farklı biri olarak tanıtmayı ile siber zorbalık puanları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğunu fakat siber mağduriyet için bu farklılaşmanın olmadığını belirtmiştir. Aynı çalışmada duygularını tanıma zorluğu ve dışı vuruk düşünce ile öfkenin içe vurumu ve öfkenin dışı vurumu siber zorbalık puanlarını arttırmakta; duygularını tanıma zorluğu ile sürekli öfke siber mağduriyet puanlarını arttırmaktadır.

Siber zorbalık davranışlarında bulunanların depresyon düzeylerinin yüksek olduğunu belirten Özel (2013) İstanbul da 10. 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 1324 öğrenci ile yaptığı çalışmada, depresyon ve benlik saygısı puanlarındaki artış siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarında ki artışı açıkladığını belirtmiştir..

Dempsey, Sulkowski ve Storch (2009) tarafından yapılan başka bir araştırmada Amerika’da devlet ortaokullarında öğrenim görmekte olan 11-16 yaşları arasında 808 erkek ve 876 kız olmak üzere toplam 1684 öğrenci üzerinde yaptıkları araştırmada siber mağduriyetin depresyon ile ilgili olup olmadığı araştırılmış ancak siber mağduriyetin depresyon ile ilişkili olduğu tezi doğrulanmamıştır. Siber mağduriyetin sosyal anksiyete ile zayıfta olsa bir ilişkisinin bulunduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Krumboltz, Jäkel, Schultze ve Scheithauer (2012) de yaptıkları araştırmada siber zorbalığa maruz kalan kızların dışsal problemlerinin (saldırganlık) arttığını, erkeklerin ise hem içsel hem de dışsal problemlerinde değişim gözlenmediğini belirlemiştir. Araştırmanın diğer bir sonucunda siber zorbalık yapan erkeklerin yalnızlık ve depresyon gibi içsel problemlerinin zamanla azaldığı görülmüştür.

Ekşi (2012) İstanbul da meslek lisesi 508 öğrenci ile yaptığı çalışmada psikolojik faktörler ve siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışmada narsistik kişilik özelliği ile siber zorbalık eğilimleri araştırılmıştır. Araştırma bulgularında zorbaların ailelerinden şefkat görmedikleri, şiddet ilişkisine dayalı bir disiplin modeliyle yetiştirildikleri görülmüştür. Kişilik özelliği ve aile yapısı ile siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Ayas (2016) yaptığı araştırmasında siber mağdurlar ile benlik saygısı arasında orta düzeyde negatif bir ilişki, siber zorbalık ile benlik saygısı arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki, siber zorba/mağdurlar ile benlik saygısı arasında düşük seviyede negatif bir ilişki bulmuştur. Aynı araştırmada siber zorbalık ile dışı dönüklük arasında

düşük seviyede negatif bir ilişki, siber zorba/mağdurlar ile dışa dönüklük arasında düşük seviyede negatif bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Psikolojik değişkenlerin siber zorbalığı ne ölçüde yordadığını tespit etmek amacıyla 695 öğrenci ile yapılan başka bir çalışmada Arıcak (2009), düşmanca duygular taşımanın ve psikotik belirtilerin siber zorbalığı önemli ölçüde etkilediği belirlenmiştir.

Hinduja ve Patchin (2010), Arıcak'ın belirttiği psikotik belirtiler doğrultusunda yaptıkları çalışmalarında Amerika Birleşik Devletlerinde eğitim-öğretim gören ortaokul öğrencileri arasında gerçekleştirilen siber zorbalığın intihar düşüncesine hangi ölçüde etki ettiğini belirlemeye çalışmışlardır. Zorba veya mağdur olarak geleneksel zorbalığı veya siber zorbalığı yaşamış öğrencilerin daha fazla intihar düşüncesine sahip oldukları ve bu tür zorbalığı yaşamamış olanlardan daha fazla intihar girişiminde bulunmalarının muhtemel olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu tür davranışlara maruz kalmanın, zorbalık davranışlarında bulunmadan daha güçlü biçimde intihar düşünce ve davranışlarıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çetin, Eroğlu, Peker ve diğerleri (2012) tarafından yapılan araştırmada siber zorbalığın ilişkisel-karşılıklı bağımlı benlik kurgusu tarafından negatif yönde yordandığı, psikolojik uyumsuzluğun ise siber zorbalık tarafından pozitif yönde yordandığı bulunmuştur.

Siber zorbalık ile kişilik türleri arasında ilişkinin incelendiği başka bir çalışmada siber mağduriyet ve siber zorbalığın en zayıf yordayıcısının deneyime açıklık, en güçlü yordayıcısının ise duygusal dengesizlik olduğu bulunmuştur (Çelik, Atak ve Erguzen, 2012).

Peker ve Ekinci (2016) de 277 lise öğrencisi ile yaptıkları araştırmalarında siber zorbalık ile başa çıkmada genel öz-yeterliliğin yordayıcılık gücünü belirleme çalışmışlardır. Araştırma sonucunda siber zorbalık ile başa çıkma davranışlarının genel öz-yeterlilik tarafından pozitif yönde yordandığı bulunmuştur.

Canoğulları (2014) bağımlılık düzeyleri yüksek ve düşük olan ergenlerin cinsiyetlerine göre psikolojik ihtiyaçları, sosyal kaygıları ve anne baba tutum algılarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla 9, 10 ve 11. sınıfa devam eden 644 (344 kız ve 300 erkek) ortaöğretim öğrencisi ile araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçlarında ergenlerin internet bağımlılık düzeylerine göre özerklik, yeterlik ve ilişki ihtiyaçlarında anlamlı bir farklılaşma olmadığını ortaya koymuştur. Sadece internet

bağımlılık düzeyi yüksek ve düşük olanlar açısından bakıldığında ergenlerin psikolojik ihtiyaçlarında (özerklik, yeterlik, ilişki) anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. İnternet bağımlılık düzeyi düşük olan ergenlerin yüksek olanlara göre daha fazla özerklik, yeterlik ve ilişki ihtiyacına sahip oldukları bulunmuştur.

Dilmaç (2009) da üniversite öğrencileri üzerinde psikolojik ihtiyaçların sanal zorbalığı ne derecede yordadığını belirleme yönelik bir çalışma yapmıştır. Çalışmasında saldırganlık ve ilgi görmenin siber zorbalığı pozitif yönde, duyguları anlamamanın ise siber zorbalığı negatif yönde anlamlı düzeyde yordadığını bulunmuştur. Ayrıca sebat ve yakınlığın sanal mağdurluğu negatif olarak yordadığını ortaya koymuştur. Yalnızca değişim ihtiyacı ile sanal mağdurluk arasında zayıf olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Leung ve Chang (2013) Hong Kong'da öğrenim görmekte olan 626 öğrenci üzerinde zorbalık ve arkadaş ilişkileri konulu bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada siber mağdur öğrencilerinin zayıf arkadaşlık ilişkileri, psikolojik iyi hallerinin olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda bu öğrencilerin bir takım depresif belirtiler gösterdikleri bulunmuştur. Ayrıca, online arkadaşlık kalitesinin sosyal beceri, arkadaş doyumu, yaşam doyumu ve öz-saygı gibi psikolojik yapılar ile yakından alakalı olduğu bulunmuştur. Araştırmada öğrencilerin online arkadaşlıklarla eğlenebilmesi, zevk alabilmesi psikolojik iyi hallerine olumlu katkı sağlayacağı belirtilmiştir. başka ifade ile eğer gençler sosyal ihtiyaçlarını karşıarlarsa siber zorba ve kurban olma durumlarının önüne geçeceklerdir.

Ülkemizde yapılan başka bir araştırmanın sonuçları da Leung ve Chang'ı destekler niteliktedir. Türk öğrencilerin sosyal ağ-araç kullanımı ve siber zorbalık deneyimlerinin araştırıldığı çalışmada 7. sınıf toplam 756 öğrenciye ile çalışılmıştır. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yetişkinlerle iletişim kurmadığını bulmuştur (Yılmaz, 2011).

Çetin, Peker, Eroğlu ve Çitemel (2011) tarafından yapılan araştırmada bilişsel çarpıtmaların siber zorbalığı ve siber mağduriyeti pozitif olarak yordadığı bulunmuştur. Bu bilişsel çarpıtmaların gerçekçi olmayan ilişki beklentisi, yakınlıktan kaçınma ve akıl okuma olduğu belirtilmiştir.

Eroğlu ve Peker (2011) yaptıkları başka bir araştırmalarında siber mağduriyet ile aileden algılanan sosyal destek ve arkadaştan algılanan sosyal destek arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçlarında elde edilen bulgular aileden algılanan sosyal

desteğin siber mağduriyeti, siber mağduriyetin ise arkadaşlardan algılanan sosyal desteği negatif yönde yordadığını göstermiştir.

Gisladóttir (2016) İzlanda da ortaöğretim öğrencileri ile yaptığı araştırmasında ebeveyn desteği ve ebeveyn gözlemciliği ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yaptığı araştırma sonucunda düşük ebeveyn desteğinin siber zorbalık ve siber mağduriyet oranını arttırdığını, düşük ebeveyn gözlemciliğinin ise siber zorbalığı arttırdığını bulmuştur.

Siber zorbalığı önleme çalışmaları kapsamında yapılan bir çalışmada insani değerler yönelimli psiko-eğitim programının siber zorbalık üzerindeki etkisi incelenmiştir. Yapılan deneysel araştırma sonucunda insani değerler yönelimli psiko-eğitim programının siber zorbalık yapmayı azalttığı bulunmuştur (Peker, 2013).

Uğürol (2010) atılganlık (güvengelik) becerilerini geliştirme eğitimi programının yatılı ilköğretim bölge okulunda okuyan öğrencilerin atılganlık düzeylerinin yükselmesinde ve zorbalığa uğrama düzeylerinin azalmasında etkili olup olmayacağını araştırdığı çalışmasında atılganlık (güvengelik) düzeyinin yükselmesi ile zorbalığa uğrama düzeylerinin azalmasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Araştırmaya göre güvengelik düzeyinin artması zorbalığa maruz kalmayı azaltmaktadır. Bu araştırmanın da gösterdiği gibi güvengelik düzeyleri bireylerin zorba davranışları üzerinde etkilidir.

Bu çalışmalar incelendiğinde siber zorbalığın ve mağduriyetin yaygınlığı, yordayıcıları; siber zorba ve mağdurların kişilik özellikleri ve siber zorbalığa karışmanın nedenleri hakkında çeşitli araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Siber zorbalığın ve siber mağduriyetin tam olarak anlaşılmasına yönelik yapılan çalışmaların yeterli olmadığı görülmektedir. Özellikle de siber zorbalığa bulaşmanın nedenlerini belirleme yönelik yapılan çalışmaların yeterli olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda siber zorbalığın nedenlerini belirlemeye yönelik başka çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaç doğrultusunda bu çalışmada siber zorbalığa bulaşmanın nedenleri belirleme yönelik siber zorbalık ve siber mağduriyet ile psikolojik ihtiyaçların doyumunu ve güvengelik arasındaki ilişki incelenecektir.

Siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkisi olduğu düşünülen psikolojik ihtiyaçların doyumu ve güvengelik ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalara kısaca yer vermek faydalı olacaktır

Ülkemizde psikolojik ihtiyaçların doyumu ile ilgili yapılan bazı araştırmalarda, temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması ile öznel iyi oluş arasında ilişki olduğu; özerklik, yeterlilik ve ilişkili olmanın öznel iyi oluşu olumlu yönde açıkladığı (Özer 2009; İlhan ve Özbay, 2010) bulunmuştur. Sarı, Yenigün, Altıncı ve Öztürk (2012) temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun öz yeterliliği olumlu yönde ve kaygıyı ise olumsuz yönde açıkladığını ve öğrencilerin ders başarısının artması için psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini belirtmiştir.

Yurt dışında yapılan araştırmalara bakıldığında temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun gündelik iyi oluşu açıkladığı (Sheldon, Ryan ve Reis (1996) ortaya konmuştur. Diğer bir araştırmada psikolojik ihtiyaçların doyumunun depresyon, yalnızlık, utanç ve yetişkin bağlanmasında kısmen arabuculuk rolü oynadığı bulunmuştur (Wei, Shaffer, Young ve Zakalik, 2005). Psikolojik ihtiyaçların doyumu ile akış durumu arasında pozitif yönde ilişki olduğu (Kowal ve Fortier, 1999), özerklik destekleyici iş ikliminin içsel ihtiyaçları yordadığı (Deci vd., 2001) araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur.

Öngün (200) eşitlikçi demokratik tutumla yetiştirildiklerini düşünen öğrencilerin, reddedici tutumla yetişenlerden anlamlı düzeyde güvengen olduklarını; benlik saygısı ile güvengenlik arasında olumlu ilişki olduğunu belirtmiştir. Diğer bir çalışmada anne eğitim durumu ile güvengenlik arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur (Kaya, 2001). Güvengenlik düzeyi ile akademik başarı arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada güvengenlik ile akademik başarı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur (Güler, 2006). Sokakta çalışan ve çalışmayan çocuklar ile yapılan araştırmada sokakta çalışan çocukların diğer çocuklara oranla daha çok saldırgan daha az güvengen oldukları bulunmuştur (Erdoğan, 2004). Tataker (2003) ergenlerde güvengenlik düzeyinin yükselmesinin ruhsal sorunlar yaşamayı azalttığını bulmuştur.

Yurt dışında yapılan araştırmalarda güvengenlik ile içe dönüklük arasında ters ilişki olduğu, güvengenlik ile dışa dönüklük arasında ise olumlu ilişki olduğu bulunmuştur (Cooley, 1987'den aktaran Göktürk, 2009). Sosyal beceri eğitiminin güvengelikle üzerinde anlamlı düzeyde açıklayıcı etkisinin olduğu bulunmuştur (Wise, Bundy, Bundy, Wise, 1991'den aktaran Yatağan, 2005). Güvengenliğin boyutlar halinde incelendiği başka bir çalışmada güvengen olmayan tepkiler gösteren bireylerin,

özellikle çekingen olanların depresyona daha yatkın oldukları bulunmuştur (Chan, 1993'den aktaran Yatağan, 2005). Güvengenlik eğitiminin etkililiğinin incelendiği araştırmada güvengenlik eğitimi alan gruptaki bireylerin daha az saldırgan, daha fazla güvengen oldukları, sürekli kaygılarının azalmış olduğu ve daha fazla içsel denetim odağına sahip oldukları görülmüştür (Mays, 1996'dan aktaran Ünal, 2007).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma sürecinde izlenecek yol yani araştırma modeli, çalışmanın örnekleme ve evreni, veri toplama araçları, verilerin toplanması süreci ve verilerin çözümlenmesi açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma ilişkisel tarama modeli çerçevesinde yapılmıştır. Tarama modelleri içinde yer alan ilişkisel tarama modeli, değişkenler arasında bir ilişkinin olup olmadığını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bir başka ifade ile ilişkisel tarama modelinde birden fazla değişken arasında tek tek ya da birlikte herhangi değişimin varlığının tespiti ve bu değişimin derecesini belirlemek hedeflenmektedir. İlişkisel tarama modelinde bir değişkendeki durumun tespiti diğer değişkenin kestirilmesine kaynaklık etmektedir (Karasar, 2006).

İlişkisel tarama modeli ile yapılan bu araştırma, siber zorbalık/mağduriyet ile psikolojik ihtiyaçların doyumu ve güvengenlik arasındaki ilişkiler incelenecektir. Araştırmanın bağımlı değişkenini siber zorbalık ve siber mağduriyet oluşturmaktadır. Bağımsız değişkenleri ise psikolojik ihtiyaçların doyumu (özerklik, yeterlik ve ilişkili olma) ve güvengenlik oluşturmaktadır. Ayrıca bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri yordayıcılık düzeyleri de incelenmiştir.

3.2. Araştırmanın Evreni

Bu araştırmanın evrenini 2014-2015 Eğitim-Öğretim yılında Atatürk Üniversitesinde öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Bu öğrencilere ait sayısal bilgiler aşağıda verilmiştir.

Tablo 1:

Evreni Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	GRUP	F	%
CİNSİYET	Kız	21150	52.01
	Erkek	19510	47.99
SINIF DÜZEYİ	1. Sınıf	11859	29.16
	2. Sınıf	9832	24.18
	3. Sınıf	7758	19.08
	4. Sınıf	10314	25.36
	5. Sınıf	748	1.83
	6. Sınıf	146	0.39
TOPAM		40660	100

3.3. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklem grubu, Atatürk Üniversitesi Rektörlüğün uygulama izni verdiği Eğitim Fakültesi, Edebiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasından *uygun örnekleme yöntemi* ile belirlenmiştir. Bu yöntem ile belirlenen 425 öğrenci ile uygulama yapılmıştır.

Örneklemin büyüklüğüne ilişkin olarak The Research Advisors (2006) 50000 kişilik bir evren için %5 hata payı ile %95 anlamlılık düzeyinde 381 kişinin yeterli olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda araştırmanın örneklem grubunun evreni doğru bir şekilde temsil etmesi amacıyla toplam 425 ölçek uygulaması yapılmıştır.

Eksik ya da ciddiye alınmadan doldurulduğuna kanaat getirilen ve veri setinin normallik dağılımını bozan 35 veri toplama aracı analiz dışı bırakılmıştır. Bu şekilde 390 veri seti araştırmanın örneklemi oluşturmuş ve bu veriler üzerinden istatistiksel analizler yapılmıştır.

Tablo 2:

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine, Sınıf Düzeylerine ve Fakültelerine Göre Dağılımları

DEĞİŞKENLER	GRUP	F	%
CİNSİYET	Kız	218	55,9
	Erkek	172	44,1
SINIF DÜZEYİ	1. Sınıf	154	39,5
	2. Sınıf	70	17,9
	3. Sınıf	100	25,6
	4. Sınıf	66	16,9
FAKÜLTE TÜRÜ	Eğitim	163	41,8
	İlahiyat	53	13,6
	Mühendislik	78	20,0
	Edebiyat	96	24,6
TOPAM		390	100

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan bireylerden veri toplanması amacıyla araştırmaya katılacak her bir öğrenci için düzenlenmiş olan, ‘Kişisel Bilgi Formu’, ‘Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri’, ‘Psikolojik İhtiyaçların Doyumu Ölçeği’ ve ‘Voltan Acar Kendini Belirleme Envanteri’ kullanılmıştır.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılacak olan bireylerin cinsiyetini, sınıfı düzeyini, öğrenim gördükleri fakültelerini ve bölümleri belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan bir formdur.

3.4.2. Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri

Topçu ve Erdur- Baker (2010) tarafından geliştirilen ölçek iki boyutlu olup siber zorba davranışları ve siber mağdur davranışları ölçmektedir. 28 maddeden oluşan ölçek

4'lü likert olarak geliştirilmiştir. Ölçekte verilen ifadelerle 'hiç (1) , bir kez (2), iki-üç kez (3), üçten çok (4) şeklinde cevaplar verilmektedir. Envanterin siber zorbalık ve siber mağduriyet alt boyutlarından ayrı ayrı alınabilecek en yüksek puan 56, en düşük puan ise 14'tür. Envanterin siber zorbalık alt boyutundan düşük puanlar alınması siber zorbalık eylemlerinde bulunmanın düşüklüğüne, yüksek puan alınması ise siber zorbalık eylemlerinde bulunmanın yüksekliğine işaret etmektedir. Aynı şekilde envanterin siber mağduriyet alt boyutundan düşük puanlar alınması siber zorbalık eylemlerine maruz kalmanın düşüklüğüne, yüksek puan alınması ise siber zorbalık eylemlerine maruz kalmanın yüksekliğine işaret etmektedir.

Ölçeğin geçerlilik ve güvenirlilik çalışmaları 13-21 yaş arası bireyler ile yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda ölçeğin bu yaş aralığındaki bireylerde geçerli ve güvenilir sonuçlar vereceği belirtilmiştir (Topçu ve Erdur- Baker, 2010).

Açıklayıcı faktör analizleri için siber zorbalık formu ve siber mağduriyet formu için ayrı ayrı maddelerin faktör yüklerini hesaplanmış ve iki formunda tek faktör içerdiği bulunmuştur. Yapılan hesaplamalar sonucunda siber zorbalık formunun faktör yüklerinin .28 ile .83 arasında değiştiği, siber mağduriyet formunun faktör yüklerinin ise .21 ile .78 arasında değiştiği bulunmuştur. Yapılan doğrulayıcı faktör analizlerinde her iki formun da uyum iyiliği indekslerinin iyi uyum verdiği ve modelin kabul edilir uygunlukta olduğu görülmektedir. İndekslere bakıldığında siber zorbalık formu için GFI= .93, CFI= .93, NFI= .89, AGFI = .89, TLI= .90 ve RMSEA = .06; siber mağduriyet formu için GFI = .93, NFI= .84, TLI= .86 AGFI = .90, CFI= .89 ve RMSEA= .06 olduğunu görülmektedir (Topçu ve Erdur- Baker, 2010).

Siber zorbalık envanterinin ölçüt-bağıntılı geçerliği için yapılan çalışmada siber zorbalık formu ile geleneksel zorbalık envanterinin geleneksel zorbalık formu arasında olumlu bir ilişki ($\phi = .45$) bulunmuştur. Yine benzer biçimde siber zorbalık envanterinin siber mağduriyet formu ile geleneksel zorbalık formunun geleneksel mağduriyet formu arasında da olumlu bir ilişki ($\phi = .36, p < .001$) olduğu belirlenmiştir. Siber zorbalık envanterinin siber zorbalık formu ile siber mağduriyet formu arasında da anlamlı bir ilişki ($\phi = .36, p < .001$) olduğu görülmüştür. Envanterin siber zorbalık alt boyutunun güvenirliğine yönelik iç tutarlık katsayısı .82, siber mağduriyet alt boyutunun güvenirliğine yönelik iç tutarlık katsayısı ise .75 olarak bulunmuştur (Topçu ve Erdur- Baker, 2010).

Ölçeğin bu çalışma için güvenirlik katsayıları 390 öğrenci üzerinden Cronbach Alpha yöntemi ile hesaplanmıştır. Siber zorbalık alt boyutu için iç tutarlık katsayısı .67 siber mağduriyet alt boyutu için iç tutarlık katsayısı ise .79 olarak bulunmuştur.

3.4.3.İhtiyaç Doyumu Ölçeği

Deci ve Ryan (1991)'ın öz belirleme kuramını temel alarak geliştirdikleri ölçeğin Türkçe'ye uyarlamasını Cihangir-Çankaya ve Bacanlı (2003) yapmıştır. Ölçekte bulunan 21 madde bireyin üç temel psikolojik ihtiyacını ölçmektedir. Ölçek özerklik, yeterlik ve ilişkili olma alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçekte ki maddelere verilecek değerler 1 (hiç doğru değil) ile 7 (çok doğru) arasında değişmektedir. Maddeye verilen cevabın sayısal olarak yükselmesi o özelliğin bireyde bulunma durumunun arttığını göstermektedir. Ölçeğin özerklik alt boyutunda yedi, yeterlik alt boyutunda altı, ilişkili olma alt boyutunda ise sekiz madde yer almaktadır. Bütün ölçeğin puanlarının toplanması psikolojik ihtiyaçların doyumu puanları, alt boyutlardaki maddelerin puanlarının ayrı ayrı toplanması ile o alt boyut puanlarını oluşturmaktadır.

İhtiyaç doyumu ölçeği ters ifadeler ve doğrudan ifadelerden oluşmaktadır. Ters ifadelerin puanlaması yapılırken doğrudan ifadelerin puanlamalarının tersi işlem uygulanmaktadır. Bütün bu işlemlerden sonra ölçeğin puanları elde edilmiş olmaktadır. Ölçekten elde edilebilecek puanlar, özerklik alt boyutu için 7 ile 49 arasında, yeterlik alt boyutu için 6 ile 42 arasında, ilişkili olma alt boyutu için ise 8 ile 56 arasında ve bütün ölçek için 21 ile 147 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanların yüksekliği psikolojik ihtiyaçların doyurulduğuna, alınan puanların düşüklüğü ise psikolojik ihtiyaçların doyurulmadığına işaret etmektedir (Cihangir-Çankaya ve Bacanlı, 2003).

Ölçeğin güvenirlik çalışmaları iç tutarlık katsayısı, test-tekrar test güvenirlik katsayısı ve madde-toplam korelasyonları hesaplanarak yapılmıştır. Ölçek iki hafta arayla 138 öğrenciye iki kez uygulanmıştır. Bu uygulama sonucunda ölçeğin tamamına ve alt boyutlarına ait güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Bu korelasyon katsayıları ölçeği tümü için .89, özerklik alt boyutu için .82, yeterlik alt boyutu için .80 ve ilişkili olma alt boyutu için ise .81 olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alpha yöntemi ile 250 öğrenci üzerinden ölçeğin iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayıları tüm ölçek için .83, özerklik alt boyutu için .71, yeterlik alt boyutu için .60 ve

ilişkili olma alt boyutu için .74 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin maddeleri incelendiğinde toplam madde korelasyonları .33 ile .64 arasında değiştiği bulunmuştur (Cihangir-Çankaya ve Bacanlı, 2003).

Yapılan doğrulayıcı faktör analizlerinde ölçek iki ve üç faktörlü modellerle sınanmış ve anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bunun sonucunda ölçek orjinaline sahip çıkılarak üç faktörlü biçiminde kabul edilmiştir. Ölçeğin uyum iyiliği indekslerinin iyi uyum verdiği ve modelin kabul edilir uygunlukta olduğu göstermektedir. Bu indekslere bakıldığında RMSEA: .07, AGFI: .82, GFI: .86, CFI: .82, NNFI: .80 olduğu görülmektedir. Maddeler bağlamında bulunan faktör yüklerinin .30 ile .77 arasında değiştiği bulunmuştur (Cihangir-Çankaya ve Bacanlı, 2003).

Ölçeğin bu çalışma için güvenirlik katsayıları örneklem üzerinden Cronbach Alpha yöntemi ile hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda envanterin güvenirliğine yönelik iç tutarlık katsayısı özerklik için .64, yeterlilik için .59, ilişkili olma için .71 ve ölçeğin tamamı için .81 olarak bulunmuştur.

3.4.4.Voltan Acar Kendini Belirleme Envanteri

Voltan- Acar ve Öğretmen (2007) tarafından geliştirilen Voltan-Acar Kendini Belirleme Ölçeği üniversite öğrencilerinin güvengenlik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek çekingen ve güvengen alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeğin tamamı ise güvengenlik psikolojik yapısını ölçmektedir. Ölçek güvengen boyutu için 11, çekingen boyutu için ise 17 madde olarak toplamda 28 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddelerine verilecek cevaplar 1 (beni hiç anlatmıyor) ile 6 (beni çok iyi anlatıyor) arasında değişmektedir. Ölçekte alınabilecek en yüksek puan 168, en düşük puan ise 28'tir. Bireyin ölçekten aldığı puan azaldıkça güvengenlik düzeyi düşmekte, ölçekten aldığı puanlar yükseldikçe güvengenlik düzeyi artmaktadır.

Testin iç tutarlılık katsayıları testin tamamı için .87 olarak, çekingenlik boyutu için .83 olarak ve güvengenlik boyutu için .78 olarak hesaplanmıştır. Ölçek geliştirilme aşamasında test tekrar test güvenirliği sınırlı sayıdaki bir grup ile (35 kişi) yapıldığından daha kalabalık bir grup ile test tekrar test güvenirliği çalışılmasının yapılmasına neden olmuştur. Daha sonra 113 kişilik bir grupta ölçeğin test tekrar test güvenirliği yeniden hesaplanmıştır (Voltan-Acar, Arıcıoğlu, Gültekin vd, 2008). Bu çalışma sonucunda

yapılan analizlere göre test tekrar test güvenilirliği sonucu ilk yapılan çalışmaya yakın bir şekilde .78 olarak hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda ölçeğin bireylerin güvengenlik düzeylerini belirlemek açısından geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu kabul edilmiştir (Voltan-Acar vd, 2008).

Bu çalışmada güvengenlik psikolojik yapısı incelendiğinden dolayı ölçek alt boyutlar şeklinde değil bütün envanter olarak uygulanmış ve değerlendirilmiştir. Envanterin bu çalışma için güvenilirlik katsayıları örneklem üzerinden Cronbach Alpha yöntemi ile hesaplanmıştır. Ölçeğin tamamı için iç tutarlık katsayısı .83 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre ölçeğin bu araştırma için de güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

3.5. Verilerin Toplanması

Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri, Voltan Acar Kendini Belirleme Envanterini, İhtiyaç Doyumu Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu, Atatürk Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde öğrenim gören 425 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Ölçekler gerekli birimlerden izin alındıktan sonra araştırmacı tarafından sınıflarda gruplar halinde uygulanmıştır.

Araştırma katılan bireylere katılımın gönüllülüğe dayalı olduğu belirtilmiş ve araştırmaya katılmak isteyenlere ölçekler dağıtılmış ve doldurmaları istenmiştir. Uygulamalar sonucunda ciddi bir şekilde doldurulmadığı, okunmadan cevaplandırıldığı değerlendirilen veriler ile boş bırakılan maddelerin bulunduğu veriler veri analizi sürecinde işleme alınmamıştır. Bunun yanında veri setinin normal dağılımını bozan veriler de analize sokulmamıştır. Bütün bu işlemler yapıldıktan sonra istatistiksel analizler 390 veri üzerinden yapılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin toplanmasının ardından uygulama sonucunda alınan dönütler bilgisayar ortamında veri seti haline getirilmiştir. Daha sonra analizlere başlanmıştır. Veri analizleri SPSS 20.0 programı ile yapılmıştır. Verilerin analizinde .05 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve mağduriyet puanlarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve fakülte açısından farklılaşmasının incelenmesinde bağımsız örneklemelerde t testi ve tek faktörlü varyans analizi kullanılmıştır. Siber zorbalık, siber mağduriyet, psikolojik ihtiyaçların doyumu (özerklik, yeterlilik, ilişkili olma) ve güvengenlik arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Korelasyon Katsayısı kullanılarak incelenmiştir. Psikolojik ihtiyaçların doyumunun (özerklik, yeterlilik, ilişkili olma) ve güvengenliğin siber zorbalık ve siber mağduriyeti yordamasının tespiti doğrusal regresyon analizleri ile incelenmiştir.

Bütün bu incelemeler yapılmadan önce analiz sonuçlarının gerçeği objektif bir biçimde açıklayabilmesini sağlamak için veri setinin normal dağılım gösterip göstermediğine ilişkin ilgili parametreler incelenmiştir. Bu kapsamda veri setinin normal dağılım özelliği gösterip göstermediğini ortaya koymak için çarpıklık- basıklık analizi uygulanmıştır. Huck (2000'den aktaran Akbulut, 2010) normal dağılım özellikleri gösteren bir veri setinde değişkenlere ait çarpıklık değerlerinin -1 ile +1, basıklık değerlerinin ise -2 ile +2 arasında olması gerektiğinden bahsetmiştir. Araştırma kapsamı sırasında kullanılan veri seti bu bağlamda incelenmiş ve veri setine ilişkin değişkenlerin skewness ve kurtosis değerleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3:

Veri Setinin Normallik Dağılımının Skewness ve Kurtosis Analizleri İle İncelenmesi

	N	Mean	Skewness	Kurtosis
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic
Siber Zorbalık	390	17,04	1,23	,69
Siber Mağduriyet	390	17,92	1,38	1,34
İhtiyaç Doyumu	390	106,43	-,53	,32
Güvengenlik	390	112,19	-,09	-,12

Veri setindeki değişkenlerin her birinin skewness ve kurtosis değerlerine ilişkin Tablo 3 incelendiğinde veri setinde yer alan bütün değişkenlerin skewness ve kurtosis değerleri açısından literatürde yer alan kriteri sağladığı ve bu açıdan da normal dağılım özelliği gösterdiği görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Bu bölümde, veri toplama araçları ile elde verilerin analizleri ve bu analizlerden elde edilen bulgular açıklanmaktadır.

4.1. Üniversite Öğrencilerin Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Psikolojik İhtiyaçların Doyumu ve Güvengenlik Puanları Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi İle İncelenmesi

Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet, psikolojik ihtiyaçların doyumu ve güvengenlik puanları arasında anlamlı düzeyde ilişkiler olup olmadığını anlamak için pearson momentler çarpımı korelasyon analizi uygulanmış ve analiz sonucunda oluşan bulgular tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4:

Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Psikolojik İhtiyaçların Doyumu ve Güvengenlik Puanları Arasındaki Korelasyon Matrisi

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
1. Siber Zorbalık	-					
2. Siber Mağduriyet	.59**	-				
3. Güvengenlik	-.29**	-.11*	-			
4- Özerklik	-.24**	-.20**	.46**	-		
5- Yeterlilik	-.31**	-.25**	.39**	.42**	-	
6. İlişkili Olma	-.23**	-.23**	.27**	.37**	.33**	-
$\bar{X}$	17.04	17.92	112.19	30.74	31.98	41.46
S.S.	3.68	4.61	19.58	6.02	5.11	6.76

*p<.05, **p<.01

Siber zorbalık ile siber mağduriyet puanları arasında istatistiksel açıdan orta düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = .59$; $p < .05$). Buna göre siber zorbalık puanları arttıkça siber mağduriyet puanları da artmakta, siber zorbalık puanları düştükçe siber mağduriyet puanları da düşmektedir. Siber zorbalık ile siber mağduriyetin birbirleri ile ilişkili olduğu söylenilebilir.

Güvengenlik puanları ile siber zorbalık puanları arasında istatistiksel açıdan düşük düzeyde negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.29$; $p < .05$). Buna göre güvengenlik puanları arttıkça siber zorbalık puanları azalmakta, güvengenlik puanları azaldıkça siber zorbalık puanları artmaktadır.

Güvengenlik puanları ile siber mağduriyet puanları arasında istatistiksel açıdan düşük düzeyde negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.11$; $p < .05$). Buna göre güvengenlik puanları arttıkça siber mağduriyet puanları azalmakta, güvengenlik puanları azaldıkça siber mağduriyet puanları artmaktadır.

Psikolojik ihtiyaçların doyumu alt boyutlarından özerklik puanları ile siber zorbalık puanları arasında istatistiksel açıdan düşük seviyede negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.24$; $p < .05$). Buna göre özerklik puanları arttıkça siber zorbalık puanları azalmakta, özerklik puanları azaldıkça siber zorbalık puanları artmaktadır.

Psikolojik ihtiyaçların doyumu alt boyutlarından özerklik puanları ile siber mağduriyet puanları arasında istatistiksel açıdan düşük seviyede negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.20$; $p < .05$). Buna göre özerklik puanları arttıkça siber mağduriyet puanları azalmakta, özerklik puanları azaldıkça siber mağduriyet puanları artmaktadır.

Psikolojik ihtiyaçların doyumu alt boyutlarından yeterlilik puanları ile siber zorbalık puanları arasında istatistiksel açıdan orta seviyede negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.32$; $p < .05$). Buna bulgu, yeterlilik puanlarının artması durumunda siber zorbalık puanlarının azaldığını, yeterlilik puanlarının azalması durumunda siber zorbalık puanlarının arttığını göstermektedir.

Psikolojik ihtiyaçların doyumu alt boyutlarından yeterlilik puanları ile siber mağduriyet puanları arasında istatistiksel açıdan düşük seviyede negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.25$; $p < .05$). Buna bulgu, yeterlilik puanlarının artması durumunda siber mağduriyet puanlarının azaldığını, yeterlilik puanlarının azalması durumunda siber mağduriyet puanlarının arttığını göstermektedir.

Psikolojik ihtiyaçların doymu alt boyutlarından ilişkili olma puanları ile siber zorbalık puanları arasında istatistiksel açıdan orta seviyede negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.24$; $p < .05$). Buna göre ilişkili olma puanları arttıa siber zorbalık puanları azalmakta ilişkili olma puanları azaldıkça siber zorbalık puanları artmaktadır.

Psikolojik ihtiyaçların doymu alt boyutlarından ilişkili olma puanları ile siber mağduriyet puanları arasında istatistiksel açıdan düşük seviyede negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.28$; $p < .05$). Buna göre ilişkili olma puanları arttıa siber mağduriyet puanları azalmakta, ilişkili olma puanları azaldıkça siber mağduriyet puanları artmaktadır.

Psikolojik ihtiyaçların doymu alt boyutları özerklik ($r = .46$; $p < .05$), yeterlilik ($r = .39$; $p < .05$) ve ilişkili olma ($r = .27$; $p < .05$) ile güvengelik puanları arasında istatistiksel açıdan orta seviyede pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Buna göre psikolojik ihtiyaçların doymu puanları arttıa güvengelik puanları da artmakta, psikolojik ihtiyaçların doymu puanları dşke güvengelik puanları da düşmektedir.

4.2. Psikolojik İhtiyaçların Doyumu (Özerklik, Yeterlilik ve İlişkili Olma) ve Güvengeliğin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Puanlarını Yordayıcı Etkisini Belirlemeye Yönelik Regresyon Analizleri

4.2.1. Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun (Özerklik, Yeterlilik ve İlişkili Olma) Siber Zorbalığı Yordamasına İlişkin Bulgular

Psikolojik ihtiyaçların doyumunun (özerklik, yeterlilik ve ilişki olma) siber zorbalığı yordamasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmış ve analiz sonucunda oluşan bulgular tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5:

Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun (Özerklik, Yeterlilik, İlişkili Olma) Siber Zorbalığı Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Matrisi

Değişken (Siber Zorbalık)	β	Standart Hata	Beta	T	P
Sabit	27.03	1.37		19.70	.00
Özerklik	-.06	.033	-.09	-1.74	.08
Yeterlilik	-.17	.039	-.23	-4.37	.00
İlişkili Olma	-.08	.029	-.12	-2.35	.02
R = .35 R ² = .134					
F = 18.57 p = .00					

Tablo incelendiğinde psikolojik ihtiyaçların alt boyutlarından yeterlilik ve ilişkili olma ihtiyaçlarının üniversite öğrencilerinde siber zorbalığın anlamlı birer yordayıcısı olduğu görülmektedir (R=.355, R²=.126, F=18.57, p=.000; <.05). Bu bulgu psikolojik ihtiyaçların doyumunun siber zorbalık puanlarındaki toplam varyansın % 13.4 ünü açıkladığını göstermektedir.

Regresyon katsayıları incelendiğine (β) yordayıcı değişkenlerin yordanan değişken olan siber zorbalık üzerindeki etkisinin önem sırası; yeterlilik ve ilişkili olma şeklinde olduğu görülmektedir. Regresyon katsayıları analizine ilişkin t- testi sonuçları

incelendiğinde yeterlilik ($t = -4.373$, $p = .000$; $<.05$) ve ilişkili olma ($t = -2.353$, $p = .000$; $<.05$) psikolojik ihtiyaçları siber zorbalığın anlamlı birer yordayıcıları olduğu görülmektedir. Sadece psikolojik ihtiyaçlardan özerklik ihtiyacının ($t = -1.745$, $p = .082$; $>.05$) siber zorbalık üzerinde anlamlı bir yordayıcı etkisinin olmadığı görülmüştür.

4.2.2. Güvengenliğin Siber Zorbalığı Yordamasına İlişkin Bulgular

Güvengenliğin siber zorbalığı yordama gücünü ortaya koymak için basit doğrusal regresyon analizi uygulanmış ve uygulama sonucuna ait veriler tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6:

Güvengenliğin Siber Zorbalığı Yordamasına İlişkin Doğrusal Regresyon Matrisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	Standart Hata B	Beta	t	Model (p)
Siber	Sabit	23.16	1.04		22.24	
Zorbalık	Güvengenlik	-.05	.01	-.29	-5.96	.000

R: .290 R²: .084

F: 35.54 p: .000

Güvengenliğin siber zorbalığı yordama gücünü belirlemek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi sonucu regresyon değeri $p < .05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($F = 35.54$ $p = .000$). Güvengenlik puanları 1 birim arttığında siber zorbalık puanları .055 birim azalmaktadır ($\beta = 0.055$; $R = .290$; $t = -5.96$; $p < .05$).

Tablo incelemesine devam edildiğinde güvengenliğin siber zorbalığı % 8.4 oranında açıkladığı görülmektedir ($R^2 = .084$). Bu bulgu güvengenliğin siber zorbalığı anlamlı düzeyde yordadığını göstermektedir.

4.2.3. Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun (Özerklik, Yeterlilik ve İlişkili Olma) Siber Mağduriyeti Yordamasına İlişkin Bulgular

Psikolojik ihtiyaçların doyumunun (özerklik, yeterlilik ve ilişkili olma) siber mağduriyeti yordamasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmış ve uygulama sonucuna ait veriler tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7:

Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun (Özerklik, Yeterlilik, İlişkili Olma) Siber Mağduriyeti Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Matrisi

Değişken (Siber Mağduriyet)	β	Standart Hata B	Beta	t	P
Sabit	27.59	1.88		14.62	.00
Özerklik	-.05	.043	-.06	-1.19	.23
Yeterlilik	-.14	.049	-.18	-3.31	.00
İlişkili Olma	-.09	.036	-.13	-2.59	.01
R = .31 R ² = .107					
F = 10.38 p= .00					

Tablo incelendiğinde psikolojik ihtiyaçların alt boyutlarından yeterlilik ve ilişkili olma ihtiyaçlarının üniversite öğrencilerinde siber mağduriyetin anlamlı birer yordayıcısıdır (R=.31, R²=.10, F=10.38, p=.000; <.05). Bu bulgu psikolojik ihtiyaçların doyumunun siber mağduriyet puanlarındaki toplam varyansın %10.7’sini açıkladığını göstermektedir.

Regresyon katsayıları incelendiğinde (β) yordayıcı değişkenlerin yordanan değişken olan siber zorbalık üzerindeki etkisinin önem sırası; yeterlilik ve ilişkili olma şeklinde olduğu görülmektedir. Regresyon katsayıları analizine ilişkin t- testi sonuçları incelendiğinde yeterlilik (t= -3.31, p=.001; <.05) ve ilişkili olma (t= -2.59, p=.01; <.05) psikolojik ihtiyaçları siber mağduriyetin anlamlı birer yordayıcısı olduğu görülmektedir. Sadece psikolojik ihtiyaçlardan olan özerklik ihtiyacının (t= -1.19, p=.235; >.05) siber mağduriyet üzerinde anlamlı bir yordayıcı etkisinin olmadığı görülmüştür.

4.2.4. Güvengenliğin Siber Mağduriyeti Yordamasına İlişkin Bulgular

Güvengenliğin siber mağduriyeti yordama gücünü ortaya koymak için basit doğrusal regresyon analizi uygulanmış ve uygulama sonucuna ait veriler tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8:

Güvengenliğin Siber Mağduriyeti Yordamasına İlişkin Doğrusal Regresyon Matrisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	Standart Hata B	Beta	T	P
Siber	Sabit	20.75	1.35		15.32	
Mağduriyet	Güvengenlik	-.025	.012	-.12	-2.11	.03

R: .11 R²: .011

F: 4.48 p: .035

Güvengenliğin siber mağduriyeti yordama gücünü belirlemek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi sonucunda regresyon değeri $p < .05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. ($F = 38.06$; $R = .107$; $p = .035$). Güvengenlik puanları 1 birim arttığında siber mağduriyet puanları .025 birim azalmaktadır ($\beta = .025$; $t = -2.11$; $p < .05$).

Tablo incelenmesine devam edildiğinde güvengenliğin siber mağduriyeti % 1.1 oranında açıkladığı görülmektedir ($R^2 = .011$). Sonuç olarak güvengenliğin siber mağduriyeti anlamlı düzeyde yordadığı söylenilebilir.

4.3. Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi

4.3.1. Siber Zorbalık Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

Üniversite öğrencilerde cinsiyet değişkenine göre siber zorbalık puanlarının anlamlı düzeyde değişip değişmediğini anlamak için bağlantısız örneklem için t testi uygulanmış ve uygulama sonucuna ait veriler tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9:

Cinsiyete Göre Siber Zorbalık Puanları Farkı İçin Yapılan İlişkisiz Örneklem t-Testi

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S.S.	t	p
Kız	218	16.44	3.25	-3.73	.000
Erkek	172	17.82	4.05		

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre siber zorbalık ölçeğinden aldıkları puanların istatistiki açıdan anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan bağlantısız örneklem t-testi sonucunda kız ve erkek öğrenci gruplarının aritmetik ortalamaları farkı istatistiki açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=-3.730$; $p<.05$). Bu fark erkek öğrenciler lehine bulunmuştur.

Erkek öğrencilerin siber zorbalık puanları, kız öğrencilerin puanlarına göre yüksek bulunmuştur. Tablo incelenmesine devam edildiğinde erkeklerin siber zorbalık puanlarının aritmetik ortalamasının 17.81 olup kızların siber zorbalık puanlarının aritmetik ortalaması olan 16.44 ten büyük olduğu görülmektedir. Bu bulgu erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha çok siber zorbalık yaptıklarını göstermektedir.

4.3.2. Siber Mağduriyet Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

Üniversite öğrencilerin cinsiyetlerine göre siber mağduriyet puanlarının anlamlı düzeyde değişip değişmediğini anlamak için bağlantısız örneklem için t testi uygulanmış ve uygulama sonucuna ait veriler tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10:

Cinsiyete Göre Siber Mağduriyet Puanları Farkı İçin Yapılan İlişkisiz Örneklem t-Testi

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S.S.	t.	p.
Kız	218	17.57	4.45		
Erkek	172	18.37	5.79	-1.70	.27

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre siber mağduriyet ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak için yapılan bağlantısız örneklem t testi sonucuna göre gruplarının aritmetik ortalamaları farkının anlamlı olmadığı bulunmuştur ($t = -1.70$; $p > .05$).

Bu bulgu üniversite öğrencilerinin siber mağduriyet puanları açısından cinsiyete göre fark olmadığını göstermektedir. Tablo incelenmesine devam edildiğinde erkeklerin siber mağduriyet puanlarının aritmetik ortalaması olan 18.37 ile kızların siber mağduriyet puanlarının aritmetik ortalaması olan 17.57 arasında büyük bir fark olmadığı görülmektedir.

4.3.3. Siber Zorbalık Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi

Üniversite öğrencilerin sınıf düzeyine göre siber zorbalık puanlarının anlamlı düzeyde değişip değişmediğini anlamak için tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve uygulama sonucuna ait veriler tablo 11 ve 12’de gösterilmiştir.

Tablo 11:

Sınıf Düzeyine Göre Siber Zorbalık Puanları Açısından Aralarındaki Farkla İlgili Tek Yönlü Varyans Analizi

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Standart Sapma	Kareler Ortalaması	F	p.
	Gruplar arası	52.11	3	17.37		
Siber Zorbalık Puanı	Grup içi	5231.96	396	13.55	2.28	.28
	Toplam	5284.07	289			

Tablo 12:

Sınıf Düzeylerine Göre Siber Zorbalık Ortalaması, Standart Sapması ve Standart Hatası

	Sınıf	N	$\bar{X}$	S.S.	S.H.
	1	154	17.44	3.86	.31
	2	70	17.07	3.75	.45
Siber Zorbalık Puanları	3	100	16.55	3.62	.36
	4	66	16.84	3.22	.40
	Toplam	390	17.04	3.68	.17

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin siber zorbalık puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak için uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçlarında grup ortalamaları farkının istatistiki olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p > .05$).

Üniversite öğrencilerin sınıf düzeyine göre siber zorbalık puanları açısından aralarındaki farka ilişkin F değeri 2.28 olarak $p > .05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulguya göre öğrencilerin sınıf düzeyine göre siber zorbalık puanları açısından aralarında fark olmadığı söylenilebilir.

4.3.4. Siber Mağduriyet Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi

Üniversite öğrencilerin sınıf düzeyine göre siber mağduriyet puanlarının anlamlı düzeyde değişip değişmediğini anlamak için tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve uygulama sonucuna ait veriler tablo 13 ve tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 13:

Sınıf Düzeyine Göre Siber Mağduriyet Puanları Açısından Aralarındaki Farkla İlgili Tek Yönlü Varyans Analizi

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Standart Sapma	Kareler Ortalaması	F	p.
	Gruplar arası	121.31	3	40.44		
Siber Zorbalık Puanı	Grup içi	8161.53	386	21.14	1.91	.18
	Toplam	8282.84	389			

Tablo 14:

Sınıf Düzeylerine Göre Siber Mağduriyet Ortalaması, Standart Sapması ve Standart Hatası

	Sınıf Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	SH
	1	154	18.24	4.84	.39
	2	70	18.64	4.95	.59
Siber Mağduriyet Puanları	3	100	17.13	4.16	.42
	4	66	17.62	4.21	.52
	Toplam	390	17.92	4.61	.23

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin siber mağduriyet puanlarının sınıf seviyesine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini ortaya koymak için yapılan varyans analizine göre grup ortalamaları arasındaki fark istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır. ($p>.05$).

Üniversite öğrencilerin sınıf düzeyine göre siber mağduriyet puanları açısından aralarındaki farka ilişkin F değeri 1.91 olarak $p>.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuç öğrencilerin sınıf düzeyine göre siber mağduriyet puanları açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

4.3.5. Siber Zorbalık Puanlarının Öğrenim Görülen Fakülte Değişkenine Göre İncelenmesi

Üniversite öğrencilerin öğrenim görülen fakülteye göre siber zorbalık puanlarının anlamlı düzeyde değişip değişmediğini anlamak için tek yönlü varyans analizi testi uygulanmış ve analiz sonucunda elde edilen bulgular tablo 15 ve tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 15:

Fakülte Türüne Göre Siber Zorbalık Puanları Açısından Aralarındaki Farkla İlgili Tek Yönlü Varyans Analizi

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Standart Sapma	Kareler Ortalaması	F	p.
	Gruplar arası	146.41	3	48.80		
Siber Zorbalık Puanı	Grup içi	5137.66	386	13.31	3.67	.01
	Toplam	5284.07	389			

Tablo 16:

Fakülte Türüne Göre Siber Zorbalık Puanları Ortalaması, Standart Sapması ve Standart Hatası

	Fakülte	N	$\bar{X}$	SS	F
	Eğitim	163	17.42	3.91	.31
	İlahiyat	53	16.86	4.21	.58
Siber Zorbalık Puanları	Mühendislik	78	15.88	2.91	.33
	Edebiyat	96	17.45	3.37	.34
	Total	390	17.04	3.68	.19

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin siber zorbalık puanlarının öğrenim görülen fakülteye göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak için uygulanan tek yönlü varyans analizine göre grup ortalamaları arasındaki fark istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur ($p > .05$).

Üniversite öğrencilerin öğrenim görülen fakülteye göre siber zorbalık puanları açısından aralarındaki farka ilişkin F değeri 3.67 olarak $p > .05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç öğrenim görülen fakülteye göre siber zorbalık puanları açısından aralarında farklılık olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın hangi fakülteler arasından olduğunu belirlemek için LSD çoklu karşılaştırma analizi uygulanmış ve sonuçları tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17:

Siber Zorbalık İçin Fakülte Türüne Göre Fark İçin Yapılan LSD Çoklu Karşılaştırma Testi

Bağımlı Değişken	(I) Fakülte	(J) Fakülte	Ortalama Farkı (I-J)	S.H.	P
Siber Zorbalık	Eğitim	İlahiyat	.55	.58	.33
		Mühendislik	1.54*	.50	.00
		Edebiyat	-.03	.47	.94
	İlahiyat	Eğitim	-.55	.58	.34
		Mühendislik	.98	.65	.13
		Edebiyat	-.59	.62	.34
	Mühendislik	Eğitim	-1.59*	.50	.00
		İlahiyat	-.98	.65	.13
		Edebiyat	-1.57*	.56	.00
	Edebiyat	Eğitim	.03	.47	.94
		İlahiyat	.59	.62	.34
		Mühendislik	1.57*	.56	.00

*Ortalama Farkı .05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 17 incelendiğinde siber zorbalık puanları açısından Eğitim Fakültesi ile Mühendislik Fakültesi arasında ve Mühendislik Fakültesi ile Edebiyat Fakültesi arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin

Eğitim Fakültesi ve Edebiyat Fakültesi öğrencilerinden daha az siber zorbalık yaptıkları söylenebilir.

4.3.6. Siber Mağduriyet Puanlarının Öğrenim Görülen Fakülte Değişkenine Göre İncelenmesi

Üniversite öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre siber mağduriyet puanlarının anlamlı düzeyde değişip değişmediğini anlamak için tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve uygulama sonucuna ait veriler tablo 18 ve tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 18:

Fakülteye Türüne Göre Siber Mağduriyet Puanları Açısından Aralarındaki Farkla İlgili Tek Yönlü Varyans Analizi

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Standart Sapma	Kareler Ortalaması	F	P
	Gruplar Arası	128.78	3	42.92		
Siber Mağduriyet Puanı	Grup içi	8154.07	386	21.12	2.03	.11
	Toplam	8282.84	389			

Tablo 19:

Fakülteye Türüne Göre Siber Mağduriyet Puanları Ortalaması, Standart Sapması ve Standart Hatası

	Fakülte	N	$\bar{X}$	SS	F
	Eğitim	163	18.27	4.91	.38
Siber Mağduriyet	İlahiyat	53	17.30	4.48	.61
Puanları	Mühendislik	78	17.01	4.02	.46
	Edebiyat	96	18.41	4.51	.46
	Total	390	17.92	4.61	.23

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin siber mağduriyet puanlarının öğrenim görülen fakülteye göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak için yapılan varyans analizine göre grup ortalamaları arasındaki fark istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > .05$).

Üniversite öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre siber mağduriyet puanları açısından aralarındaki farka ilişkin F değeri 2.03 olarak $p > .05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulguya göre öğrencilerin sınıf düzeyine göre siber mağduriyet puanları açısından aralarında fark olmadığı söylenilebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular araştırmaya temel oluşturan denenceler kapsamında tartışılmış ve elde edilen sonuçlara ilişkin yorumlara yer verilmiştir. Ayrıca araştırma sonuçlarına bağlı olarak yapılan çalışmanın önemi, dikkat çeken bulgular ve benzer çalışma sonuçları üzerinde durulmuştur.

5.1. Psikolojik ihtiyaçların doyumu (özerklik, yeterlilik ve ilişkili olma) siber zorbalığı anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Araştırma sonucunda siber zorbalık puanları ile psikolojik ihtiyaçların doyumu puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu bulunmuştur. Psikolojik ihtiyaçların alt boyutları olan özerklik, yeterlilik ve ilişkili olma puanları ile de siber zorbalık puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Araştırma sonuçlarında yeterlilik ve ilişkili olma psikolojik ihtiyaçlarının siber zorbalığının anlamlı yordayıcıları olduğu saptanmıştır. Özerklik psikolojik ihtiyacının ise siber zorbalığı anlamlı düzeyde yordamadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre yeterlilik puanlarındaki pozitif yönde bir standart sapmalık değişim, siber zorbalık puanlarında negatif yönde .17 standart sapmalık bir değişimi; ilişkili olma puanlarındaki pozitif yönde bir standart sapmalık değişim ise siber zorbalık puanlarında negatif yönde .07 standart sapmalık bir değişimi açıklamaktadır.

Araştırmada sonuçlarına göre yeterlilik ve ilişkili olma psikolojik ihtiyaçlarının siber zorbalığı % 13.4 oranında açıkladığı görülmektedir. Diğer bir ifade ile yeterlilik ve ilişkili olma puanlarındaki artış siber zorbalıktaki negatif yönede artışını açıklayabilmektedir.

Dilmaç (2009) yaptığı araştırma sonuçları da bu araştırma sonuçlarını destekler nitelikte olup, psikolojik ihtiyaçların doyumunun siber zorbalık davranışlarını açıkladığı

belirtilmiştir. Dilmaç (2009) ilgi görme ve saldırganlığın siber zorbalığının olumlu birer yordayıcıları olduğunu; duyguları anlamanın ise siber zorbalığının negatif yönde yordayıcısı olduğunu bulmuştur.

Başka bir araştırma sonucu bu araştırma sonucunu destekler nitelikte olup algılanan sosyal yetkinliğin siber zorbalığı negatif olarak anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur (Ateş ve Güler, 2016). Sarıçam, Yaman ve Çelik (2016) çalışmalarında algılanan sosyal yetkinliğin siber zorbalığı açıkladığını bulmuşlardır.

Diğer bir çalışmada da yeterlilik ve ilişkili olma ihtiyaçları ile yakından ilişkili olan sosyal ilişkilerini geliştirmek, kendilerini iyi hissetme ve iyi vakit geçirmenin siber zorbalığı sürdürme nedenleri olarak sıralanmıştır (Yaman ve Peker, 2012).

Sonuçları itibari ile bu araştırma sonucunu destekleyen başka bir çalışmada yaşam doyumunun düşmesinin öğrencilerde siber zorba olma olasılığını arttırdığı bulunmuştur (Çetin, Peker ve Eroğlu, 2010). Diğer bir çalışmada, ergenlerin günlük hayatta bulamadıkları ilgiyi, sosyal iletişim ağlarını kullanarak kendi sosyal düzeninden daha üst basamaklardaki bireylerle iletişime geçip onları dışlayıp kötüleyerek, bulmaya çalıştıkları belirtilmiştir (Stover, 2006).

İlişkili olma ve yeterlilik ihtiyaçlarını karşılama alanlarından birisi olan sosyal destek üzerine yapılan bir araştırma sonucunda aileden, öğretmenenden ve arkadaştan algılanan sosyal desteğin azalması durumunda siber zorbalığa eğilimin arttığı bulunmuştur (Peker, Eroğlu, 2015). Bu bulgu algılanan sosyal desteğin artması durumunda psikolojik ihtiyaçların doyum düzeyinin artacağı ve siber zorbalık yapmanın azalacağı yorumunun yapılmasına dayanak sağlamaktadır.

Yeterlilik ve ilişkili olma psikolojik ihtiyaçlarını doyuran bireyler insanlar ile sağlıklı ilişkiler kurabilen, sosyal ilişkilerinde kendini yeterli gören ve gerek sosyal ilişkilerinde gerekse sanal ilişkilerinde karşılaştıkları sorunlara gerçekçi bir şekilde yaklaşacağından dolayı sanal ortamda diğer insanlara zarar vermeyeceği beklenmektedir. Araştırma sonucundan ve beklentiden dolayı bireyleri siber zorbalıktan uzaklaştırmanın bir yolunun onların yeterlilik ve ilişkili olma psikolojik ihtiyaçlarını doymak olduğu söylenilebilir.

5.2. Güvengenlik siber zorbalığı anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Araştırma sonuçlarında siber zorbalık puanları ile güvengenlik puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu bulunmuştur. Araştırma sonucunda güvengenliğin siber zorbalığı anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Güvengenlik puanlarındaki pozitif yönde bir standart sapmalık değişiminin siber zorbalık puanlarında negatif yönde .05 standart sapmalık bir değişimi açıkladığı bulunmuştur. Diğer bir ifade ile güvengenlik puanlarındaki artış siber zorbalıktaki negatif yöndeki artışı açıklayabilmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre güvengenlik siber zorbalığı % 8.4 oranında açıklamaktadır. Cenkesever Önder ve Yurtal (2008) zorbalığı problem çözme, iletişim ve rollerin anlamlı düzeyde açıkladığını belirtmiştir. Zorba bireylerin aileleri ile ilişkilerinin incelendiği başka bir çalışmada zorbaların anne babalarıyla tutarsız ilişkiler kurdukları bulunmuştur (Connolly ve O'Moore, 2003). Güvengenliğin bireyin iletişim tarzı, problem çözme becerisi ve aile içindeki rolleri ile yakından ilgili olduğu bilindiğinden yukarıdaki araştırma sonuçlarının bu araştırma sonuçları ile paralellik gösterdiği savunulabilir. Bunun yanında arkadaşlık ilişkileri ile siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur (Taştekin, 2016).

Güvengenlik saldırgan ve çekingen davranışlara eşit mesafede yer alan sağlıklı bir iletişim modeli olduğundan saldırgan davranışlar kategorisinde yer alan siber zorbalık eylemleri ile yakından ilişkilidir. Araştırma bulguları da güvengenlik düzeyinin artmasının siber zorbalığı ve siber mağduriyeti azaltacağını destekler niteliktedir.

Bu kapsamda bireylerin güvengenlik seviyelerinin yüksek olması onları saldırgan davranışlardan uzaklaştıracak ve siber zorbalık yapma oranını azaltacaktır. Başka bir ifade ile bireylerin siber zorbalık davranışlarında bulunmalarını azaltmanın bir yolunun da bireylerin güvengenlik düzeylerini yükseltmek olduğu söylenilebilir.

5.3. Psikolojik ihtiyaçların doyumu (özerklik, yeterlilik ve ilişkili olma) siber mağduriyeti anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Araştırma sonuçlarına göre siber mağduriyet puanları ile psikolojik ihtiyaçların doyumu puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğunu bulunmuştur.

Psikolojik ihtiyaçların alt boyutları olan özerklik, yeterlilik ve ilişkili olma puanları ile de siber mağduriyet puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu görölmektedir.

Araştırma sonuçlarında yeterlilik ve ilişkili olma psikolojik ihtiyaçlarının siber mağduriyeti anlamlı düzeyde yordadığı, özerklik psikolojik ihtiyacının ise siber mağduriyeti anlamlı düzeyde yordamadığı bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre yeterlilik puanlarındaki pozitif yönde bir standart sapmalık değişim, siber zorbalık puanlarında negatif yönde .16 standart sapmalık bir değişimi; ilişkili olma puanlarındaki pozitif yönde bir standart sapmalık değişim ise siber zorbalık puanlarında negatif yönde .09 standart sapmalık bir değişimi açıklamaktadır.

Araştırma sonuçlarında yeterlilik ve ilişkili olma psikolojik ihtiyaçların siber mağduriyeti % 10.7 oranında açıkladığı görölmektedir. Diğer bir ifade ile yeterlilik ve ilişkili olma puanlarındaki artış siber mağduriyetteki negatif yöndeki artışı açıklayabilmektedir.

Bazı psikolojik ihtiyaçlar ile siber mağduriyet arasındaki ilişkiyi inceleyen Dilmaç'ın (2009) araştırma sonuçları da bu araştırma sonuçlarını destekler nitelikte olup sanal mağduriyeti, değişim ihtiyacının zayıf fakat olumlu yordadığını, sebat özelliğinin ise sanal mağduriyeti negatif yönde yordadığını bulmuştur. Peker ve Ekinci'nin (2016) bulduğu genel öz-yeterliliğın siber zorbalık ile başa çıkmayı pozitif yönde yordadığı bulgusu da bu araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

İlişkili olmanın ve yeterliliğın siber zorbalığa uğrama üzerinde koruyucu bir etkisinin olduğu söylenilebilir. Pellegrini ve Bartini (2001) de ilişkili olma ile yakından ilişkili olan sosyal yakınlığın siber mağduriyeti önlediğini belirtmiştir.

Bireylerin yeterlilik ve ilişkili olma psikolojik ihtiyaçlarını doyurduklarında kendileri ile barışık olacakları, kendilerini yeterli görüp kendilerine saygı duyacakları ve siber mağduriyete daha az uğrayacakları söylenilebilir. Bu kapsamda Ayas (2016), siber mağduriyetin benlik saygısı ve dışa dönüklük tarafından anlamlı düzeyde açıklandığını bulgulamıştır.

Siber mağduriyet yaşıyan bireylerin sosyal hayatta kuramadığı sağlıklı ilişkileri sanal ortamda kurmaya çalıştıkları için siber mağduriyet yaşadıkları ve buna ses çıkaramadıkları araştırmalar tarafından ortaya konmuştur. Bu kapsamda bireylerin

yeterlilik ve ilişkili olma ihtiyaçlarını karşılamaları durumunda gerçek hayatta sağlıklı ilişkiler kuracağı ve siber mağduriyete daha az uğrayacağı düşünülmektedir.

5.4. Güvengenlik siber mağduriyeti anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Araştırma sonuçlarına göre siber zorbalık puanları ile güvengenlik puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Araştırmada güvengenliğin siber mağduriyeti anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Güvengenlik puanlarındaki pozitif yönde bir standart sapmalık değişimin siber mağduriyet puanlarındaki negatif yönde .02 standart sapmalık bir değişimi açıkladığı bulunmuştur. Diğer bir ifade ile güvengenlik puanlarındaki artış siber mağduriyetteki negatif yöndeki artışı açıklayabilmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre güvengenlik siber mağduriyeti % 1.1 olarak düşük bir oranla anlamlı olarak açıklamaktadır. Açıklama oranının düşük olması nedenleri olarak sanal ortamın yeterince denetlenememesi ve kontrol edilememesi gösterilebilir. Çünkü siber zorbalığa uğrayan bireyin güvengenlik özelliği yüksek olsa dahi sanal ortamda siber zorbalığı engelleyemediğinden siber zorbalığa maruz kalabilmektedir.

Uğörol'un (2013) yaptığı araştırma da bu araştırma bulgularını destekler nitelikte olup, güvengenlik becerilerini geliştirmeye dayalı grup çalışmalarının, kurban davranışlarını azaltmada etkili bir yaklaşım olduğunu bulmuştur. Aynı şekilde Karakaş (2015) hemşirelerin mobbinge baş etmede atılganlık (güvengenlik) eğitimi almalarının mobbing ile daha etkili bir şekilde baş etmelerine yardım ettiğini bulmuştur.

Araştırma bulguları bireylerin güvengenlik özelliklerinin yüksek olmasının siber mağduriyete uğramalarını azaltacağını destekler niteliktedir. Güvengenlik başkalarına zarar vermeden kendi haklarını koruyarak davranma biçimi olarak betimlendiğinden bu şekilde sağlıklı ilişkiler kuran birey, herhangi bir elektronik zarar verme eylemi ile karşı karşıya kaldığında buna uygun bir tepki verecektir. Bu eylemin devam etmesi durumunda ise uygun baş etme yöntemini kullanarak ve gerekli yerlere başvurarak mağduriyet yaşamaktan kurtulacaktır.

Güvengenlik düzeyi düşük olan bireyler ya saldırgan davranışlar sergileyecekler ya da çekingen bir yapıda kalacaklardır. Bu iki davranış türü bireyin siber mağduriyet yaşamasına sebep olacaktır. Yukarıdaki açıklamalara ve yapılan bu araştırma

sonuçlarına göre bireylerin siber mağduriyete uğrama oranlarını düşürmenin bir yolunun onların güvengenlik seviyelerini yükseltmek olduğu söylenilebilir.

5.5. Siber zorbalık puanları çeşitli demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

5.5.1. Siber zorbalık puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Araştırma bulguları siber zorbalık davranışlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığını göstermektedir. Erkeklerin siber zorbalık puanlarının ortalaması kızların siber zorbalık puanlarının ortalamasından yüksek bulunmuştur. Bu bulgu erkeklerin kızlara oranla daha çok siber zorbalık yaptığını göstermektedir.

Arıcağın (2009) araştırma sonuçları siber zorbalık ve cinsiyet ilişkisi bakımından bu araştırma sonucu ile örtüşmektedir. Arıcağda (2009) erkeklerin kızlardan daha fazla siber zorbalığa karıştığını bulmuştur. Aynı şekilde Peker ve Akbaba (2016), Dilmaç (2009), Li (2006), Erdur- Baker ve Kavşut (2007), Çetinkaya (2010), Dehue, Bolman ve Völlink (2008), Özbay (2013), Smith ve arkadaşları (2006), Serin (2012) ve Kowalski ve Limber (2007)' in de elde ettikleri bulgular bu araştırma sonucunda elde edilen bulgulara paralel olarak erkeklerin kızlardan daha fazla siber zorbalık yaptığını ortaya koymuştur.

Buna karşın Agatston, Kowalski ve Limber'in (2007) araştırma sonucunda olduğu gibi bazı araştırma sonuçlarını bu araştırma sonuçları ile farklılık göstermekte ve kızların erkeklerden daha çok siber zorbalık yaptıkları belirtilmiştir (Li, 2007; Slonje ve Smith, 2008). Bunun yanında cinsiyet ile siber zorbalık davranışı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koyan çalışmalar da vardır (Hinduja ve Patchin, 2008; Beran ve Li, 2005; Topçu, Erdur-Baker, Çapa-Aydı, 2008).

Erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalık yapma nedenleri erkeklerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kızlardan daha fazla kullanması olarak gösterilebilir (Burnukara, 2009). Erkeklerin sanal ortamda fiziksel üstünlüklerini korumak için siber zorbalık eylemlerinde bulundukları görüşü de erkeklerin kızlardan daha çok siber zorbalık yapma nedenleri arasında gösterilebilir (Tosun, 2015).

Bu araştırmada erkeklerin hem psikolojik ihtiyaçlarının doyumunu puanlarının hem de güvengenlik puanlarının kız öğrencilere göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Diğer bir ifade ile erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalık yapma nedenleri arasında erkeklerin psikolojik ihtiyaçlarını doyurma düzeylerinin ve güvengenlik düzeylerinin kızlara oranla daha düşük olması gösterilebilir. Ayrıca ailelerin erkek çocuklarını kız çocuklarına oranla daha çok görmezden gelmeleri ve erkek çocuklarını daha az denetlemeleri erkek öğrencilerin daha çok siber zorbalık yapmasına neden olduğu savunulabilir.

5.5.2. Siber zorbalık puanları sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Araştırma sonuçlarında elde edilen bulgular siber zorbalık puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığını göstermektedir. Bu bulgu niversite ğrencilerinin 1. sınıfta veya 4. sınıfta olmasının siber zorbalık puanlarında herhangi bir farklılığa yol açmadığını göstermektedir.

Literatürde yapılan araştırmalarda siber zorbalık davranışlarını sınıf düzeyine göre inceleyen araştırma sonuçlarında farklı bulgular elde edilmiştir. Yapılan araştırmaların bazılarında (Dalmaz, 2014; Burnukara, 2009; Slonje ve Smith, 2008; zdemir ve Akar, 2011; Beran ve Li, 2005) siber zorbalığın sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği ortaya konmuştur. Gezgin ve uhadır (2012) da niversite öğrencileri ile yaptıkları araştırmada öğrencilerin siber zorbalığa karşı duyarlılıklarının sınıf düzeyine göre değişmediği bulunmuştur.

Ancak Serin (2012), siber zorbalık davranışlarının sınıf düzeyine göre farklılaştığını ortaya koymuştur. Kocaşahan (2012) ise niversite ğrencilerinde siber zorbalık davranışlarının sınıf düzeyine göre farklılaştığını; 1.sınıf ğrencilerinin st sınıf öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıklarını not etmiştir. Aynı şekilde Taştekin (2016), Eroğlu ve Peker (2015) ve Williams ve Guerra'nın (2007) bulduğu siber zorbalık puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı bulgusu bu araştırma sonuçları ile çelişmektedir.

Siber zorbalık açısından sınıf düzeyine göre anlamlı farklılıklar görülmemesinin nedeni olarak toknolojik gelişmeler ile birlikte niversite ğrencilerinin sınıf düzeyine

göre bilgi iletişim araçlarına ulaşma ve bu araçları kullanma imkanlarının eşit olması olarak gösterilebilir.

5.5.3. Siber zorbalık puanları öğrenim görülen fakülteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Bu araştırma sonucuna göre siber zorbalık açısından fakülte türleri arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Eğitim Fakültesi, Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin Mühendislik Fakültesi öğrencilerine oranla daha yüksek siber zorbalık puanlarına sahip oldukları görülmüştür.

Horzum ve Ayas (2013) öğretmenler üzerinde yaptıklarında çalışmalarında psikolojik danışmanların (rehber öğretmenlerin) siber zorbalık farkındalıklarının diğer branş öğretmenlerine göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Ancak Dalmaz (2014)'ın üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmanın sonuçları bu araştırma sonuçlarından farklı olarak fakülte türüne göre siber zorbalık puanlarının farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Aynı şekilde Uysal, Duman, Yazıcı ve Şahin (2014)'in yaptığı araştırma sonucunda öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının bölüme göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

5.6. Siber mağduriyet puanları çeşitli demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

5.6.1. Siber mağduriyet puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Araştırma bulguları siber mağduriyet davranışlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığını göstermektedir. Bu bulgu siber mağduriyet açısından kızlar ile erkekler arasında fark olmadığını göstermektedir.

Dalmaz'ın (2012) araştırma bulguları bu araştırma bulgularını destekler nitelikte olup siber mağduriyet açısından cinsiyete göre farklılaşma olmadığını göstermektedir. Aynı şekilde Arıcak (2009), Smith ve arkadaşları (2006) ve Ybarra ve arkadaşları (2007) da araştırmalarında kız ve erkekler arasında siber mağduriyet açısından anlamlı bir farklılık olmadığını bulmuşlardır.

Bununla birlikte siber mağduriyetin kızlara oranla erkeklerde daha fazla olduğu ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (Çiftçi, 2010; Eroğlu, 2011; Dilmaç, 2009; Katzer, Fetchenhauer ve Belschak, 2009; Topçu, 2008; Erdur-Baker, 2010). Literatürdeki bazı araştırma sonuçları ise kızların erkeklerden daha çok siber mağduriyet yaşadıklarını ortaya koymuşlardır (Peker ve Akbaba, 2016; Kowalski ve Limber, 2007; Dempsey vd, 2009; Li, 2005).

İlgili literatür siber mağduriyet ile cinsiyet arasındaki farklılaşmaya dair farklı sonuçlar ortaya koysa da araştırmamızda cinsiyete göre siber mağduriyetin farklılaşmadığı bulunmuştur. Peker, Eroğlu ve Çitemel (2012) bu durumu elektronik iletişim araçlarını zarar vermek maksadıyla kullanmanın erkeklerde ve kızlarda aynı etkiye neden olması olarak açıklamışlardır. Başka bir ifade ile kızlar ve erkekler siber zorbalıktan aynı düzeyde etkilenmektedir.

Kız ve erkek öğrencilerin siber mağduriyet puanlarında anlamlı fark olmamasının nedenleri arasında üniversite öğrencilerinin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşması olarak da gösterilebilir.

5.6.2. Siber mağduriyet puanları sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Araştırma sonuçlarında elde edilen bulgular siber mağduriyet puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığını göstermektedir. Bu bulgu üniversite öğrencilerinin 1. sınıfta, 2. sınıfta veya 4. sınıfta olması siber mağduriyet yaşama oranını etkilemediğini göstermektedir.

Siber mağduriyet ile sınıf düzeyi arasındaki ilişkiyi ortaya koyan araştırmalara bakıldığında kimi araştırmalarda (Özdemir ve Akar, 2011; Dalmaz, 2014; 2009; Smith, vd, 2006) siber mağduriyet ile sınıf düzeyi açısından bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Kimi araştırmalarda ise siber mağduriyet ile sınıf düzeyi arasından bir farklılık olduğunu ve siber mağduriyet oranının alt sınıflarda üst sınıflara oranla daha yüksek olduğu görülmektedir (Bayar, 2010; Ybarra, vd, 2007; Williams ve Guerra, 2007). Bununla birlikte bazı araştırmalarda ise siber mağduriyetin üst sınıflarda alt

sınıflardan daha yüksek olduğu ortaya konmuştur (Serin, 2012; Campbell, 2005; Burnukara, 2009; Ybarra ve Mitchell, 2004a).

Siber zorbalık eylemlerinin aynı anda birden çok kişiyi etkileyeceği göz önünde bulundurulduğunda bu kişilerin farklı sınıf seviyelerinde olması da kaçınılmaz hale gelecektir. Aynı şekilde bilgi iletişim teknolojileri kullanarak zarar verme eylemlerinin bütün üniversite öğrencilerini olumsuz etkileyecek olması sınıf seviyesine göre siber mağduriyet oranının farklılaşmamasını açıklamaktadır.

5.6.3. Siber mağduriyet puanları öğrenim görülen fakülteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Araştırma sonuçlarına göre siber mağduriyet açısından fakülte türleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Üniversite öğrencilerinin öğrenim gördükleri fakültelere göre siber zorbalık ile karşı karşıya gelmeleri arasında bir farklılık bulunmamıştır.

Dalmaz (2014)'ın üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmada sonuçları da bu araştırma ile paralel sonuçlar gösterip fakülte türüne göre siber mağduriyet puanlarının farklılaşmadığını not etmiştir. Uysal, Duman, Yazıcı ve Şahin (2014)'in yaptığı araştırma sonucunda öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının bölüme göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucu da bu araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.

Fakülte türüne göre siber mağduriyet puanları arasında bir farklılık bulunmaması nedenleri arasında siber zorbalığın sanal ortamda yapılıyor olması ve yapılan bu zorbalığın zaman ve mekan tanımadan herkese yapılabilmesi olarak gösterilebilir.

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde psikolojik ihtiyaçların doyum düzeyi hem siber zorbalık yapmayı hem de siber zorbalığa maruz kalmayı anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Öz belirleme kuramına göre en genel psikolojik ihtiyaçlar olan özerklik, yeterlilik ve ilişkili olma ihtiyaçlarından yeterlilik ve ilişkili olma siber zorbalığı ve siber mağduriyeti anlamlı düzeyde yordarken özerklik ihtiyacı siber zorbalığı ve siber mağduriyeti yordamamıştır. Çalışmanın başında belirtildiği gibi özerklik, yeterlilik ve ilişkili olma ihtiyaçlarını bütün olarak gerçek yaşamda

doyuramayan bireylerin bu ihtiyaçları sanal ortamda doyurmak isteyeceği ve siber zorbalığa bulaşacağı öngörüsü araştırma sonuçlarında doğrulanmıştır.

Güvengenlik değişkeni bakımından bakıldığında ise güvengenlik ile siber zorbalık arasında anlamlı fark bulunurken siber mağduriyet açısından öngörülenden düşük bir fark bulunmuştur. Güvengenlik ile siber mağduriyet arasında düşük bir fark çıkmasının nedenleri arasında örneklem grubunun belli yaş aralığında olması, sanal ortamda zorbalığa maruz kalma ihtimalinin herkes için yüksek olması olarak gösterilebilir. İlgili literatürde siber zorbalık davranışları ile psikolojik ihtiyaçların doyumu ve özellikle güvengenlik arasındaki farklılaşmayı ve yordayıcılık etkisini inceleyen araştırmaların çok sınırlı olması bu araştırmayı sonuçları bakımından önemli kılmaktadır.

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırmada siber zorbalık, siber mağduriyet, psikolojik ihtiyaçların doyumu (özerklik, yeterlilik, ilişkili olma) ve güvengenlik arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç ile yapılan araştırmanın sonuçları genel olarak şu şekilde özetlenebilir:

1. Psikolojik ihtiyaçların doyumu siber zorbalık puanlarındaki değişimin %13.4'ünü açıklamaktadır. Psikolojik ihtiyaçlardan olan yeterlilik ve ilişkili olma siber zorbalığın anlamlı birer yordayıcıları olarak bulunmuştur. Özerklik ise siber zorbalığı anlamlı düzeyde açıklamamıştır.
2. Güvengenlik siber zorbalık puanlarındaki değişimin % 8.4'ünü açıklamaktadır.
3. Psikolojik ihtiyaçların doyumu siber mağduriyet puanlarındaki değişimin %10.7'sini açıklamaktadır. Psikolojik ihtiyaçlardan olan yeterlilik ve ilişkili olma siber mağduriyetin anlamlı birer yordayıcıları olarak bulunmuştur. Özerklik ise siber mağduriyeti anlamlı düzeyde açıklamamıştır.
4. Güvengenlik siber mağduriyet puanlarındaki değişimin % 1.1'ini açıklamıştır.
5. a). Cinsiyete göre siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha çok siber zorbalık yaptıkları bulunmuştur.
b). Sınıf düzeyine göre siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.
c). Fakülte türüne göre siber zorbalık yapma arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Eğitim ve Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin Mühendislik Fakültesi öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde siber zorbalık yaptıkları bulunmuştur.

6. a). Cinsiyete göre siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.
- b). Sınıf düzeyine göre siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.
- c). Fakülte türüne göre siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

6.2. Öneriler

6.2.1. Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler

1. Araştırma sonuçlarında yeterlilik ve ilişkili olma psikolojik ihtiyaçlarının doyum düzeyinin düşük olması siber zorbalığı arttırdığı görülmektedir. Bu bulgu siber zorbalığı önlemede yeterlilik ve ilişkili olma psikolojik ihtiyaçların doyurulmasının önemli olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda bu ihtiyaçların doyurulması konusunda eğitim personeline önemli görevler düşmektedir.
 - a. Öğretim görevlilerinin, öğrencilerin yeterlilik ve ilişkili olma ihtiyaçlarını doyumalarına yardımcı olmaları gerekmektedir. Grup etkinlikleri yapılarak öğrencilerinin birbirleri ile sağlıklı ilişkiler kurması sağlanabilir. Öğrencilere yeterliliklerinin farkına varacakları sorumluluklar verilebilir.
 - b. Okul psikolojik danışmanları öğrencilere psikolojik ihtiyaçların doyumunun önemini anlatabilir, bu ihtiyaçları doyurma yöntemleri ve öğrencilerini kendilerini doğru bir şekilde tanımalarına yönelik, bireysel görüşme, grup rehberliği ve seminerler düzenleyebilirler.
 - c. Uzmanlar tarafından üniversite öğrencilerine etkili iletişim, problemlerle başa çıkma stratejileri, güvengenlik gibi konularda seminerler verilebilir.
2. Araştırmada güvengenlik düzeyinin siber zorbalığı etkilediği görülmüştür. Eğitim ortamlarında etkili iletişim hakkında öğrenciler ile çalışmalar yapılabilir.
3. Araştırma sonuçlarında yeterlilik ve ilişkili olma psikolojik ihtiyaçlarının doyum düzeyinin düşük olması siber mağduriyeti arttırdığı görülmektedir. Siber mağduriyeti önlemede yeterliliğin ve ilişkili olmanın doyurulmasının önemli olduğu görülmektedir. Öğrencilere istemediği bir durum ile karşılaştığında nasıl tepki

vereceğini ve nerelere başvuracağını öğretmelidir. Birey olumsuz bir durumla karşılaştığında kendini çaresiz hissetmemelidir. Çünkü çaresiz birey siber zorbalığa uğramayı kabul edip sesini çıkaramayabilir.

4. Araştırmada güvengenlik düzeyinin siber mağduriyeti etkilediği görülmüştür. Eğitim ortamlarında güvengenlik becerileri geliştirme eğitimleri verilerek öğrencilerin güvengenlik düzeyleri yükseltip siber mağduriyet yaşamaları azaltılabilir.

6.2.3 İleride Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırma üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Daha sonra yapılacak olan çalışmalara ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri de katılarak; farklı sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerden örneklem seçerek araştırmaların yapılması önerilmektedir.
2. Araştırma sonuçlarında fakültelere göre siber zorbalık puanlarının farklılaştığı görülmüştür. İleride üniversite öğrencileri ile siber zorbalık üzerine yapılan çalışmalarda bu bulgunun test edilmesi faydalı olacaktır.
3. Siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarının tespiti için öğrenci bildirimleri kullanılmıştır. Siber zorbalık istenmeyen bir davranış olduğundan, bazı öğrenciler bu davranışlarını araştırmacıdan gizlemiş olabilir. Bu yüzden ileride yapılacak çalışmalarda daha doğru sonuçlar elde edebilmek için ölçeklerin yanında gözlem yoluyla ya da öğrencilerin yakın çevrelerinden bilgi alarak da veri toplama işlemi yapılabilir.
4. Bu araştırmada araştırılan konulardan birisi siber mağduriyet ile güvengenlik arasındaki ilişkidir. Daha sonra yapılacak araştırmalarda siber zorbalık ile başa çıkmada güvengenlik eğitimlerinin etkisi araştırılabilir.
5. Bu araştırmada olduğu gibi siber zorbalığın ve siber mağduriyetin yordayıcılarını belirleyen araştırmaların yapılması konunun tam olarak açıklanmasına katkı sağlayacaktır. Yordayıcılarının tam olarak ortaya konması, siber zorbalığı ve siber mağduriyeti önleme programlarının hazırlamasını gündeme getirecektir.
6. Siber zorbalık davranışlarının ve siber mağduriyetin azaltılması için öğrencilere ve ailelere yönelik gerekli eğitim programlarının hazırlanması ve bu programların uygulanması gerekmektedir. Hazırlanan eğitim programlarında

psikolojik ihtiyaçların sağlıklı bir şekilde doyurulmasına ve güvengelik becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların da yer alması faydalı olacaktır. Araştırmacıların gerekli eğitim programlarının hazırlanmasında aktif bir rol üstlenmelerinin gerektiği düşülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acet, M. (2006). *Sporda saldırganlık ve şiddet*. İstanbul: Morpa Kültür.
- Akbulut, Y. & Çuhadar, C. (2010). Reflection of preservice information technology teachers regarding cyberbullying. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 2(3), 67-76.
- Akçagündüz, H. & Oral, B., & Avanoğlu, Y., (2006). Bilgisayar oyunları ve internet sitelerinde sanal şiddet öğelerinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 67-82.
- Alberti, R., & Emmons, M. (2002). *Kendinize Yatırım Yapın! Atılganlık*. Sibel Katlan (Çev.). Ankara, Hekimler Yayın Birliği.
- Alikaşifoğlu, M., Ercan, O., Erginöz, E., & Kaymak, D. A. (2004). Violent behavior among Turkish high school students and correlate of physical fighting. *European Journal of Public Health*, 14(2), 173-177.
- Altun, E. (2006). *Akılci duygusal temelli güvengelik eğitiminin ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin akılci olmayan inanç ve güvengelik düzeyine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Anderson, T. & Sturm, B. (2007), Cyberbullying: from playground to computer. *Young Adult Library Services*, 5, 24-27.
- Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Arıcak, O. T. (2011). Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi*, 2(6), 10-12.
- Arıcak, O. T., Sıhayyen, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N., & Mehmedov, C. (2008). Cyberbullying among turkish adolescents. *Cyberpsychology & Behavior*, 11(3), 253-261.
- Arıcak, O. T., Tanrikulu, T. & Kınay, H.. (2012). Siber mağduriyet ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(11), 1-6.
- Ateş, B., & Güler, M. (2016). ergenlerde siber zorbalığın yordayıcısı olarak algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 391-408

- Ayas, T. (2011, 3-5 Ekim). Lise öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma yaygınlığı. 11. *Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi* 'nde sunulan bildiri, İzmir.
- Ayas, T. (2016). An examination of the relationship between students involved and not involved in cyberbullying incidents and self-esteem and extroversion. *Education and Science*, 41, 186, 205-216.
- Ayas, T., & Horzu, M. B. (2012). Being cyber bully and victim among primary school students. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380. <http://ilkogretim-online.org.tr/> adresinden 12.04.2014 tarihinde alınmıştır.
- Aydoğan, D., & Dilmaç, B. (2010). Parental attitudes as a predictor of cyberbullying among primary school children. *International Journal of Psychological and Brain Sciences*, 2, 227-231.
- Aytaç, S. (1997). *Çalışma yaşamında kariyer: yönetim planlaması, geliştirilmesi ve sorunları*. İstanbul: Epsilon.
- Ballard ME, Rattley KT, Fleming WC. vd. (2004). School aggression and dispositional aggression among middle school boys. Research in middle level. *Education Online*, 27(1), 1-11.
- Barlett, C. P., & Gentile, D. A. (2012). Attacking others online: The formation of cyberbullying in late adolescence. *Psychology of Popular Media Culture*, 1(2), 123-135.
- Bayar, Y. (2010). *Okul sosyal iklimi ile geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiler: genellenmiş akran algısının aracı rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Belsey, B. (2008). Cyberbullying an emerging threat to the always on generation. http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Article_by_Bill_Belsey.pdf adresinden, 12.11.2014 tarihinde alınmıştır.
- Beran, T. & Li, Q. (2005). Cyber-Harassment: A study of a new method for an old behavior, *Journal Of Educational Computing Research*, 32, 265-277.
- Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its Causes, Consequences, and Control*. New York: Mcgraw-Hill.
- Berson, I.R., Berson M.J. & J.M. Ferron (2002). Emerging risks of violence in the digital age: lessons for educators from an online study of adolescent girls in the united states. *Journal Of School*, 1, 51-71.

- Besag, E. V. (2006). Understanding girls' friendships, fights and feuds. *Open University*. New York.
- Biegler, S. & Danah B. (2010). Risky Behaviors and online safety: a 2010 literature review. <http://www.zephorio.org/files/2010SafetyLitReview.pdf>. adresinden 12.12.2014 tarihinde alınmıştır.
- Blair, J. (2003). New breed of bullies torment their peers on the internet. *Education Week*, 22 (21), 6-9.
- Brown, K., Jackson, M. & Cassidy, V. (2006). Cyber –bullying: developing policy to direct responses that are equitable and effective in addressing this special form of bullying. *Canadian Journal of Educational Administration and Policy*, 57, 80-116.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. 1. Baskı. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Burnukara, P. (2009). *İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, L., & Padilla, P. (2010). Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile. *Computers in Human Behavior*, 26, 1128–1135.
- Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise?. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15(1): 68-76.
- Campfield, D.C. (2008). *Cyber bullying and victimization: Psychosocial characteristics of bullies, victims, and bully/victims*. (Yayımlanmamış doktora tezi). The University of Montana, Montana.
- Canoğulları, Ö. (2014). *İnternet bağımlılık düzeyleri farklı ergenlerin cinsiyetlerine göre psikolojik ihtiyaçları, sosyal kaygıları ve anne baba tutum algılarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Cenkseven Önder, F., & Yurtal, F. (2008). Zorba, kurban ve olumlu özellikler taşıyan ergenlerin aile özelliklerinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 8(3), 805-832.
- Cihangir-Çankaya, Z. (2005). *Öz belirleme modeli: özerklik desteği, ihtiyaç doyumu ve iyi olma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Cihangir-Çankaya, Z., & Bacanlı, H. (2003). *İhtiyaç doyum ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması*. VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Malatya.
- Connolly, I., & O'Moore, M. (2003). Personality and family relations of children who bully. *Personality and Individual Differences*, 35, 559-567.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi.
- Çağdaş, A. (2000). *Çocukla iletişim-iletişim dili özellikleri*. Selçuk Üniversitesi Anaokulu Öğretmeni El Kitabı. Rehber Kitaplar Dizisi. İstanbul: Ya-Pa.
- Çelen, F. K., Çelik, A., & Seferoğlu, S. (2011, 2- 4 Şubat). *Çocukların internet kullanımları ve onları bekleyen çevrim-içi riskler*. Akademik Bilişim, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Çelik, S., Atak, H. & Erguzen, A. (2012). Kişilik özelliklerinin siber zorbalık üzerindeki etkisi. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)* 49, 129-150.
- Çelikkaleli, Ö. (2005). *Lise öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi ve psikolojik ihtiyaçları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Çelikkaleli, Ö., & Gündoğdu, M. (2005). Eğitim fakültesi öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(5), 43-53
- Çetin, B., Eroğlu, Y., Peker, A., Akbaba, S. & Pepsoy, S. (2012). The investigation of relationship among relational-interdependent self-construal, cyberbullying and psychological disharmony in adolescents: *An investigation structural equation modelling*. *Educational Sciences*, 12(2), 646-653.
- Çetin, B., Peker, A. & Eroğlu, Y. (3-5 Haziran 2010). *Kız Öğrencilerde Siber Zorba ve Kurban Olmanın Yordayıcıları Olarak İnternet Bağımlılığı ve Yaşam Doyumu*. Keser, N., Baytekin, B. (Eds). 1.Uluslararası Kadın ve Sağlık Kongresi Kongre Kitabı. Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Sakarya.
- Çetin, B., Peker, A., Eroğlu, Y. & Çitemel, N. (2011). Siber zorbalığın bir yordayıcısı olarak ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar: Ergenler için bir ön çalışma. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(3), 1064-1080.
- Çetinkaya, B. (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde siber zorbalığın yaygınlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Çifçi, S. (2010). *Dokuzuncu sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Dalmaz, E. (2014). *Üniversite öğrencilerinde siber zorbalık/mağduriyet, depresyon ve anksiyete arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- David-Ferdon, C., & Hertz, M.F. (2007). Electronic media, violence, and adolescents: An emerging health problem. *Journal of Adolescent Health*, 41, 1-5.
- Deci, E. L. (1992). The relation of interest to the motivation of behavior: A self determination theory perspective. In K. A. Renninger, S. Hidi ve A. Krapp (Eds.), *The role of interest in learning and development*, 43-70.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York: *Plenum*.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality. In R. A. Dienstbier (Ed.), *Nebraska symposium on motivation, 1990: Perspectives on motivation*, 237–288. Lincoln, NE, US: *University of Nebraska*.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227– 268.
- Deci, E. L., Ryan, R. M., Gagne, M., Leone, D. R., Usunov, J. ve Kornazheva, B. P. (2001). Need satisfaction, motivation, and well-being in the work organizations of a former Eastern Bloc country. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 930- 942.
- Dehue, F., Bollman, C., & Völlink, T. (2008). Cyberbullying: youngsters’ experiences and parental perception. *Cyberpsychology & Behavior: The Impact of the Internet, Multimedia and Virtual Reality on Behavior and Society*, 11 (2), 217-223.
- Dempsey, A.G., Sulkowski M.L., & Storch, E. A. (2009). Differences between peer victimization in cyber and physical settings and associated psychosocial adjustment in early adolescence. *Psychology In The Schools*, 46, 962-972.
- Deniz, M. E. (1997). *Üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve kültürel farklara dayalı atılkanlıkları üzerinde bir atılkanlık eğitimi denemesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Dilmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1291-1325
- Dönmez, M, M. (2007) *Meslek lisesi öğrencilerinin atılganlık düzeylerine göre yaşam doyumu ve duyguları ifade etme eğilimlerinin karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ekşi, F. (2012). Narsistik kişilik özelliklerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalığı yordama düzeyinin yol analizi ile incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (3), 1683- 1706.
- Erdoğan, M. Y. (2005). Suça önlendirilen ve yönlendirilmeyen çocukların aile ilişkileri ile saldırganlık davranışlarının karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(3), 106-114.
- Erdur-Baker, Ö. (2010). Cyberbullying and Its Correlation to Traditional Bullying, Gender, and Frequent and Risky Usage of Internet-Mediated Communication Tools. *New Media Society*, 12 (1), 109-125.
- Erdur, Baker, Ö., & Kavşut, F.. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eurasian Journal Of Educational Research*, 27, 31-42.
- Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu öz-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık/ mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Eroğlu, Y. (2014). *Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyeti yordayan risk etmenlerini belirlemeye yönelik bütüncül bir model önerisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Eroğlu, Y., & Peker, A. (2011). Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: Yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 1-15.
- Eroğlu, Y., & Peker, A. (2015). Ergenlerde Akran İlişkileri İle Siber Zorbalık Statüleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Turkish Studies*, 10(11), 593-606.
- Franzoi, S. L. (2005). *Social Psychology*. New York: McGraw-Hill Higher Education.
- Freud, S. (1971), *Psikanalize giriş dersleri*, (S. Budak Çev.). Ankara: Öteki, 1994.
- Geçtan, E. (2010). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Metis.

- Gezgin, D. M., & Çuhadır, C. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi Uluslar Arası E Dergi*, 2(2), 93-104.
- Gisladóttir, N. B. (2016). Cyberbullying among Adolescents: Bullies and Victims Associated with Parental Relations, Online Usage Time and Gender Differences. *Department of Psychology School of Business*, 051090-2689.
- Göktürk, Ö. G. (2009). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerine uygulanan atılganlık eğitimi programının öğrencilerin atılganlık düzeyine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Graham, R S., & Rees, S. (1991). Assertion training: How to be who you really are. First edition. London and New York: Routledge.
- Greene, M. B. (2006). Bullying in school: A plea for measure of human rights. *Journal of Social Issues*, 62, 63-69.
- Griffin, R. S., & Gross, A. M. (2004). Childhood bullying: Current findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 379-400.
- Güler, Ö. (2006). *İlköğretim 5. ve 8. sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyi ile akademik başarı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Hakan, S. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Farklı Zorbalık Türleri ile Karşı Karşıya Kalma Sıklığının ve Boyun Eğme Davranışı ile Durumluk-Sürekli Öfke ile İlişkisinin Karşılaştırılması. *Millî Eğitim, National Education*, 190, 54-71.
- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2005). Research summary: Cyberbullying victimization. Preliminary findings from an online survey of Internet-using adolescent. http://www.cyberbullying.us/cyberbullying_victimization.pdf. adresinden 22.01.2015 tarihinde alınmıştır.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29, 129-156.
- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2009). Bullying beyond the schoolyard: preventing and responding to cyberbullying, Corwin Press, California.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2010). Bullying, Cyberbullying, and Suicide. *Archives of Suicide Research*, 14(3), 206-221.

- Horzum, M.B., & Ayas, T. (2013). Rehber öğretmenlerin sanal zorbalık farkındalık düzeyinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 28(3), 195-205.
- İlhan, T. (2009). *Üniversite öğrencilerinin benlik uyumu modeli: Yaşam amaçları, temel psikolojik ihtiyaçlar ve öznel iyi oluş*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- İlhan, T., & Özbay, Y. (2010). Yaşam amaçlarının ve psikolojik ihtiyaç doyumunun öznel iyi oluş üzerindeki yordayıcı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(34), 109-118.
- Juvonen, J., & Elisheva F. G. (2008). Extending The School Grounds?—Bullying experiences in cyberspace. *J Sch Health*, 78(9), 496-505.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2004). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim.
- Karakaş, A. S. (2011). *Mobbinge maruz kalan hemşirelere verilen atılacaklık eğitiminin mobbinge baş etmeye etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (16. Baskı). Ankara: Nobel.
- Katzer, C., Fetchenhauer, D., & Belschak, F. (2009). Cyberbullying: Who are the Victims? A Comparison of Victimization in Internet Chatrooms and Victimization in School. *Journal of Media Psychology*, 21 (1), 25-36.
- Kaya, Z. (2001). *Meslek lisesi öğrencilerinin atılacaklık ve sürekli kaygı düzeylerinin karşılaştırılması üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kocaşahan, N. (2012). *Lise ve üniversite öğrencilerinde akran zorbalığı ve sanal zorbalık*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi/Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Koç, Z. (2006). *Lise öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kopecký, K., Szotkowski, R., & Krejci, V. (2012). The risks of internet communication. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 69, 1348 – 1357.
- Korkut, F. (2004). *Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. (1. Baskı). Ankara: Anı.

- Kowal, J., & Fortier, M. S. (1999). Motivational determinants of flow: Contributions from self-determination theory. *Journal of Social Psychology*, 139, 355-368.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 22-30.
- Kowalski, R. M., Limber, S. P. & Agatston, P.W. (2008), Bullying in the digital age. *Blackwell Publishing*, Boston.
- Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. İstanbul: Altın.
- Krumbholz, A.S., Jäkel, A., Schultze, M. & Scheithauer, H. (2012). Emotional and behavioural problems in the context of cyberbullying: a longitudinal study among german adolescents. *Emotional and Behavioural Difficulties* 17(3-4), 329–345.
- Laftman, S. B., Modin, B. & Östberg, V. (2012). Cyberbullying and subjective health a large-scale study of students in Stockholm, Sweden. *Children and Youth Services Review*, 35, 112–119.
- Lapidot-Lefler, N.,& Dolev-Cohen, M. (2015). Comparing cyberbullying and school bullying among school students: prevalence, gender, and grade level differences. *Soc Psychol Educ*, 18, 1–6.
- Lenhart, A. (2007). Cyberbullyin, <http://www.pewinternet.org/2007/06/27/cyberbullying/> adresinden 15.12.2014 tarihinde alınmıştır.
- Lenhart, A. (2009). Adults and Social Network Websites. <http://www.pewinternet.org/Reports/2009/Adults-and-Social-Network-> adresinde, 07.11.2014 tarihinde alınmıştır.
- Leung, A. N. & Chang, C. M. (2013). Game On? Online friendship, cyberbullying,, and psychosocial adjustment in Hong Kong Chinese children. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 32(2), 159-185.
- Li, Q. (2005). Cyber harassment: A study of new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School Psychology International*, 27, 157-170.
- Li, Q. (2007). New bottle but old wine: A research cyberbullying in schools, *Computers In Human Behavior*, 23, 1777-1791.

- Luker, J. M. (2015). *Perceptions of Cyberbullying within Higher Education*. In partial fulfillment of the requirements for the degree (Doctor of education). Hamline University, Minnesota.
- Lyznicki, J. M., Mc Caffree, M. A., & Robinowitz C. B. (2004). Childhood bullying: Implications for physicians, *American Family Physician*, 70, 1723-1730.
- Manap, A. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencileri ve siber zorbalık: Samsun ili örneği, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Mann, D. (2010). Emotional troubles for 'cyberbullies' and victims. *Archives of General Psychiatry*, July.
- Marczak, M. & Coyne, I. (2010). Cyberbullying at school: good practise and legal aspects in the united kingdom. *Australian Journal of Guidance & Counselling*, 20(2), 182-193.
- Martino, S.C., Ellickson, P.L., Klein, D.J., McCaffrey, D., & Edelen, M.O. (2008). Multiple trajectories of physical aggression among adolescent boys and girls, *Aggressive Behavior*, 34, 61-75.
- Mason, Kimberly L. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personel. *Psychology in the Schools*, 45, 323-348.
- Mishna, F., Cook, C., Gadalla, T., Daciuk, J., & Solomon, S. (2010). Cyber bullying behaviors among middle and high school students. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(3), 362-374.
- Mitchell, K. J., Wolak, J., & Finkelhor, D. (2008). Are Blogs putting youth at risk for online sexual solicitation or harassment?, *Child Abuse & Neglect*, 32(2), 277-294.
- Moeller, T.G. (2001). Youth Aggression and Violence. *Lawrence Erlbaum Associates Publishers*. New Jersey.
- Oksal, A. (1986). *Davranışlarımızın kaynakları: Güdüler davranış bilimleri*. Anadolu Üniversitesi: Ankara.
- Olweus, D. (1978). *Aggression in the schools: Bullies and whipped boys*. Washington, DC: Hemisphere (Wiley).
- Olweus, D. (1999). Sweden. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano, P.Slee (Eds), *The nature of school bullying. A cross-national perspective*. London and New York: Routledge.

- Öngün, S. K. (2000). *Anne-baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özbay, F. (2013). *Ergenlerde siber zorbalık, siber mağduriyet, aleksitimi ve öfke ifade etme biçimleri arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, M., Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Educational Administration: Theory and Practice*, 17(4), 605-626.
- Özel, S. (2013). *Lise öğrencileri arasında siber zorbalık, siber mağduriyet, depresyon ve benlik saygısı ile ilişkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Özer, G. (2009). *Öz-belirleme kuramı çerçevesinde ihtiyaç doyumu, içsel güdülenme ve bağlanma stillerinin üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarına etkileri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi üniversitesi, Ankara.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A., % Sears, D. O. (2007). *Sosyal Psikoloji*. (Çev. A. Dönmez). İstanbul: İmge (Eserin orijinali 2006' da yayımlandı).
- Pamuk, U. E. (2013). *Ortaokul öğrencilerinin atılganlık düzeyi ile akran baskısı arasındaki ilişki (İstanbul İli Tuzla İlçesi örneği)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard. *Youth Violence And Juvenile Justice*, 4, 148-169
- Peker, A. (2013). *İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının problemli internet kullanımı ve siber zorbalık üzerindeki etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Peker, A. (2015). Ergenlerin saldırganlık ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Ekev Akademi*, 19, 61, 323-336.
- Peker, A., & Ekinci, E. (2016). Genel Öz-Yeterliğin Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Davranışları Üzerindeki Yordayıcı Etkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim*, 5(4), 2126-2140.
- Peker, A., & Eroğlu, Y. (2015). Ergenlerde algılanan sosyal destek ve siber zorbalığa eğilim arasındaki ilişkiler: arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal desteğin aracı rolü.

International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 10(3), 759-778.

Peker, A., Eroğlu, Y., & Ada, Ş. (2012). Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 185-206.

Peker, A., Eroğlu, Y., & Çitemel, N. (2012). Boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılığının incelenmesi. *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9 (1), 205-221.

Pellegrini, A. D. & Bartini, M. (2001). Dominance in Early Adolescent Boys: Affiliative and Aggressive Dimensions and Possible Functions. *Merrill-Palmer Quarterly*, 47, 142-163.

Pellegrini, A. D. & Long, J. D. (2002). A Longitudinal study of bullying, dominance and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology*, 20, 259-280.

Pellegrini, A. D., Bartini, M., & Brooks, F. (1999). School bullies, victims, and aggressive victims: Factors relating to group affiliation and victimization in early adolescence. *Journal of Educational Psychology*, 91(2), 216-224.

Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562

Pornari, D. C., & Wood, J. (2010). Peer and cyber aggression in secondary school students: The role of moral disengagement, Hostile Attribution Bias, and Outcome Expectancies, *Aggressive Behavior*, 36, 81-94.

Quinn, G.P., Bell-Ellison, B.A., Loomis, W., & Tucci, M. (2007). Adolescent perceptions of violence: Formative research findings from a social marketing campaign to reduce violence school youth. *Public Health*, 121, 357-366.

Raskauskas, J., & Stoltz, A.D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43, 564-575.

Riebel, J. S., Reinhold J., & Fischer, C. U.(2009). Cyberbullying in Germany: An exploration of prevalence, overlapping with real life bullying and coping strategies. *Psychology Science Quarterly* 51(3), 298-314.

- Rogers, V. (2010). Cyberbullying: activities to help children and teens to stay safe in a texting, twittering, social networking world. London: Jessica Kingsley.
- Ryan, R. M. (1995). Psychological needs and the facilitation of integrative processes. *Journal of Personality*, 63, 397-427.
- Ryan, R. M. ve Lynch, J. (1989). Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood. *Child Development*, 60, 340-356.
- Sarak, Ö. (2012). *Lise öğrencilerinde sanal zorbalık*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Sarı, İ., Yenigün, Ö., Altıncı, E., & Öztürk, A. (2011). Temel Psikolojik ihtiyaçların tatmininin genel öz yeterlik ve sürekli kaygı üzerine etkisi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(4), 149-156.
- Sarıçam, H., Yaman, E., & Çelik, İ. (2016). The Mediator Effect of Loneliness between Perceived Social Competence and Cyber Bullying in Turkish Adolescents. *International Journal of Progressive Education*, 12(1), 99-107.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde siber zorbalık/siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Shariff, S. (2008). Cyberbullying. Issues and solutions for the school, the classroom and the home. New York: Routledge.
- Sheldon, K. M., & Bettencourt, B. A. (2002). Psychological needs and subjective well-being in social groups. *British Journal of Social Psychology*, 41, 25-38.
- Sheldon, K. M., Ryan, R. M., & Reis, H. T. (1996). What makes for a good day? Competence and autonomy in the day and in the person. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 1270-1279.
- Shen, C. X., Liu, R.D. & Wang, D.(2013). Why are children attracted to the internet? The role of need satisfaction perceived online and perceived in daily real life. *Computers in Human Behavior*, 29, 185–192.
- Sizey, D.M. (2015). *Çocuğa yönelik şiddetin önlenmesi projesi proje notları*. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, Proje No: TR2010/0136.07-1 / EUROPA AİD-132221/D/SER/TR.

- Sleglova, V., & Cerna, A. (2011). Cyberbullying in adolescent victims: perception and coping. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 5(2), 1.
- Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying?, *Scandinavian Journal Of Psychology*, 49, 147-154.
- Slonje, R., Smith, P. K. & Frisén, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29, 26–32.
- Smith, P., Mahdavi, J., Carvalho, M., & Tippet, N. (2006). An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying, <http://www.antibullyingallianceorg.uk/pdf/CyberbullyingreportFINAL2310106.pdf>/ adresinden 30.01.2015 tarihinde alınmıştır.
- Smith, K. P. & Sharp. S. (1994). *Tackling bullying in your school*. New York: Routhledge.
- Smith, Manuel J. (1998). *Hayır Dediğimde Kendimi Suçlu Hissediyorum*, (Çev. Gülden Güvenç), Ankara: HYB.
- Sourander, A., Brunstein Klomek, A., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T., Koskelainen, M. & Helenius, H. (2010). Psychosocial risk factors associated with cyberbullying among adolescents: A population-based study. *Archives of General Psychiatry*, 67(7), 720-728.
- Stover, D. (2006). Treating cyberbullying as a school violence issue. *Education Digest*, 72(4), 40-42.
- Strom, P. S., & Strom, R. D. (2005). Cyberbullying by adolescents: A Preliminary assessment. *The Educational Forum*, 70(1), 21-36.
- Suler, J. (2002). Conflicts in cyberspace: How to resolve conflict online. <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/therintro.html/> adresinden 27.11.2015 tarihinde alınmıştır.
- Sullivan K., Mark C., & Sullivan, G. (2004). *Bullying in secondary schools*. California: Corwin.
- Sünbül, A., M., Kesici, Ş., & Bozgeyikli, H. (2003). *Öğretmenlerin psikolojik ihtiyaçları, öğrencileri motive ve kontrol etme düzeyleri*. Yayımlanmış proje çalışması, Selçuk Üniversitesi, Konya. 236.
- Şahin, H. M., (2003). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*. Ankara: Nobel.
- Şahin, M. (2012). The relationship between the cyberbullying/ cybervictimization and loneliness among adolescent. *Children and Youth Sevices Rewiev*, 34, 834- 837.

- Şahin M., Sarı S., Özer Ö., & Er S. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270.
- Şahin, İ., & Kesici, Ş. (2009). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçları ve internet kullanım fonksiyonlarının problematik internet kullanımlarını yordaması*. XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı.
- Tanrıkulu T. (2013). *Siber zorbalıkla ilgili değişkenlerin incelenmesi ve gerçeklik terapisi yönelimli bir müdahale programının siber zorbaca davranışlar üzerindeki etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Taştekin, E., (2016). *Ergenlerin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygısı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkiler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tataker, T. (2003). *Ergenlerin atılganlık düzeyleri ile ruhsal sorunları arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A., and Sears, D. O. (2006). *Sosyal Psikoloji* (Çev. A. Dönmez) İstanbul: İmge.
- The Research Advisors (2006). *Sample size table*. 25 Mart 2015'te <http://www.researchadvisors.com/tools/samplesize.thm> adresinden erişilmiştir.
- Tiryaki, Ş. (2000). *Spor psikolojisi, kavramlar, kuramlar ve uygulama*. Ankara: Eylül.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior* 26, 277–287
- Topçu, Ç. (2008). *The relationship of cyber bullying to empathy, gender, traditional bullying, internet use and adult monitoring*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Topçu, Ç., & Erdur, Baker, Ö. (2010). The revised cyber bullying inventory (RCBI): Validity and reliability studies. *procedia - Social and behavioral sciences* 00 (2010) 000–000 *Middle East Technical University*, 06531, Ankara, Turkey.
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., & Çapa-Aydın, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among turkish students from different school typers. *Cyberpsychology & Behavior*, 11(6) 643-648.

- Torucu, B. K. (1994). *Eğitim sürecinde grupla danışmanlık uygulamalarının gençlerin girişimcilik gelişimine etkisi: Yenişehir sağlık meslek lisesi 'nde deneysel bir uygulama*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Tosun, N. (2015). Cyberbully and Victim Experiences of Pre-Service Teachers. *European Journal of Contemporary Education*, 15(1), 136-146.
- Townend, A.(1991). *Developing Assertiveness*, First Edition, London: Routledge.
- Türk Dil Kurumu (2014). <http://www.tdk.gov.tr> adresinden 24.01.2015 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2016). <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> adresinden 06.10.2016 tarihinde alınmıştır.
- Uçanok, Z., Karasoy, D. & Durmuş, E. (2011). *Yeni bir akran zorbalığı türü olarak sanal zorbalık: ergenlerde yaygınlığı ve önemi*. Unpublished TUBITAK Project Report, Project No: 108K424.
- Uğürol, Y. (2010). *Atılganlık becerilerini geliştirme eğitimi programının ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin zorbalığa uğrama düzeylerinin azaltılmasına etkisi: Yıbo örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Ünal, S. (2007). *Atılganlık becerileri eğitim programının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin atılganlık düzeyi ve benlik saygısı üzerindeki etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Voltan-Acar, N. (1989). *Psikolojik danışma ve rehberlik merkezlerinin örgütleniş fonksiyonları ve personelin eğitimi*. I. üniversite gençliğinde uyum sorunları sempozyumu bilimsel çalışmaları, (Ed. Nesrin H. Şahin), Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Voltan-Acar, N. (1995). Psikolojik Danışmada Çeviri Sorunu. *Bilim ve Ütopya Dergisi*.
- Voltan-Acar, N., Arıcıoğlu, A., Gültekin, F., & Gençtanırım, D. (2008). Üniversite öğrencilerinin güvengenlik düzeylerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal Of Education)* 35, 342-350.
- Voltan-Acar, N. & Öğretmen, T. (2007). Kendini belirleme (güvengenlik) ölçeği geliştirme çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3, 27, 67-78.
- Walker, J. L. (2009). *The contextualized rapid resolution cycle intervention model for cyberbullying*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Arizona State Üniversitesi, Arizona.

- Wehmeyer, M. (1999). A functional model of self-determination: Describing development and implementing instruction. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 14(1), 53-62.
- Whedon, C.K., Bakken, J.P., & Fletcher, R. (2000). The fight free classroom. *Multicultural Education*, 8(2), 30-32.
- Whirter, J. M., & Voltan Acar, N. (2000). *Ergen ve Çocukla İletişim: Öğretme, Destekleme ve Çocuk Yetiştirme Sanatı*. (3. Baskı). Ankara: US-A..
- Willard, N. (2007). Cyberbullying and cyberthreats: responding to the challenge of online social aggression. *Threats, And Distress, Champaign Research*, Illinois.
- Wei, M., Shaffer, P. A., Young, S. K. ve Zakalik, R. A. (2005). Adult attachment, shame, depression, and loneliness: The mediation role of basic psychological needs satisfaction. *Journal of Counseling Psychology*, 52, 591-601.
- Wikipedia. (2012). <http://en.wikipedia.org/wiki/Cyberbullying>. 03.02.2015 tarihinde indirilmiştir.
- Willard, N. E. (2005). Educator's guide to cyberbullying and cyberthreats. <http://www.cyberbully.org/cyberbully/docs/cbcteducator.pdf>/ adresinden 02/02/2015 tarihinde indirilmiştir.
- Williams, K. R. & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41, 14-21.
- Wolak, J., Mitchell, K., & Finkelhor, D. (2007). Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal Of Adolescent Health*, 41, 51-58.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., & Peker, A. (2011). *Başa çıkma stratejileriyle okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs.
- Yaman, E. & Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (3), 819-833.
- Yatağan, T. (2005). *Atılgnlık eğitimi programının ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin atılgnlık düzeyine etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ybarra M. L. (2004). Linkages between depressive symptomatology and internet harassment among young regular internet users. *Cyberpsychology and Behavior*, 7(2), 247-257.

- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004a). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 45, 1308-1316.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004b), "Youth engage in online harassment: Associations with caregiver-child relationships, internet use, and personal characteristics. *Journal Of Adolescence*, 27, 319-336.
- Ybarra, M. L., Alexander, C., & Mitchell, K. J. (2005). Depressive symptomatology, youth internet use and online interactions: a national survey. *Journal of Adolescent Health*, 36, 9-18.
- Ybarra, M. L., Deiner-West, M. & Leaf, P. J. (2007). Examining the overlap in internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 42-50.
- Ybarra, M. L., Mitchell, K. J., Finkelhor, D. & Wolak, J. (2007). Internet prevention messages targeting the right online behaviors. *Archives Of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 161, 138-145.
- Yıldız, S.A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3-4), 131-150.

EKLER

Ek 1. Ölçek Uygulama İzni

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ											
EVRAK AKIŞ FİŞİ											
Yer : Eği.Bil.Ens.Müd.											
Tarih: 21.01.2015	Kayıt Tarihi..:	21.1.2015									
Sayı: 172	Kayıt Numarası..:	2319									
Konusu...:Uygulama İzni-Aliseydi MAHAN											
GİDECEĞİ YER	GÖNDERİ TARİHİ	İMZA									
Öğr.İşl.Dai.Bşk	21.1.2015	<i>[Signature]</i>									
<table border="1"> <tr> <td rowspan="4">EVRAK</td> <td colspan="2">ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı</td> </tr> <tr> <td>Kayıt No:</td> <td>251</td> </tr> <tr> <td>Gönderi Tarihi:</td> <td>22.01.2015</td> </tr> </table>			EVRAK	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ		Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı		Kayıt No:	251	Gönderi Tarihi:	22.01.2015
EVRAK	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ										
	Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı										
	Kayıt No:	251									
	Gönderi Tarihi:	22.01.2015									
<i>[Signature]</i> <i>[Signature]</i> <i>[Signature]</i> <i>[Signature]</i>											
YAPILACAK İŞLEMLER											
<i>[Signature]</i> <i>[Signature]</i> <i>[Signature]</i> <i>[Signature]</i>											
()IADE	()BEKLEME	()DOSYA									
Düzenleyen: Ömer F. KIZILCALI [Erişim Yazılım Eğitim Hizmetleri] www.erişimyazilim.com 442 235 44 27 (PBX)											

21.01.2015

Dalı Yüksek Lisans
 Soruşturma/Mağduriyet
 Şikâyetinin İncelenmesi
 Uygulanabilmesi İçin
 İzin Verilmesi hususunda ;

[Signature]
 Ahmet KIRKKILIÇ
 Müdür

Eki:1 Dosya

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
İlahiyat Fakültesi Dekanlığı**

Sayı : 19891467-0.72/ *113*
Konu : Tez Çalışma İzni

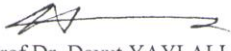
04/02/2015

**REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)**

İlgi: 30.01.2015 tarih ve 88179374/301-02242 sayılı yazı.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Aliseydi MAHAN'ın tez çalışmasını Fakültemizde uygulaması isteği Dekanlığımız tarafından uygun görülmüştür.

Bilgilerinize arz ederim.

Prof.Dr. Davut YAYLALI
Dekan

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Mühendislik Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 48942413-72- 344

03 Şubat 2015

Konu : Tez Çalışma İzni

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 30.01.2015 tarih ve 88179374-301 sayılı yazınız

İlgi yazıdaki Yüksek Lisans öğrencisi Aliseydi MAHAN'ın, belirtilen konulu tez çalışmasını Fakültemizde yapması uygun görülmüştür. Ancak, yapılacak çalışmanın "**Kişisel Bilgi Formu**" kısmındaki "**2. Fakülteniz:**" ve "**3. Bölümünüz:**" bilgilerinin gerekli olup olmadığının bir kez daha değerlendirilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Belirtilen bilgilerin, Fakülte ve Bölümleri en *Siber Zorba Fakülte/Bölüm, en Siber Mağdur Fakülte/Bölüm*, vb. şekilde kategorize edebileceği endişesinin paylaşılması gereği duyulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Hikmet ALTUN
Dekan Yardımcısı

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Edebiyat Fakültesi
ERZURUM

04.02.2015

SAYI : 82806933 - 107
KONU : Tez Çalışma İzni

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Aliseydi MAHAN'ın "Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık/Mağduriyet Psikolojik İhtiyaçların Doyumu ve Güvenlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu tez çalışmasını 09.02.2015-08.03.2015 tarihleri arasında fakültemizde uygulanması isteği uygun görülmüştür.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Sedat ADIGÜZEL
Dekan Yardımcısı

Atatürk Üniversitesi- Edebiyat Fakültesi-25240-Erzurum
Tel: 0 442 231 1958/59 Faks: 0 442 231 19 13

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 29202147
Konu : Anket Uygulaması

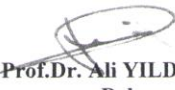
23.02.15 00770

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi: 30.01.2015 tarihli ve 88179374-301/2242 sayılı yazınız

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Aliseydi MAHAN'ın "Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık/Mağduriyet Psikolojik İhtiyaçların Doyumu ve Güvenlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu tez çalışması ile ilgili anketini bizzat kendisi yapması koşuluyla Fakültemiz öğrencilerine uygulaması Dekanlığımızca uygun görülmektedir.

Bilgilerinizi arz ederim.

Prof. Dr. Ali YILDIRIM
Dekan

Ek 2. Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri Kullanım İzni

Kimden: **Cigdem Topcu** (ctopcu@metu.edu.tr)
 Gönderme tarihi: 11 Kasım 2014 Salı 01:53:13
 Kime: aliseydi mahan (aliseydi.mahan.pdr@hotmail.com)
 1 ek
 RCBI_topcu&erdur-baker_tr.pdf (150,8 KB)

Merhaba,
 Ölçeği ekte gönderiyorum. İyi çalışmalar,
 Çiğdem

Cigdem Topcu
 Research Assistant
 Department of Educational Sciences
 Faculty of Education
 Middle East Technical University
 Universiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
 No:1, 06800, Çankaya
 Ankara, TURKEY

+90 312 210 41 85
ctopcu@metu.edu.tr

Kimden: **aliseydi.mahan.pdr@hotmail.com**
 Gönderme tarihi: 07 Kasım 2014 Cuma 17:41:05
 Kime: ctopcu@metu.edu.tr (ctopcu@metu.edu.tr)

İyi günler hocam.
 Atatürk Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Danışmanlığımı yürüten Yrd. Doç.Dr. Muhammet ÇİFTÇİ ile birlikte yürüttüğümüz ‘Siber zorbalığın yordayıcısı olarak psikolojik ihtiyaçların doyumu ve güvengenlik’ konulu tez çalışmamızda geliştirdiğiniz ‘Siber Zorbalık Envanterini’ kullanmak istemekteyiz. Sizin için de uygunsa ölçeğinizi kullanabilir miyiz?

Saygılarımla.

Aliseydi MAHAN

Ek 3. Psikolojik İhtiyaçların Doyumu Ölçeği Kullanım İzni

Kimden: **zeynep cihangir cankaya** (zeynep.cihangir.cankaya@ege.edu.tr)
 Gönderme tarihi: 04 Kasım 2014 Salı 17:22:48
 Kime: **aliseydi mahan** (aliseydi.mahan.pdr@hotmail.com)
 1 ek
 ihtiyaç doyumu ölçeği.doc (74,4 KB)

Ölçeği çalışmanızda elbette kullanabilirsiniz. İyi çalışmalar diliyorum.

Kimden: **aliseydi.mahan.pdr@hotmail.com**
 Gönderme tarihi: 03 Kasım 2014 Pazartesi 17:36:14
 Kime: **zeynep.cihangir.cankaya@ege.edu.tr**
 (zeynep.cihangir.cankaya@ege.edu.tr)

İyi Günler Hocam.

Atatürk Üniversitesi PDR Yüksek Lisans öğrencisiyim . Danışmanlığımı yapan Yrd. Doç. Dr. Muhammet Çiftçi gözetiminde 'Siber Zorbalığının Yordayıcıları olarak Psikolojik ihtiyaçların Doyumu ve Guvengenlik' konulu tez çalışması yapacağım. Çalışmamda Türkçeye uyarladığınız Psikolojik İhtiyaçların Doyumu Ölçeğini kullanabilir miyim?

Saygılarımla...

Aliseydi MAHAN

Ek 4. Voltan Acar Kendini Belirleme Envanter Kullanım İzni

Kimden: **Nilufer VoltanACAR** (nva@hacettepe.edu.tr)
Gönderme tarihi: 16 Aralık 2014 Salı 08:12:40
Kime: aliseydi mahan (aliseydi.mahan.pdr@hotmail.com)
2 ek
VOLTAN ACAR KENDİNİ BELİRLEME ENVANTERİ.doc (32,5 KB) , VOLTAN ACAR KENDİNİ BELİRLEME ENVANTERİ.doc (32,5 KB)

Günaydın,
Ekte yolluyorum. Kolaylıklar dilerim. Nilüfer voltan Acar

Merhaba Hocam;

Ben Atatürk Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisan Programı öğrencisiyim.

Üniversite öğrencileri ile yapacağım ‘Psikolojik İhtiyaçların Doyumu, Güvengeliğin Siber Zorbalık/Mağduriyete Etkisinin İncelenmesi’ konulu tez çalışmamda sizin geliştirdiğiniz ‘Voltan-Acar Kendini Belirleme Ölçeğini’ kullanmak için izninizi rica ediyorum.

Aliseydi MAHAN

Teşekkür Ederim

Ek 5: Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu

Sizlere, üniversite öğrencilerinin psikolojik özellikleri ve internet ortamındaki davranışlarını inceleyen bir yüksek lisans tezini hazırlamak amacıyla aile, arkadaş ve bireysel yaşamınızla ilgili çeşitli konularda görüşlerinizi soracağız. Araştırmada hiçbirinizin bireysel olarak yaşadıkları ile ilgilenilmemektedir. Bu araştırmada kimliğiniz kesinlikle gizli tutulacak, araştırma sonuçları yalnızca bilimsel amaçla kullanılacaktır. Sizlere sorulan soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Cümlelerin hepsini okuyarak sorulara içtenlikle yanıt vermenizi rica eder, araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederim.

Atatürk Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Yüksek Lisans Öğrencisi
Aliseydi MAHAN

1. Cinsiyet: Kız () Erkek ()

2. Fakülteniz:.....

3. Bölümünüz:.....

4. Sınıfınız:.....

Ek 6: Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri

Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri

Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyarak **Ne Sıklıkla Yaptığınızı Ben Yaptım** bölümündeki uygun kutuya X işareti koyarak belirtiniz. **Bu durumlara Ne Sıklıkla Maruz Kaldığınızı İse Bana Yapıldı** bölümündeki uygun kutuya X işareti koyarak belirtiniz

	BEN YAPTIM				BANA YAPILDI			
	Hiç	Bir kez	İki- üç kez	Üçten çok	Hiç	Bir kez	İki- üç kez	Üçten çok
1) İzin almadan kişisel bilgisayardaki bilgileri (dosya, fotoğraf, messenger konuşma kayıtları vb.) almak.	1	2	3	4	1	2	3	4
	1	2	3	4	1	2	3	4
	1	2	3	4	1	2	3	4
4) Sohbet odasında hakaret etmek.	1	2	3	4	1	2	3	4
	1	2	3	4	1	2	3	4
	1	2	3	4	1	2	3	4
7) Web kamerası aracılığıyla özel görüşme yaparken başkalarına izlettirmek.	1	2	3	4	1	2	3	4
	1	2	3	4	1	2	3	4
	1	2	3	4	1	2	3	4
10) Elektronik posta aracılığıyla tehdit içeren, utandırıcı, kırıcı mesajlar göndermek.	1	2	3	4	1	2	3	4
	1	2	3	4	1	2	3	4
	1	2	3	4	1	2	3	4
	1	2	3	4	1	2	3	4
14) Cinsiyeti farklı göstererek karşı tarafı kandırmak.	1	2	3	4	1	2	3	4

Ek 7: Psikolojik İhtiyaçların Doyumu Ölçeği

Psikolojik İhtiyaçların Doyumu Ölçeği

Aşağıda bireylerin ihtiyaçlarını doyurma biçimlerine dair ifadeler verilmiştir. Lütfen her bir ifadeyi okuduktan sonra, ifadelerin size uygunluk derecesini belirtiniz.

1 2 3 4 5 6 7
Hiç doğru **Biraz** **Çok**
değil **doğru** **doğru**

1. Hayatımı nasıl yaşayacağıma karar verme özgürlüğümün olduğunu hissediyorum.	
5. Tanıdığım insanlar yaptığım şeylerde iyi olduğumu söylerler.	
9. Düzenli olarak etkileşimde bulunduğum insanları arkadaşım olarak görürüm.	
13.Çoğu zaman, yaptıklarımın dolayısı başarı duygusunu hissedirim.	
17. Günlük yaşamımda kendi benliğimi ortaya koyabildiğimi hissediyorum.	
21. Genellikle insanlar bana karşı oldukça dostane davranır.	

Ek 8: Voltan Acar Kendini Belirleme Envanteri

Voltan Acar Kendini Belirleme Envanteri

Size 28 maddelik bir envanter verilmiştir. Her maddeyi dikkatlice okuyup, size uygunluk derecesine göre değerlendiriniz. Her bir maddenin karşısına, madde eğer sizi çok iyi anlatıyorsa 6; oldukça iyi anlatıyorsa 5; biraz anlatıyorsa 5; eğer pek anlatmıyorsa 3; yeterince anlatmıyorsa 2; hiç anlatmıyorsa 1 yazınız.

1 2 3 4 5 6
Beni hiç *Beni biraz* *Beni çok iyi*
anlatmıyor *anlatıyor* *anlatıyor*

Maddeler	
1. Sıkılganlığım yüzünden karşı cinse herhangi bir öneride bulunamıyorum ya da onların önerilerini kabul edemiyorum.	
2.	
3.	
4.	
5. Doğrusunu isterseniz, insanlar beni kullanır.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10. Satın aldığım şeyleri iade etmekten çekinirim.	
11.	
12.	
13.	
14. Duygularımı ifade ederken açık ve samimiyimdir.	
15.	
16.	
17.	
18. Kötü bir hizmet verildiğinde uygun bir dil kullanarak şikâyetçi olurum.	
19.	
20.	
21.	
22.	
23. Sırada öne geçen birine yaptığının yanlış olduğunu uygun bir dille ifade ederim.	
24.	
25.	
26.	
27.	
28. Diğerleriyle konuşurken sesimin yeterince duyulmadığının farkındayım.	

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı: Aliseydi MAHAN

Doğum Yeri: Malatya- Darende

Eğitim Durumu:

Lisans: Atatürk Üniversitesi

Eğitim Fakültesi -Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (2013)

İş Deneyimi:

2013-2015- Milli Eğitim Bakanlığı, Erzurum Aziziye 19 Mayıs Ortaokulu, Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen

2015-2016 : Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Avcılar Atatürk Ortaokulu, Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen

2016- + : Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Avcılar Şehit Ramazan Sarıkaya İmam Hatip Ortaokulu, Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen

İletişim:

Adres: Mustafa Kemal Paşa Mah. Mektep Sokak N:55 Daire: 10 Avcılar, İstanbul

Elektronik Posta: aliseydi.mahan@outlook.com

Tel: 0536 5625701